

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

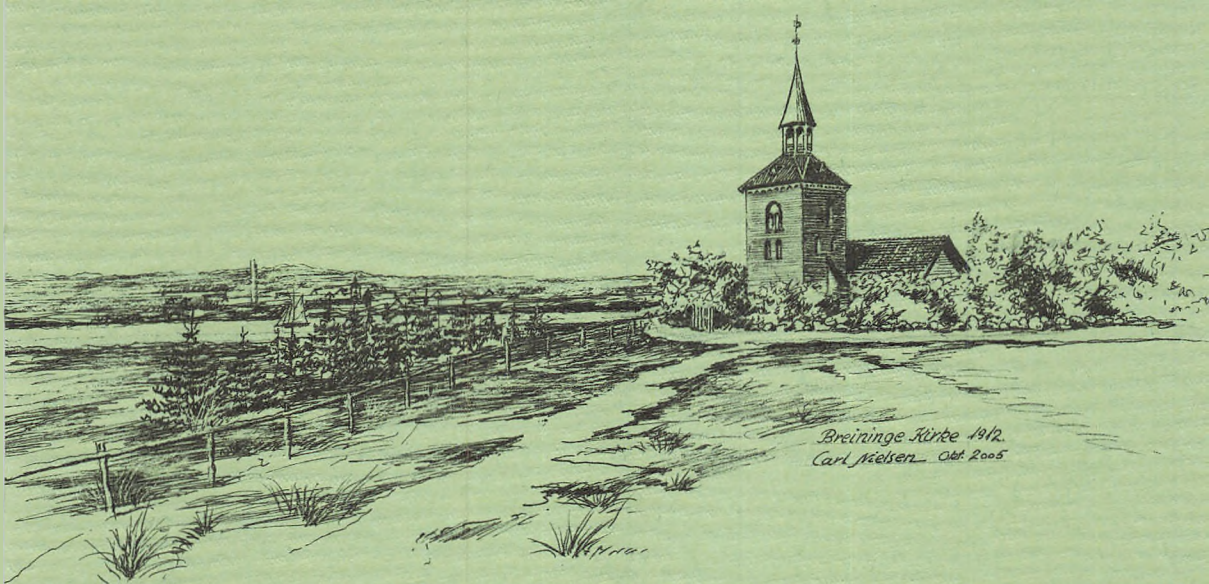
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

TÅSINGE ÅRBOG 2005

*Breiringe Kirke 1912
Carl Nielsen - Okt. 2005*

TÅSINGE MUSEUMSLAUG

Til medlemmer af Tåsinge Museumslaug!

Glem ikke giroblanketten i bogen, men indbetal
beløbet inden fristens udløb.

Skal pengene sendes, så brug helst indbetaling til postvæsenet,
da der ved andre former for betalingsoverførsler er konstateret
manglende navn på indbetaleren.

Sådanne tilfælde medfører unødige rykkerskrivelser
og eventuel udeblivelse af næste årbog!

TÅSINGE ÅRBOG 2005

Udgivet af
TÅSINGE MUSEUMSLAUGS FORLAG

Redaktion:
Tåsinge Museumslaugs Årbogsudvalg

ISBN 87-89921-14-3

Bogens tilrettelægning:
Erik Hansen, Tåsinge

Reproduktion, sats og tryk
Isager, Svendborg (6221 3160)
Skriften er 11 punkt Garamond

Omslag:
210 g Tre Kroner, og papiret 115 g MultiArt Closs

Indbinding:
Back og Bruun Bogbinderi A/S, Odense

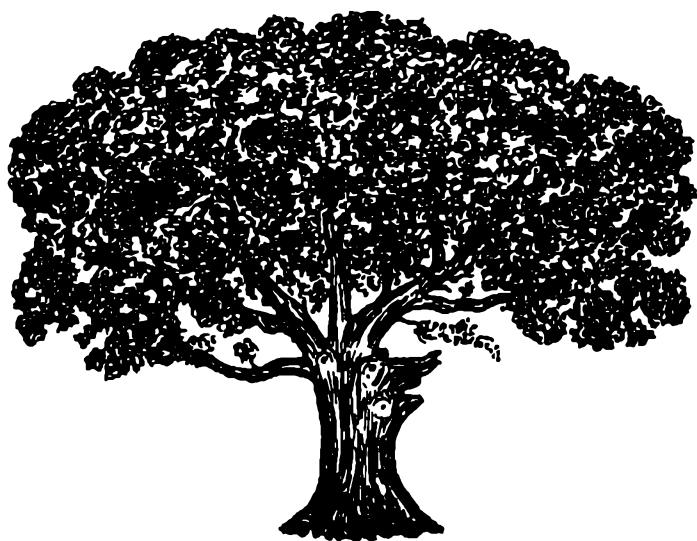
Ekspedition:
Tåsinge Museumslaug
Chr. Kiilsgaardsvej 4
5900 Rudkøbing
Tlf. 6251 2667
e-mail: jpmunch@mail.tele.dk

Omslagets forside:

Bregninge Kirke 1912
Tegnet af
Carl Nielsen, oktober 2005

Indholdsfortegnelse

Forord <i>Af Jytte Munch</i>	5
Sankt Martin fra Bjerreby <i>Af Maria Rasmussen</i>	6
Sæder og Skikke paa Taasinge <i>Af Rasmus Høj Rasmussen</i>	9
En rask gammel Taasingekone <i>Af Thorvald Hansen</i>	17
Hvad Povl Fredholm fortalte <i>Af Erik Hansen</i>	25
Et husmandssted på Bregninge Banke <i>Af Keld Bo Larsen</i>	32
Den røde Hane galer over Taasinge – sådan stod der i avisen d. 15. maj 1916	51
Lidt om Gl. Nyby <i>Af Erik Hansen</i>	54
Billeder fra Gl. Nyby	60
Taasinge Lokalhistorisk Arkiv - åbent for besøgende gennem 25 år <i>Af Erik Hansen</i>	70
Et aktuelt brev fra en gammel tøsing <i>Af Albert Mohr Lolk</i>	74
Nyt fra arkivet	76
Nyt fra museet	77
Hvordan får du kontakt til Tåsinge Museumslaug	79
Praktiske oplysninger	80

– Vær med til at værne om vor ø-kultur...

Forord

af Jytte Munch

At finde stof til en årbog nitten år i træk kræver stor interesse og entusiasme samt en stor arbejdsindsats.

Disse betingelser har Erik Hansen og hans stab til fulde opfyldt gennem årene, og jeg takker dem for, at jeg endnu engang får lov til at skrive forord til en årbog.

Taasinge Lokalhistoriske Arkiv og dets leder Erik Hansen kunne den 18. maj i år fejre 25 års jubilæum. Erik Hansen fortæller arkivets historie i sit indlæg: »Taasinge Lokalhistoriske Arkiv – åbent for besøgende gennem 25 år«.

Jeg vil benytte lejligheden til at ønske arkivet hjertelig tillykke med jubilæet og glæder mig allerede til næste år, hvor »Tåsinge Årbog« kan fejre 20 års jubilæum.

Hvad mon sådan et jubilæumsskrift vil bringe!

Årbogen indeholder i år, som tidligere, mange interessante artikler, og på vor »rejse« rundt på Tåsinge er vi nået til Gl. Nyby.

Erik Hansens »Lidt om Gl. Nyby« fortæller om tiden før og efter både udflytning og den store brand i 1916. Desuden om de gode gamle dage, om fjedersko til 8 kr. og meget mere.

I bogen gengives også avisomtalen af branden den 15. maj 1916.

Erik Hansen tager os med på aftentur på Bregninge Banke sammen med museets stifter Povl Fredholm for 49-50 år siden og giver i sin artikel udtryk for sin glæde over, at Povl Fredholm på denne tur gav ham og andre del i sine erindringer om steder, bygninger og mennesker, da disse nok ellers var gået i glemmebogen. Som museumsinteresseret kan jeg kun dele arkivlederens taknemmelighed.

Vi glæder os altid over at modtage nye indlæg til bogen, og i år kan vi glæde os over Maria Rasmussens »Sankt Martin fra Bjerreby«. Hun har lagt et stort arbejde i efterforskning omkring glasmaleriet, som i 1904 kom frem, da

den gamle romanske kirke i Bjerreby blev revet ned. Glasmosaikvinduet omtales også i »Tåsinge Årbog 2000« i Didier Gautiers artikel om Bjerreby Kirke.

Endvidere har Keld Bo Larsen sendt os indlægget »Et husmandssted på Bregninge Banke, 1822-1924«, som nok kan få os i nutidens velfærdssamfund til at gyse lidt.

Det er altid spændende, når vi dykker ned i arkivets gemmer for at finde materiale til årbogen, og denne gang har vi valgt at bringe Rasmus Høj Rasmussens »Sæder og Skikke paa Taasinge«, som giver os interessante oplysninger om bysmandsgilder, brylupper, høstgilder, påske, pinse, jul og nytår.

Af Thorvald Hansens mange historier og artikler har vi i år valgt at bringe historien om Karen Poulsen og hendes blomster »En rask gammel Taasingekone«. Karen Poulsen blev født i 1853 og døde i 1935. Hvad nåede hun dog ikke i sine 82 leveår!

I dag klager vi over, at tiden flyver af sted, og vi behøver endda ikke at spadsere fra Vornæs til Svendborg.

Mange gange har Albert Mohr Lolk, som han selv indledningsvis i sin artikel »Et aktuelt brev fra en gammel tøsing« siger, draget fortiden frem, til glæde for alle os efterlevende. Men nutiden, der engang bliver fortid, må ikke glemmes. Han fortæller os om sit styrt med cyklen, og hvad derefter fulgte. Det giver sikkert dig og mig stof til eftertanke, for det er ganske aktuelt. Det var godt, det ikke gik værre!

Foruden ovennævnte finder du som sædvanligt også mange billeder, nyheder fra museum og arkiv, oplysninger omkring »Tåsinge Museums-*laug*« samt praktiske oplysninger om museum, arkiv og bogudgivelser.

God fornøjelse med årbogen!

Sankt Martin fra Bjerreby

af Maria Rasmussen

I 1904 blev det besluttet, at kirken i Bjerreby skulle rives ned, og en ny skulle opføres på stedet. Beslutningen blev truffet, da de kirkelige myndigheder mente, at den gamle romanske kirke var i en dårlig stand.

Da man i 1905 gik i gang med nedrivningen, dukkede de oprindelige, romanske vinduer frem, og et af dem havde haft en glasmalet rude med billede af en person. Vinduet var blevet tilmuret, og da det atter kom frem, var det krumt og skævt, og der manglede adskillige glasstykker. Af personens hoved var kun blyndfatningen tilbage. Men der blev fundet så mange glasstykker, at det var muligt at restaurere vinduet fuldstændigt. Da vinduet igen var komplet, kom det til Nationalmuseet, hvor det i dag befinder sig i middelaldersamlingen.

Vinduets motiv er bispehelgenen Sankt Martin af Tours. Sankt Martin er placeret midt i billedet, hvor han står med en bispestav i venstre hånd, i sin højre hånd holder han en bog, som formodentlig er Biblen.

Hans ansigt er langt og smalt, og han har poser under øjnene. Hans hår er redt stramt tilbage under en bispehue, og hans hoved er omgivet af en glorie. Over glorien står der: »ST. MARTINUS« i en meget utydelig indskrift.

Sankt Martin er meget stiliseret, og hans stivhed brydes kun af den skrå bispestav.

Maleriet er udført i blå, rødt, brunt og grønt glas med en hvid bemaling.

Vinduet er dateret til første halvdel eller midten af 1200-tallet, denne datering er fremkommet ved at se på udformningen af bogstaverne i indskriften og ud fra Sankt Martins påklædning.

Bispehelgenen Sankt Martin, på dansk kal-

det Morten, var biskop i Tours i Frankrig i år 370, og var en af de helt store helgener i Europa alene i Frankrig er der over 3000 sognekirker indviet til ham.

Også i Danmark var han en meget populær helgen, det ses i de mange gengivelser af ham i den kirkelige kunst og i de mange kirker, der var indviet til ham. Endvidere er Sankt Martin en af de få helgener, som stadig fejres i Danmark under sit danske navn Morten.

Der er mange legender om Sankt Martin, men den mest berømte legende handler om, hvordan han som ung romersk soldat møder en nøgen tigger, som han giver halvdelen af sin kappe. Den følgende nat har han en drøm, hvori Jesus åbenbarer sig iklædt den halve kappe, som Martin havde givet til tiggeren. Efter denne drøm forstod Martin Guds godhed, og at kristendommen var det rigtige for ham, derfor lod han sig døbe og søgte ud af hæren. Senere blev han mod sin vilje valgt til biskop i Tours, hvor han fortsatte sin puritanske livsførelse, til stor irritation for de andre bisper.

I middelalderkunsten var den mest populære fremstilling af Sankt Martin den scene, hvor han deler kappen med tiggeren. I de ældste fremstillinger er Sankt Martin til fods og fremstilles lige med tiggeren. I de senere fremstillinger er han som ridder kommet til hest, hvor han med et draget sværd deler sin kappe med tiggeren, som er blevet en ussel krøbling. Og selv om der findes en mængde andre fortællinger om Martin, så var det kappen fra legenden om tiggeren, der blev hans attribut. Helgen-attributter er genstande, som henviser til legender om helgenen, og som gør det muligt at identificere helgenen.

Glasmalet fra Bjerreby Kirke fremstiller

Sankt Martin fra Bjerreby

Sankt Martin som bisp, men uden hans sædvanlige attribut, hvilket gør, at han kun kan identificeres ud fra indskriften. Det er usædvanligt at fremstille en helgen uden sine attributter, netop fordi det er på dem, man genkender helgenen. Maleriet forestiller ham

meget forenklet og en smule stift, denne fremstillingsform ses på et andet bevaret romansk glasmaleri fra Danmark. Vinduet er fra Roager Kirke ved Ribe og forestiller Sankt Willehad. Sankt Willehad var en engelsk biskop og missionær. På glasmaleriet er han lige så stiv som Sankt Martin, og også denne stivhed brydes kun af bispestaven, der holdes i samme position som hos Sankt Martin fra Bjerreby.

Også Sankt Willehad bliver identificeret ud fra en indskrift, som findes over hans hoved »SCS WILLEHADUS«. Vinduet er dateret til 1250 og er dermed fra samme periode som vinduet fra Bjerreby Kirke.

Maleriet af Sankt Martin følger i komposition og teknik Rhinområdets skema for romanske glasmalerier. Hvorimod maleriet af Sankt Willehad har fået sin inspiration fra den nordtyske skole, muligvis fra Lübeck. Alligevel har malerierne som nævnt flere fælles træk, hvoraf det vigtigste er valget af farver. På begge malerier ses et sikkert tysk træk, farverne er: brun, gul, grøn, vinrød og en mørk blå, som er karakteristiske for det romanske glasmaleri i Tyskland. Hvorimod strålende blå og rubinrød var de karakteristiske farver for det romanske glasmaleri i England og Frankrig.

Som nævnt er begge figurerne stift fremstillet, hvilket er træk, som er typisk for den romanske periode, som strækker sig fra omkring 1100-1250. I denne periode blev personer ofte fremstillet stift, men også meget naturalistisk. Det ændrer sig med gotikken, som strækker sig fra omkring 1250-1525, dog med flere underinddelinger. Her kunne personer fremstilles meget lidt naturtro med overdrevne bevægelser, men denne fremstilling gav i stedet meget udtryksfulde figurer, og det fremhævede historien. I Skibby Kirke ved Frederikssund, Nordsjælland, findes en kalkmalet fremstilling af Sankt Martin, som illustrerer dette. Malerierne er højgotiske og stammer fra omkring 1350. Fremstillingen af Sankt Martin er meget typisk, han ses i færd med at dele sin kappe med en tiggende krøb-

ling. Hvad der er karakteristisk for gotikken er, at hans armbevægelser er let overdrevne, og hans hænder er meget store, et træk, der fremhæver historien i billedet.

Der er endnu ikke fundet spor af en middelalderlig glasproduktion herhjemme. Det ville ellers ikke være umuligt, da alle råmaterialerne findes her, og ved begyndervanskeligheder i at lave glas maleri herhjemme i middelalderen kunne man indkalde udenlandsk ekspertise, som man har gjort til så mange andre erhverv. Først fra Renæssancen kender man til danske glasværksteder.

Deres opbygning, hvad de har produceret, og hvornår de har fungeret, er godt belyst, både gennem udgravning af tomter og gennem skriftlige kilder. Så det burde ikke være umuligt, at der en dag dukker beviser på en middelalderlig glasproduktion frem, men indtil det sker, må man gå ud fra, at det middelalderlige glas er importeret.

Det betyder dog ikke, at vinduerne blev importeret i færdig stand. Formodentlig er tilfældet maling og indfatning i de allerfleste tilfælde foretaget på hjemlig grund, måske under vejledning af indkaldte fagfolk fra Nordtyskland og Rhinegnene omkring Köln. Denne teori baseres på ornamentikken på fundne glasfragmenter, som synes at være inspireret derfra. Og dette er nok tilfældet med glas maleriet af Sankt Martin. Det begrundes med, at selve billedets komposition og teknik, som før nævnt, følger Rhinområdets forskrift for romanske glas malerier, men samtidigt er selve malingen så ringe udført, at den må være udført af en lokal maler, som har benyttet sig af en dårlig teknik.

Arkæologiske undersøgelser af danske kirker fra middelalderen har efterhånden frembragt en del fragmenter af glas malede vinduer. Før disse undersøgelser var der ikke bevareret mange spor efter malede vinduer, og det var let at konkludere, at de derfor var sjældne herhjemme, men det viser sig altså nu, at dette ikke er tilfældet. Til gengæld er største-

delen af fundene fra den romanske og ungotiske periode. Dette kan forklares ud fra kirkens skiftende idealer i løbet af middelalderen. Den romanske kirke var et meget enkelt rum, hvor lysindfaldet kom gennem små og højtstående vinduer. Fordi vinduerne var små og eventuelt med malede vinduer, som gjorde lysindfaldet varmt, lagde man mærke til lyset. Lyset spillede en vigtig del i hele kirkens udsmykning, for eksempel var det en vigtig faktor for kalkmalerierne. De var i romansk tid ofte udsmykket med detaljer i guld, og det kom til sin fulde ret, når lyset ramte det, så det glimtede og gjorde billederne levende.

I gotikken ændrede kirken sig, for nu var det nye ideal det naturlige lys. Det betød, at de små højtstående vinduer blev erstattet af nye store vinduer, hvor glasset var klart, så kirkerummet kunne oplyses af det naturlige lys, som var Guds eget lys.

Litteratur:

Als Hansen, B.: Middelalderlige glas malerier, hikuin 1, 1974.

Andersson, A., S. Christie, C. A. Nordman & Aa. Roussell: *Die Glasmalereien des Mittelalters in Skandinavien*, Stockholm, 1964.

Farmer, D. H.: *The Oxford Dictionary of Saints*, Oxford New York, 2. oplag, 1987.

Gad, T.: *Helgener, Legender fortalt i Norden*, København, 1971.

Jansen, Henrik M.: Af Bjerreby kirkes tragiske saga. *Fyens Stiftsbog*, 1993.

Kjær, U. & Kristensen, H. K.: *Fromhedslivet. Dagligliv i Danmarks middelalder*. (red. Else Roesdahl) København, 1999.

Liebott, N-K.: *Hellige mænd og kvinder*, København, 1982.

Saxtorp, N. M.: *Danmarks kalkmalerier*, København, 2 udg. 1987.

Maria Rasmussen, født 1979. Student ved Svendborg Gymnasium 1999. Bosat i Strammelse indtil 1999. Studerer middelalderarkæologi ved Århus Universitet.

Sæder og Skikke paa Taasinge

af Rasmus Høj Rasmussen

Bysmandsgilder

Bysmandsgilder blev holdt overalt paa Øen i gamle Dage, og disse blev mest holdt ved Kyndelmisse og Aske Onsdag, der blev kaldt for henholdsvis Kønsmensjiler og Askejiler.

Gilderne blev afholdt hos Bysmanden, d.v.s. Byformanden, der holdt Afskedsgilde, efter han havde været Formand i et Aar. Bysmændene mødtes somme Tider allerede om Formiddagen og andre Steder om Eftermiddagen. Som Bymænd mødte kun Gaardmændene samt de fleste Steder Smeden, som fra gammel Tid var noget mere end Husmændene. Naar de mødte fik de i Reglen noget Smørrebrød, hvortil serveredes Snaps og hjemmebrygget Øl, hvorefter Byens Anliggender drøftedes. Ja, i gamle Dage var der meget, som skulde drøftes, da meget var fælles, som Byens Jordtilliggende, Græsgange, Moser, Veje Vandløb m.v. Dog havde de fleste i Forvejen gennemdrøftet disse Problemer med andre af Byens Folk, inden de skulde tage Stilling til Sagen. Men det gik ofte højt til ved disse Møder, thi nægtes kan det jo ikke, at det var vanskelig at komme til en Ordning, der tilfredstillede alle. Imidlertid skulde de jo være færdige til Aftensmادتid, naar Bysmændenes Koner og andre Indbudte mødte op. Her kunde Husmændene saaledes ogsaa komme med, men med Byens Styrelse havde de intet at gøre, selv om de skulde gøre Pligtarbejde, f.eks. ved at hjælpe til at forbedre Vejene, medens Gaardmændene mødte op med Køretøjer og Mandskab.

Aftensmaden bestod i Reglen af kogt Flæsk og Medister og Pølser, hvilket der var rigeligt af, idet der altid til en saadan Festdag var ble-

vet slagtet en Gris. Til Maden serveredes atter Snaps og Øl, og efter Maaltidet var der oftest en opløftet Stemning til stede. I ældste Tider kom nu Spillekortene paa Bordet, og Mændene spillede Gewindsel, Trekort og andet om Penge, men det var kun lavt Spil, at enhver nok kunde taale at tabe i Spillet. Damerne spillede ogsaa Kort, mest 101, men de spillede yderst sjældent om Penge, men somme Steder blev der bagt Pebernødder, der gratis blev uddelt til at spille om. Hvis der imellem Kvinderne var en enkelt, der havde Lyst til at tage en Dyst med Mændene, kunde dette ogsaa finde Sted. Naar spillene var kommet i Gang, kom Punchen paa Bordet, og snart blev der udbragt Skaal for den afgaaede Formand og andre, som havde gjort sig særlig fortjent dertil, og snart var de naaet de smaa Timer. Ved 2-3 Tiden blev der dækket Bord igen med koldt Flæsk, Medister og hjemmelaved Paalæg, og saavel atter skænkedes Brændevin og Øl til Maden, og først herefter gik de første Gæster hjem, medens andre endnu skulde have et Slag Kort, og først paa Morgenstunden naaede de sidste Gæster hjem.

Det skete dog, at Bysmændene var kommet saa meget i Klammeri, at de endog kom op at slaas, hvilket kunde resultere i, at nogle af Gæsterne forlod Festen i Utide, og herefter kom der mange Gange Retssag ud af Uenigheden.

Den nye Bysmand fik Protokollen, Bytromme og Horn med sig hjem, og det var nu ham, som skulde sørge for at sammenkalde Bysmændene, naar der var noget at forhandle om. De mødte da ikke ved disse Lejligheder hos Bysmanden, men paa et bestemt Sted i

Byen, under Majtræet, hvor der var et saadant, men ellers ved Bystenen, som oftest stod i Nærheden af Bydammen.

Efter at Dansen i den sidste Halvdel af det 18. Aarhundrede var naaet til Øen, indførtes Dansen ved disse Bysmandsgilder, og der, hvor Bysmændene eller deres Koner eller maaske voksne Børn havde Lyst til at danse, blev der ofte spillet op til Dans for dem, der havde Lyst til at danse, medens de, der ikke kunde eller vilde, spillede Kort.

I Slutningen af det 18. Aarhundrede og i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede var der endnu ikke ret mange Steder Plads i Stuehuset til disse Bysmandsgilder, men det foregik i Loerne, hvor der var bundet Sejl under Loftet (ofte et Stænge) og ofte ogsaa omkring paa Væggene, hvilket lunede Loen op. Ofte var det meget koldt i saadan en Lo, men alle havde jo den Gang meget varme Klædningsstykker paa, desuden benyttedes jo altid Træskoer ofte med Halmviske, og naar den varme Mad, Brændevin og Punch gik ind i rigelig Mængde, kunde Mændene altid klare sig, og Kvinderne kom ofte, hvor de kunde have dem, ind i Stuehuset.

Efter at Udstykningen havde fundet Sted, blev der de fleste Steder bygget til Stuehusene og Udflytterstederne.

Stuehuse blev bygget større end de sædvanlige Stuehuse, og der kunde de nu bedre tage imod Gæster, selvom Loerne stadig benyttedes.

Efter at Velstanden efterhaanden voksede, blev Stuehusene atter gjort større, eller der blev bygget nye, og henimod det 20. Aarhundrede forsvandt ofte det kogte Flæsk og Medister fra Aftensbordet, og der serveredes Kalve- og Grisesteg. Pebernødder blev købt hos Bageren, og Pebernødderne blev nu solgt til dem, som ønskede at købe saadanne til samme Pris, som de var indkøbt. Da man var naaet til omkring det 20. Aarhundrede, blev der mindre og mindre at tage Vare paa for Bysmændene, og da Vejenes Vedligeholdelse

ogsaa gik over til kommunalt Anliggende, vedtog det ene Bylav efter det andet omkring Aaret 1900 at ophæve Bylavet, og de store Fester, som mange Mænd og Kvinder havde glædet sig til i lange Tider forud og moret sig ved, forsvandt hermed i Glemselens Tid.

Bryllupper

I ældre Tider var der maaske ligesaa ofte Frieri gennem Familie, Venner og Bekendte, der blev Aarsag til et Bryllup, som de Mennesker, der selv fandt hinanden. I hvert Fald foregik det meget ofte, at et Par fandt hinanden gennem Frieri, og dette har fundet Sted lige til sidst i det 19. Aarhundrede, og det har maaske endda fundet Sted i senere Tider.

I ældre Tider kom Byungdommen ikke saa meget sammen med andre Byers Ungdom, og dette var nok en af Aarsagerne til, at Parret blev sat sammen. En anden Aarsag og antagelig den væsentligste Grund var nok, at mangen en Fæster ikke havde Penge til at fæste en Gaard eller Hus til sine giftefærdige Børn, og saa maatte han, naar Børnene ikke havde fundet et passende Parti, se sig om efter et saadant. Det var jo ikke sikkert, at Fæsteren, naar han havde talt med Børnene derom, havde nærmere Kendskab til den udkaarnes Forældre, og han maatte ty til at henvende sig til en anden Mand eller Kvinde, som havde det nødvendige Kendskab til begge Parter. Det var jo ikke altid saa rart et Job, navnlig naar vedkommende i Forvejen var klar over, at en Henvendelse næppe kunde lykkes, og vedkommende Bejler maatte saa sætte Vind for alle Sejlene, og lykkedes det, ja, saa var vedkommende jo ogsaa Dagens Helt.

Jeg har hørt talrige Eksempler paa Frieri gennem andre end selve Fæsteren eller hans Børn, og mange af disse har været lutter Afslag fra Forældrene eller af disse Børn, der dog blev spurgt. Værst var det jo, hvis Forældrene var enige om et Giftermaal, men at den ene eller maaske begge disses Børn ikke vilde gaa ind paa Forslaget, dette afstedkom

mange Bryderier fra de interesserede Parter Sider. Sandt er det, at der har fundet Tvangsbryllupper Sted. Somme Tider har det maaske gaaget godt, men til andre Tider har det nok været et sandt Helvede for den ene eller begge Parter.

Det var dog særlig fordelagtigt for Børnene, naar Forældrene var, hvad vi for den Tid kunde kalde for velhavende, thi saa kunde disse jo meget lettere faa den Mand, som de syntes om.

Naar endelig Sagen var ordnet, blev Brylluppet bestemt, og der blev lyst for dem i Kirken. Herefter tog den vordende Brud eller Brudgom Ophold hos det ene Sæt Forældre, for at de kunde lære hinanden at kende, og de fik i Almindelighed Tilladelse til at dele Seng fra den Dag, at de flyttede sammen. Det skete dog ogsaa, at en af Parterne, inden Brylluppet skulde finde Sted, afbrød Forbindelsen, og det var jo ikke saa morsomt for den anden Part og for de Forældre, som allerede havde belavet sig paa at holde Brylluppet, ja, maaske havde lavet det helt til og inviteret Gæster.

Holdt Forlovelsen, var der et stort Forarbejde inden den fastsatte Bryllupsdag. Forældre og de Forlovede blev kaldt sammen, og de skulde nu forhandle om, hvem der skulde med til Brylluppet, hvorefter Gildebederen skulde ud og indbyde Gæsterne. Gildebederen, Bederen eller Skafferen, som han bl. a. blev kaldt den Dag, Brylluppet fandt Sted, idet han havde Tilsyn med at alt gik, som de interesserede Parter ønskede det, og han var saaledes en Slags Overtjener, naar han kom ind hos en Familie, som han skulde bede til Bryllup, afleverede han følgende Remse (*se efterskrift*).

Ved Indbydelsen var det saakaldte Hønselgilde altsaa ogsaa bestemt, og den fastsatte Dag afsendte de indbudte Familier deres Pige, hvis der var 2, Storpigen med 2 Kurve. Den ene indeholdt 2 Høns, oftest taget af de ældre i Hønsogaarden og i den desuden Smør og

Æg, maaske 2 Pund Smør og en Snes Æg. Pigen ankom til Bryllupsstedet hen paa Eftermiddagen, og der blev serveret Grød for »Hønselgilderne«. I hvert Fald i sidste Halvdel af det 19. Aarhundrede blev der serveret Risengrød og Brødæggekage, og her blev Karlene ofte fra de nærmestliggende Gaarde, hvorfra Pigerne kom, indbudt til at danse med Pigerne om Aftenen, og der serveredes Kaffe for Hønselgildelæderne. Undertiden serveredes der ogsaa Punch, og Dansen gik lystelig. Pigerne var ofte meget generte, naar de blev bænket ved Grødfadet, hvorefter der var Fællesspisning, og det fortælles, at de sad og nippede til Grøden, og saa snart een Pige holdt op med at spise, lagde alle Skeen. Musiker Niels Poulsen (fra Vornæs), der var en meget benyttet Musiker i sidste Halvdel af det 19. og Begyndelsen af det 20. Aarhundrede, har engang fortalt, at han var til Stede ved et Hønselgilde, hvortil han skulde spille om Aftenen. Han og flere Piger sad og spiste af et Grødfad, et Par af Pigerne havde kun faaet et Par smaa Spiseskefulde Grød, da han pludselig lidt højlydt lagde Skeen fra sig, og alle Pigerne lagde derpaa ogsaa Skeeen fra sig. Han begyndte at spise Grød igen, men Pigerne var ikke at formaa til at begynde igen, hvilket morede ham kosteligt.

Dagen kom, da Brylluppet skulde staa, og alt var i Orden til at modtage Gæsterne.

Bruden var i ældre Tider pyntet med sort Klædeskjole og ofte med et fint Silkehalstørklæde om Halsen og dertil sorte Sko med mindre Sølvspænder. Der var ikke sparet paa Tøjet til Kjolen, der for øvrigt ikke kostede ret meget, idet Tøjet var hjemmelavet, kun havde Væveren forarbejdet Garnet, og en Sypige havde hjulpet til med at sy Kjolen, hvor oftest Bruden selv var med ved Arbejdet.

Brudgommen var iført lang Kofte og lange Benklæder af Klæde, højhalset Vest, en Halsklud, sorte Sko med store Sølvspænder, og undertiden bar han en meget høj Silkehat (Cylinderhat).

Gæsterne mødte i Kirken og var til stede, naar Vielsen fandt Sted. Efter at denne var foretaget, blev Laagerne til Koret aabnet, og medens der blev spillet paa Orgelet, gik Brudeparret og alle tilstedeværende op forbi Degnestolen, hvor hver Person lagde en Gave (Offer), hvorefter de fortsatte til Koret, hvor de saa lagde en Pengegave paa Alterbordet til Præsten.

Efter at den kirkelige Handling var forbi, kørtes til Bryllupsstedet, hvor de blev modtaget af Skafferen, der ønskede Brudeparret og Familien til Lykke og bød Gæsterne velkommen paa Indbydernes Vegne (*se efterskrift*).

I det 19. Aarhundrede modtoges Brudeparret og Følge oftest af Hornmusik fra de i Regelen 2-4 bestilte Musikere.

Fra omkring Midten af det 19. Aarhundrede forandrede Dragten sig betydeligt, idet Bruden ikke saa sjældent bar en Silkekjole af i Regelen noget stiv Kvalitet, nærmest Taft, og Brudgommen var iført nogenlunde samme Klædedragt, som tilforn, noget varieret i Snittet, først senere kom Jakkesættet til Brug. Vesten var da udringet, og der maatte Kravetøj til, og her brugtes et hvidt stivt Bryststykke med lav fast Flip med sort Sløjfe. Sidst i Aarhundredet forandredes Billedet meget betydeligt baade for Brudens og Brudgommens vedkommende. Bruden kunde nu møde op med sort eller hvid Silkekjole med Slæb og Slør, og Brudgommen i Diplomatfrakke, Jaket, Smoking eller Kjole, som Brudepar i Købstæderne.

Skafferen bød snart til Bords, hvor der i Almindelighed serveredes Kødsuppe og Oksekød med Peberrod, hvorefter Desserten bestod af Kage, i nyere Tid af Lagkage og Kransekage. I gamle Dage serveredes der Øl og Mjød til Middagen, og senere Rødvin, og oftest en »hed« Vin til Desserten.

Naar Brylluppet skulde være fint, var Præsten, og maaske Degnen, inviteret med til Festen. Præsten maatte nu holde en Tale for Brudeparret og deres Forældre, hvilket oftest

var den eneste Tale, der blev holdt ved Middagen, hvis der da ikke var en meget fremragende Degn eller Lærer med, der ikke vilde staa tilbage for Præsten, som Gæst eller en anden, som ogsaa følte sig hævet noget over det almindelige Niveau.

Under Middagen spillede Musikerne »over Bord«, og »Klatfadet« gik rundt, at enhver kunde lægge en (mindre) Skilling i Tallerkenen.

Efter Middagen skulde Kvinderne se paa Brudens Udstyr, og der blev i Løbet af en times Tid spillet op til Brudevalsen, og her skulde først Brudgommen danse med Bruden, men det skete ikke saa sjældent, at Brudgommen ikke kunde danse, og han maatte have en Stedfortræder. Herefter gik Dansen et Par Timers Tid, hvor det gjaldt om at komme til at danse med Bruden, der saaledes var paa Gulvet hele Tiden. Det var langt fra alle Gæsterne, der deltog noget videre i Dansen om Eftermiddagen, idet de gik paa Besøg hos Naboerne for at se, hvorledes disse boede. Herunder foreviste Værtinden saa godt som alt, hvad der kunde forevises, bl. a. sine Kjoler, og der serveredes Vin eller Smaakager for dem, der ønskede det. Gæsterne gik fra Hjem til Hjem, og et eller andet Sted klædte de sig om til Aftenfesten, hvorefter de igen mødte op til Aftensmaden.

Ved Aftensbordet serveredes i ældre Tider kogt Gris, mens der i nyere Tid blev serveret Grisesteg, Kalvesteg, maaske Hønssteg hvortil Øl. Efter Maaltidet spilledes op til Dans, og der serveredes Punch hele Natten, og der blev herunder holdt mange Skaaltaler til langt ud paa Natten, da der serveredes koldt Bord for de Gæster, der ønskede at komme hjem, men ofte blev det Morgen, inden de sidste Gæster tog Afsked. Under Dansen betalte de mandlige Gæster Musikpenge, og det var ofte ingen daarlig Forretning at spille til Bryllup i de gode gamle Tider, idet Musikerne ofte kunde have ikke saa faa Dalers Penge. I gamle Dage og fra sidst i det 19. Aarhundrede og Begyndelsen af det 20. Aarhundrede ofte mel-

lem 20 og 40 Kroner hver. Fra Aarhundredskiftet gik det efterhaanden over til, at Værten selv betalte Musikken.

I ældre Tider var der Gilde i flere Dage i Træk, idet de, der ikke havde været med første Dag, men som alligevel havde givet Gave, dog ogsaa skulde have sin Part i Brylluppet, og Mad og Drikke blev serveret i flere Dage, ligesom ogsaa Musikken mødte op, og der dansedes hver Nat.

Høsttiden

Naar Kornet var begyndt at modnes, kom der Travlhed paa Landet. Nu skulde Høstredskaberne efterses og gøres i Stand. Høsttøjet (Mejetøjet) blev taget ned fra Loftet, og Leen blev slebet og sat paa Tøjet, og Haandriverne fik erstattet de manglende eller knækkede Tænder, Husmændene og deres Koner blev varskoet om, at den Dag begyndte Høstarbejdet, og de blev anmodet om at møde op medbringende et Høsttøj.

I de ældste Tider var der jo ikke meget at meje, men de skulde jo se at faa endt Arbejdet hurtigt, da der snart kunde blive kaldt paa dem til Hoveriarbejde, og dette kunde jo ikke udsættes.

Efter Udstykningen blev der større Arealer tilsaet, og disse blev efterhaanden mere og mere frugtbare, hvorfor der gik længere Tid med at faa Høstarbejdet for Haanden.

Det var i ældre Tider altid Rugen, der skulde høstes først, og det var et smukt Syn at se 4, 5, 6 Høstmænd, der mejede Rugen indad, og de efterfølgende Kvinder, der bandt Rugen op. Det var et ikke mindre smukt Syn at se Høstmændene lægge Vaarkornet »paa Skaar«, der foregik i Takt, hvilket gjorde Arbejdet lettere. Kvinderne trillede Negene sammen i Skaarene, og somme Tider bandt de Negene, efterhaanden de var trillet sammen. Der var altid i Høstens Tid Fart over Arbejdet, thi det kunde jo let blive forstyrret af en Tordenbyge, og det gjaldt da om at faa bestilt noget, naar Vejret var godt.

Naar Kornet var høstet, blev der sat op »i Kramme«, d.v.s., at 2 Neg støttet til hinanden (en »Kærv« stillet op mod 4 eller 9 andre Kærve, hvilket dannede et »Krammested«). Der regnedes 40 Neg til en Trave. Herefter blev Marken i ældre Tider haandrevet.

Naar der var ophøstet, blev der slaaet paa Leen, at Naboerne kunde forstaa, at nu var det forbi med Mejningen. Paa en saadan Dag serveredes der Æbleskiver og Brændevin, og Aftenen gik ofte med Snak ved Punch eller smaa sorte (Kaffepunch). En gammel Mand bemærkede en Gang, at han hellere vilde have Æbleskiver end Pandekager, eftersom der hørte Snaps til Æbleskiver.

Indkørselen fandt Sted, saa snart Kornet var vejret, og det i ældre Tider var synet med hensyn til Tiendeafgift. Det var en gammel Skik, at Hestene aldrig maatte trave til og fra Arbejde i Marken, men denne Regel fravigtes i Høstens Tid, og der var Fart paa ogsaa ved dette Arbejde. Naar sidste Læs Rivning var læsset, kom de Mennesker, der havde arbejdet paa Jorden op paa Læsset, og der blev raabt Hurra, saa at Naboerne kunde høre, at nu var det sidste Læs Korn paa Vej til Gaarden. Der blev ogsaa den Dag serveret Æbleskiver og Brændevin for vel udført Arbejde. Det var dog ikke saaledes, at der ikke blev budt paa Brændevin til Hverdag, jo, der blev drukket Brændevin til Mellemmaden baade Formiddag og Eftermiddag, og Daglejerne fik ofte en eller flere Kaffepunche, ofte sammen med Gaardmanden, inden han ofte sent gik hjem fra Høstarbejdet.

Kort Tid efter Høstens slutning blev alle, der havde deltaget i Høstarbejde paa Gaarden, ofte Naboer, Familie og gode Venner, bedt til Høstgilde, hvor der i ældre Tider blev serveret kogte Retter, hvilket senere blev til stegte Retter, og hertil Brændevin med paa-fældende Punch. Ved disse Høstgilder, der ikke var saa stilfulde, gik det ofte yderst livligt til. I ældre Tider blev der sunget mange gamle og nyere Folkesange, der blev leget, og Livet

gik lysteligt til hen paa Natten, hvor der blev serveret koldt Bord, hvorefter Folk tog hjem. Det var nu ikke altid lige morsomt for Daglejere og Folkene samt Husmoderen, idet det ikke sjældent skete, at de maatte paabegynde Morgenarbejdet, naar Høstgildet sluttede, medens Gaardmanden dog kunde tage sig et Par Timers Søvn, inden han skulde op og sætte sine Folk i Gang.

Efter at Dansen var indført paa Øen, blev der ofte danset ved Høstgilderne, og der var saadanne Steder, hvor dette fandt Sted, hvis ikke en af Karlene kunde spille paa »Kasse« (Trækharmonika), engageret en Musiker. Der dansedes ved slig Lejlighed ikke alene Runddansen, men ogsaa mange forskellige Opstillingsdansen, som: Totur, Halvfemtetur, Seksur, Skotsk, Reel, Den gamle Berliner, Den store Engelske, Kedelflikkeren, Rejs til Helvede og mange flere. Allerbedst som en fejende Dans var forbi, tog alle hinanden i Haanden, og med et Forsangerpar i Spidsen løb hele Rækken ud gennem de tilstødende Lokaler ud i Gaarden, som de løb een eller flere Gange rundt, eftersom Vejret var til, og derpaa tilbage til Balstuen (maaske Loen) igen. Ogsaa i nyere Tid veksledes der med Skønsange. Det var Afslutningen paa den glade, men strenge Høstid.

Højtiderne

Paaske og Pinse

I de første Paaskedage, Skærtorsdag og Langfredag spistes der, efter at Grønkaalen havde holdt sit Indtog paa Øen, Grønkaalssuppe og i de andre Paaskedage spistes der Suppe kogt paa saltet Grisemad. Grønkaalssuppe paa de 2 første Helligdage har holdt sig meget endnu, medens Kosten paa de 2 sidste Helligdage er varieret meget.

Skærtorsdag og 1. Paaskedag var oftest Husbondens Fridag, medens de 2 andre Helligdage tilfaldt Førstekarlen og Storpigen. Var der flere Folk paa Gaarden, havde disse oftest fri sammen med Husbond.

Folk gik meget i Kirke i ældre Tider, og de skulde jo da ogsaa til Kirke for at »ofre« til Præsten. Forud var der til hver Husstand udsendt de saakaldte »Offersedler«, hvorpaa der var anført Husbondens Navn, Karlen og Pigen paa forskellige farvede Sedler. Dette foregik ved hver Højtid, og enhver vidste, hvor meget der skulde pakkes ind i Sedlen.

2. Pinsedag var en stor Glædesdag for Ungdommen, og her mødtes da ogsaa Byens Ungdom under Majtræet eller et andet Sted i Byen, hvor der saa blev leget, danset om Majtræet, fortalt Historier og andet til langt hen paa Natten. Senere, efter at Rund- og Turdansene var kommet til Øen, fandt Folk paa at lave Dansestrader i det frie, saaledes nævnes Dansestraden i Sophie Frederikkellund ved Valdemarslot. Ja, der skal ikke blot have været een Estrade, men to, een for Matroser, Bønderkarle og Piger, og een for de Øvrige. Eet Orkester musicerede paa een Gang for begge Estrader. Kromanden i Troense havde Beværtningen ved saadanne Fester, hvortil der krævedes Adgangsbillet.

En Kugle paa Bregninge Kirketaarn skal oven i købet have tjent som Signal for Øens Befolkning, om der var Bal i Sophie Frederikkellund eller ej, idet der blev averteret i Svendborg Amtstidende, at saafremt Kuglen var hejst paa Bregninge Kirketaarn, var der Bal i Sophie Frederikkellund.

Senere fik andre Kroer i Bregninge, Skovballe og Vemmenæs ogsaa lagt Dansegulve i det fri, men omtrent samtidig holdt Dansen op i Sophie Frederikkellund, og der blev bygget en Dansesal i Troense. Det skete vel nok ogsaa, at de Folk, der havde Lokale til Dans og Servering, har holdt Pinsefest indendørs.

Julen

Den glade Jul, Vinterens elskede Højtid, hvor Aarets udendørs Arbejde gerne skulde være afsluttet.

Aarets Griseslagtning blev oftest henlagt til hen imod Jul, at Beboerne da kunde have

fersk Mad til denne Højtid. Det var paa Landet i gamle Dage meget sjældent med fersk Kød, og ud over Slagtetiden for Lam og Grise, hvoraf dog henkogtes en Del og indsmeltet i Fedt, kunde Grisemaden dog holde sig en Tid, fik de kun fersk Kød, naar der blev slagtet en Spædekalv hos dem selv eller Naboerne, idet det var almindeligt, at 2 eller 3 Naboer fik hver en kvart Kalv, men det var ikke noget, der var almindeligt, idet man skal huske paa, at der hos en Gaardmand hvert Aar kun blev født 4-5 Kalve, og af disse skulde de fleste lægges til.

Som anført, var Julens Festmaaltid Juleaften Grisesteg (i ældre Tider kogt Flæsk og Sylte), men efterhaanden blev det Skik og Brug at servere Risengrød til Forret. Til stede var oftest kun Gaardens Folk, idet Familien først besøgte hinanden 1. Juledag, og da maatte Folkene paa Gaarden blive hjemme og passe det nødvendige Arbejde, medens de saa til Gengæld havde fri 2. Juledag. Juleaften serveredes efterhaanden Æbleskiver, Kaffe med Julekage og Punch. I ældre Tider blev der altid bagt til Jul, og her bagtes foruden de almindelige Brød, Julekage og Pebernødder (saa kaldte »Vallinger«). Vallingerne blev uddelt i en Portion til hver Juleaften, og saa spilledes mange Steder Kort om disse. Somme Tider tog en eller anden en mindre haandfuld Vallinger og spurgte, om der var et lige eller ulige Antal i Haanden, idet Vedkommende spurgte: »Effen eller ueffen?«. Kunde Vedkommende gætte rigtig, fik han eller hun Vallingerne, men var Svaret urigtigt, maatte der bødes et saa stort Antal, som Haanden indeholdt.

Paa en saadan Juleaften maatte ingen gaa sulten i Seng, og Heste, Kreaturer, Katte og Hunde fik sig et ekstra Foder denne Aften.

Førend Kortspillet begyndte, læstes mange Steder et Stykke af Bibelen eller Det nye Testamente, læst eller sunget et Par Julesalmer og maaske bedt en Bøn. Juletræ fandtes ikke i ældre Tider. Der var dengang heller ikke Tale

om at give hinanden Julegaver, der nu er almindeligt næsten alle Vegne.

Det var ogsaa Skik, at saa mange som muligt af Fæsterne og deres Familie gik til Kirke 1. Juledag, medens Tyendet kunne gaa til Kirken 2. Juledag.

Nytaaer

Saa kommer vi til Afslutningen af Aaret, her saavel som de tidligere Aar havde værende et anstrængende Aar i Forhold til Nutiden. Arbejdet varede jo fra Morgen tidlig til sent paa Aftenen, men paa Aarets sidste Aften skulde alt være glemmt, og saavel Børn som unge Folk skulde da være glade for Aaret, der svandt, og nu skulde slaa Gækken løs. Naboer og Genboer skulde sige hinanden Tak for det gamle og ønske hinanden et godt Nytaaer.

Det skete ofte paa den Maade, at Konerne om Eftermiddagen gik hen til Naboerne, hvortil de medbragte nogle gamle Potteskaar, som de knuste paa Stuehusets Trappesten. De blev saa inviteret indenfor, hvor der meget ofte stod Æbleskiver paa Spisesedlen samt dertil Mjød. I Mørkningen kom Børnene med deres Rumlepotter, der var lavet af en Potte overspændt med en Svineblære og isat en Pind eller Fjer i Midten, saa der kunne frembringes en hul Lyd, naar man gned paa den.

Efter at der var spist til Aften i Hjemmene rundt omkring hvilken oftest bestod af saltet Svinerygsuppe, serveredes Æbleskiver og Julekage til Kaffen, desuden uddeltes den sidste Rest af Pebernødder. Saa kom Turen til Ungdommen, der ikke skulde staa tilbage for de øvrige Folk. De knaldede ogsaa Potteskaar, og de blev ogsaa inviteret indenfor, hvor de blev budt paa Æbleskiver og Brændevin. Hvis Byens Piger var med, fik disse i Stedet for Brændevin Mjød. De unge Karle kom ofte ikke hele Byen rundt, før de maatte bukke under for de mange Æbleskiver og Brændevin, som de havde faaet.

Senere benyttedes Skydevaaben til at skyde

Nytaaret ind, og senere blev det Kanonslag og andet Fyrværkeri, men stadig tog en Del af Byens Ungdom paa Tur om Aftenen, og de benyttede ligesom Børnene Masker og iførte sig unaturlige Dragter. De var klædte ud, som Beboerne kaldte det.

Der fandtes hos de fleste den Overtro, at den første Person, der maatte gaa ud af Huset, efter at alle var kommet ind til Spisning, skulde være en af Kvindekøn, ellers blev der paa Gaarden født flest af Hankøn i det kommende Aar. Det var jo af særlig Betydning med hensyn til Kvægavlen.

En anden Overtro, som endnu findes ret udbredt paa Øen og for Resten meget ud over det øvrige Land, var ikke at have tomme Hænder første Gang, man saa Nytaarsnyet, hvilket var et daarligt Varsel, og helst skulde man jo have fat i en velspækket Tegnebog eller Pengepung, saa kom man i hvert Fald ikke til at mangle Penge det Aar.

Efterskrift

I det originale manuskript savnes ordlyden af Gildesbyderens remse. Han kom i sin fineste stads med høj hat på, og indbydelsen kunne lyde således: »Jeg skal hilse fra Niels Jensen og hans Kone, Datteren og hendes Forlovede, om De vilde være saa venlige og møde i Hjemmet Fredag Formiddag Kl. 10 og indtage en lille Frokost, dernæst følge med til Kirken og høre paa en kristelig Brudevielse og siden følge med til Hjemmet og nyde et lille Maaltid Mad. Vær saa god!«

Denne Gildesbyder kom gerne fire dage før gildet.

Skafferens tale til gæsterne ved velkomsten i hjemmet kunne fremsiges som her:

»Kære Venner og indbudte Gæster! Bruden og Brudgommen samt deres Forældre lader Eder alle takke paa det kærligste, at I haver mødt dem her i Dag, fulgt med dem til Kirke og hørt paa en kristelig Brudevielse, ofret med dem paa Herrens Alter, ledsaget dem her tilbage, hvor I har skænket dem Eders Gave paa deres Tallerken og nu prydet deres Bænke med Eders hæderlige Nærværelse. Hvorfor de i et eller flere Tilfælde er villige til at gøre Gengæld, naar de derom bliver anmodede...

(Her fulgte noget om den hellige Ægtestand)...

Er der noget forsømt ved dette Maaltid, ved Dug eller Disk, Mad eller Drikke, Sæder eller Skik, da er det deres Skyld, som til skulde lade eller til skulde lave; men det er mig og mine Medtjeneres Skyld, som frem skulde bære og Opsyn skulde have, saa beder vi da om Forladelse og vil saa oprette det endnu i Aften med Øl og Brændevin, en Kop Kaffe og lystige Musikantere, saa vi haaber, I alle sammen skal faa en glad og fornøjelig Aften. – Sidder dermed i Herrens Navn og vel bekomme Jer alle sammen!«

Da det indtil videre ikke er lykkedes at finde tekst til sådanne remser anvendt her på Tåsinge, er disse eksempler fundet frem fra H. C. Frydendahls lokalhistoriske skrifter »Fynsk Hjemstavn« 1936 og 1938.

Rasmus Høj Rasmussen, født d. 30. april 1886 i Ny Søby, søn af gårdfæster Niels Rasmussen (Hellesen) og hustru Hansine Rasmussen (Høj), Søby matr.nr. 13 b, nuv. Udflyttervej 23. Overbetjent i Middelfart. Død der d. 19. januar 1949.

En rask gammel Taasingekone

Karen Poulsen og hendes Blomster

En 76-aarigs Amerikarejse

Af Thorvald Hansen

Endelig kom da den Vinter, vi alle havde ønsket maatte udeblive, men som vi dog godt anede vilde komme. Sneen klumpede under mine Træske, medens jeg gik langs Vejleens sivkransede Bred. Ude bag nogle Rør var der endnu en ganske lille Vaage – der laa to Ænder. Den ene pludrede lystig med sin Ægtefælle – efter alt at dømme befandt de sig vel.

Knap saa gemytlige er et Par Viber, der med Hovedet trukket ned i Kroen traver frem og tilbage i en Vandpyt, mens de udstøder nogle melankolske Lyde. Udsigten til »Arbejdsløshed« faar dem til at se sort paa Tilværelsen.

Det begyndte igen at sne – og Vinden bider i Ansigtet. Jeg standser en Stund og spekulerer paa at vende Næsen hjemad. Da kommer Solen frem bag en Sky og forgylder en Stund Vejlen og Vornæs By. Saa faar jeg en Idé: Jeg vil kigge indenfor hos Ka' Daa'mers.

Det lille Hus ligger smukt der, hvor Vornæsvejen deler sig. Jeg standser en Stund i Læ af Huset, før jeg gaar ind. Her var virkelig en lille Plet, hvor det var Foraar. En mængde smaa, gule Blomster var myldret frem ved Siden af den hvide Gæk.

Saa stod jeg da i Karens lille Stue med Cha-tolet og den gamle Bornholmer – og der midt paa Bordet og i Vindueskarmen stod de samme gule Vaarbedudere, som jeg saa udenfor.

Karen ser smilende fra mig til Blomsterne:

Ak, ja, du tror det sagtens ikke – jeg holder ligesaa meget af mine Blomster som af mine Børn, og jeg betragter dem næsten som levende Væsener. Men er det i Grunden sært? I 48

Aar har jeg siddet og solgt Blomster paa Svendborg Torv til Godtfolk – saa vi er efterhaanden blevet Bekendte. Men hvor alt dog er forandret i Løbet af de 48 Aar – Karen faar en Taare i Øjet. – I Begyndelsen gik jeg derud hver Dag, ja, en Gang imellem slap jeg jo op at køre – det var nu en Undtagelse. Og det, jeg handlede med, hvor var det smaat: en Skæppe Kartofler og nogle Blomster – for Størstedelen vilde Skovblomster eller grønne Grene – men saadan noget var vi alle glade for i de Dage.

Efterhaanden fik jeg min Have her ved Huset anlagt og fik alle Slags Blomster sat deri.

Karen smiler og ser ud over den snedækte Have med de skønne gamle Træer.

Ja, se blot, alt det er mit Værk. Jeg har plantet det hele. Men du ved heller ikke, hvor jeg elskede denne Plet. Naar vi selv har anlagt saadan noget, faar vi rigtig Kærlighed dertil.

Naa, men vi talte jo om Torvet. Nej, se nu gaar det anderledes til. I mange Aar kørte jeg ud hver Lørdag med min lille Hest – nu biler jeg. Karen ler hjerteligt. Ja, det er vel nok Fremgang. Trods mine 78 Aar maa jeg hver Lørdag af Sted med mine Blomster: Jeg kan ikke undvære den Tur. Men hvor har jeg ogsaa gjort den Have godt ud – den har hjulpet os gennem trange Tider. Jeg betror da heller ingen Fremmed at grave den, jeg maa selv være med, ellers ødelægger de mig mine Blomsteranlæg. Det sagde jeg ogsaa i Amerika: Jeg maa hjem til April, naar Haven skal graves og Kartoflerne lægges.

Hvor længe er det siden, du var i Amerika?

To Aar. Jeg var 76, da jeg rejste. Min Søn, der er Bygmester paa Long Island, sendte mig

Karen og Niels Poulsen i den blomsterrige have.

Rejsepenge og bad mig mindelig om at komme, og jeg var straks klar. – Du kommer aldrig levende hjem, Karen, sagde mange til mig. – Naa, ja, sagde jeg, saa dør jeg vel lige saa godt i Amerika som paa Taasinge – og jeg fortrød rigtignok heller ikke Turen; det var en stor Oplevelse for mig. Skibet, jeg sejlede med, hed »Frederik VIII«. Sikke et Skib. Men jeg havde ikke været om Bord længe, før jeg var gode Venner med dem alle. En Dag kom Overhovmesteren og inviterede mig op til Kaptajn Mecklenburg, og Kaptajnen viste mig alle Navigationsgrejerne og de mange store Søkort, der hang paa Væggen. Jeg saa den traadløse og de Apparater, hvormed de kunde signalisere fra den ene Ende af Skibet til den anden. – Vi passerede et Isbjerg i Nat,

sagde Kaptajnen. – Kunde De se det? spurgte jeg. – Nej, sagde han, men vi kunde mærke paa Vandets Temperatur, at der var Isbjerge i Nærheden. – Er det ikke storartet? Oppe i Formasten hang en Mand som i en Kurv og holdt Udkig.

Næste dag blev jeg af Overhovmesteren budt ned at se Køkkenet. Nej, hvor var der fint. Inde i deres Kødrum hang hele Oksekroppe, som de skar af. Men da de fortalte mig, at de daglig brugte 7 Tdr. Kartofler, maatte jeg grues; og saa havde de et Apparat, de kaldte »Djævlemaskinen« – den kunde hakke Kød, piske Æg og meget andet paa en Gang.

Se, det værste var, at jeg blev ømfodet af at gaa med Læderfodtøj hver Dag, og saa siger

jeg til Overhovmesteren en Dag: – Er det tilladt at gaa med Træsko her ombord? – Ja, det er det rigtigt nok, sagde han, og saa gik jeg med Træsko. Der var ingen, der bemærkede noget, skønt jeg havde dem paa ned i Spisesalen. Men en dag kom en fin Dame og spurgte, om hun maatte laane mine Træsko, for der skulde være Karneval ombord. Ja, sagde jeg, men De kan ikke gaa med dem. – Jo, det mente hun nok, hun kunde. Men hun tabte dem hele Tiden midt paa Gulvet, og hvor det morede alle.

En Nat blev det rigtig daarligt Vejr, og 3 Køjer blev slaaet ind af Søen, og en Baad blev slaaet i Stykker. – Vi vil op at se, hvad der er i Vejen, raabte alle de andre, men jeg blev i min Kahyt, idet jeg tænkte: Skal vi gaa under, saa vil jeg dø her i min Køje, ellers falder vi bare ud i det store dybe Hav, og det var dog saa grimt at tænke paa.

Jeg blev alligevel glad, da vi naaede New York, og min Søn kom og tog imod mig med sin nye »Pontiac«. Vi kørte saa op gennem de store Gader i New York, ud gennem Brooklyn og over til Long Island. Jeg husker ikke, hvor mange Minutter vi kørte i Tunnelen, men morsomt var det. Gaderne var brede i New York, og jeg syntes slet ikke, Skyskraberne saa saa høje ud; det var vist de brede Gader, der tog Synet fra dem.

Jeg fik baade By og Land at se. Min Søn tog mig med i Verdens største Teater, - sikken en Sal, og sikken et myldrende Menneskehav. – Og saa kørte han mig ud paa Landet. Jeg syntes nu ikke, at der var skønnere end her oppe paa Bregninge Bakke. Men ude paa Sydsiden af Long Island, der var dejligt. Vi boede lige ved Vanderbilts Park og Villa – og den fik jeg Lov at komme ind i. 110 store Værelser var der, og alt var Marmor og Guld. Marmoret var indført fra Italien. Og da Mister Jørgensen, der viste mig omkring, fortalte, at gamle Vanderbilt begyndte som Færgekarl og endte som Ejer af 200 Millioner Dollars – da maatte jeg grues. Saadan kan vi ikke her hjemme.

Og jeg fik rigtig hilst paa baade det gamle og det ny Amerika. For jeg traf en gammel Mand, der al sin Tid havde redet Post mellem New York og Chicago. Hans Forældre var dræbt af Indianerne, og selv havde han mange Gange været i Kamp med dem. Da vi skiltes, gav han mig Haanden og sagde: – Farvel, Mor, vi ses i Himlen.

Og saa oplevede jeg at komme op at flyve.

Er du bange? spurgte min Søn. – Bange, nej, jeg er ikke bange for saa lidt, sagde jeg, og saa fløj vi. Et helt Kvarter svævede vi ind over New York.

Nu er vi over Jerusalem, sagde min Søn. – Nej, holdt, sagde jeg, det kan godt være, vi er langt borte, men saa langt skal du ikke indbilde mig, at vi er. – Naa, det var da heller kun Jerusalemsgaden, han mente.

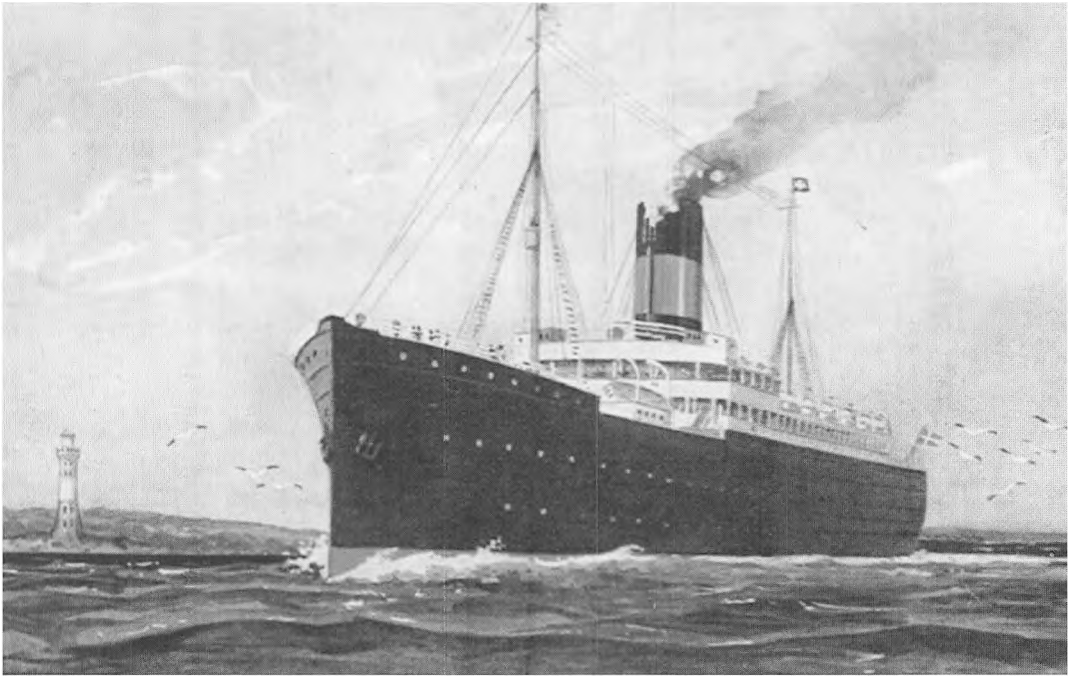
Du kunde godt lide Amerikanerne?

Ja, det var prægtige Folk – og sikke en dejlig Fart alt gik med; der kunde ingen andre være med end dem, der baade vilde og kunde arbejde. Naa, saadan er det vel alle Steder – den Hund, der skal nødes i Skov, bider ingen Dyr.

Jeg blev der et halvt Aar, saa vilde jeg hjem. De holdt paa mig, men det var min Have, der stod mig i Hovedet. Og da jeg kom om Bord paa »Frederik VIII« igen, sagde Overhovmesteren: – Naa, nu skal De hjem at plante kartofler! – Han kunde huske, hvad jeg havde sagt. – Ja, det hedder nu »lægge«, sagde jeg, og saa fik vi os et billigt Grin over det.

Jeg var glad og forventningsfuld, da jeg rejste, men jeg var lige saa glad og forventningsfuld, da jeg kom hjem. Her ventede alt paa mig, og her stundede en dejlig Sommer til med Arbejde og Virksomhed. Det dejligste af alt i Verden er, at der er noget, der venter paa én – et Sted, hvor vi ikke kan undværes.

Men om halvandet Aar rejser jeg igen – om jeg da lever saa længe – saa bliver det vel ogsaa sidste Gang. Men jeg vil af Sted, saafremt jeg kan. Det kan ikke nytte at give op for lidt.

Postkort med Skandinavien-Amerikaliniens skib "Frederik VIII", som Karen rejste med til Amerika

Skandinavien-Amerika Linien. 1992/80.

Kære lille Ellen
 hendes Moder og
 Fader og Legge
 Drengene

Lev rigtig vel
 jeg glæder mig til
 at see Herrens og
 Agnes paa Fredag
 og køre hjem i Deres Bil

Eller er vi smidt i
 Skattekøbs, og jeg kan
 led rigtig godt, jeg skaber
 at kunne det samme fra
 Dig, kils lille Laurits,
 fra mig Din gamle Moder
 for venlig hilsen til
 alle i Strammelse

På bagsiden af kortet skrev Karen en hilsen til sin niece, Ester Pedersen, i Strammelse.

Saa gik jeg hjemad. Nu ærgrede den Smule Kulde og Sne mig ikke mere. Naar den gamle Kvinde regnede en Amerikarejses Strabadser for intet, kunde jeg da ikke lade mig dupere af en Smule Sne, og med raske Fjed gik jeg langs Vejlen hjemad – medens jeg tænkte paa gamle Karens Amerikarejse.

Efterskrift

»Ka' Daa'mers« er den tøsingske benævnelse for Karen Dommers. Hendes døbenavn var Karen Kirstine Jespersen og benævntes med tilnavnet Dommer. Hun blev født d. 10. september 1853 som datter af gmd. Christen Jespersen (Svop) og hustru Ane Margrethe Rasmusdatter (Dommer) i »Dommergaarden«, Vornæs, og døde i Vornæs d. 9. oktober 1935. Hun blev gift d. 22. april 1881 i Landet kirke med Niels Poulsen, snedker og musiker. De fik bygget et hus (nuværende Vornæsvej 54) på en parcel af hendes fødehjem.

Han var født d. 18. januar 1855 i Strammelse og døde d. 29. januar 1927 i Vornæs.

Sønnen, som hun besøgte i Amerika, hed Kristen, men i det efterfølgende digt benævnes han som Peter. Han var født d. 8. maj 1881.

Denne artikel er fundet trykt i »Svendborg Avis« d. 31. marts 1932. Thorvald Hansens navn står undertegnet. Han var født d. 16. november 1901 på Strynø. I sin ungdom var han landmand, fisker og sømand. Efter afsluttet læreruddannelse på Skårup Statsseminarium 1931 boede han et års tid i »Lille Vejlegaard« her på Tåsinge, og her fik han megen kontakt med Søren Lolk.

I 1932 blev han ejer af og forstander for Nørre Søby Fri- og Efterskole og virkede der indtil 1956, hvor den blev solgt.

Thorvald Hansen døde d. 18. oktober 1960, kun 59 år gammel.

Artikler i Tåsinge Årbog 1997, 2000 og 2002.

Amerikarejsen

Digt

af Hedvig Johanne Nielsen

1. *Der ligger en gammel rønne
godt gemt mellem pilekrat,
ved døren står brændestakken,
på trappen sidder en kat.
En gammel, agtværdig skrukke
går tur med de yndige små,
på grøftekanten gror skræpper
og blomster gule og blå.*
2. *Derinde bor gamle Karen
af slid blev nok ryggen lidt krum,
men Karen er rask og virksom,
og Karen er ikke dum.
Tæt hyllet i ternede sjaler
og skørters struttende væld
dybt inde bag hovedklædet
der finder man Karen selu.*
3. *I haven gror løg og persille
og gulerod, kål og radis
hun sælger det hele på torvet
til dagens højeste pris.
Og træerne bugner af æbler,
Oranger og Gravensten,
dem plukker Karen med møje,
og aldrig hun glemmer en gren.*
4. *Hun graver og luger og river
hun gøder sin kære muld
af tunge klingende mønter
får Karen tit lommen fuld.
I stalden står »Frits« og gumler,
han længes mod torvedag,
for så skal de ud og lunte
til Svendborg i ro og mag.*
5. *Hver eneste lørdag morgen
jeg så dem komme, de to,
kun langsomt nå'de de fremad,
men fremad det gik, jo jo.
Godt gemt mellem sjaler og klude
der troner Karen så stolt
imellem kurve og kasser,
- kun løst i tømme hun holdt.*
6. *For »Frits« han finder nok vejen,
de to har kørt den så tit,
han kender den gamle skole
og smedens det grønne stakit,
og at der skal der drejes til venstre,
det kender »Frits« på en prik,
han standser ved fæргеlejet,
som det nu er gammel skik.*
7. *Ved færgen er liv og larmen,
for alle så skal de med.
Der ringes med færgeløkken.
»Så »Frits«, nu må vi af sted!«
Så ruller de ud på færgen,
den gode gamle »Fritz Juel«,
helt gemt mellem uldne sjaler
er Karen for blæsten i skjul.*
8. *Så lunter de op gennem byen,
på torvet slår Karen sig ned,
der sidder hun hele dagen
og giver om priser besked.
Om regnen strømmer fra skyen,
hun viger dog ikke sin plads,
nej hun holder ud til det sidste,
»der skulle vel være en stads!«*

9. Og først når aftenens skygger
sig lister bag hegnet frem,
med tomme kasser og kurve
man ser hende vende hjem.
Men tasken er fuld af mønter,
og det er jo det, der skal til.
»Ja, nu fik vi penge i kassen,«
»Frits« får et træt lille smil.
10. Firs år har Karen nu levet,
og stadig er hun i sving,
men her i vor lille verden
der sker dog de særeste ting.
En dag siger Karen så stille:
»Nu rejser jeg bort for en tid,
det bliver lidt kivsomt i længden
med alt dette evige slid«.
11. En lille tur på Atlanten
dertil mangled' Karen ej mod:
»Jeg rejser i mine træsko,
for jeg er vel lige god«.
Jeg fryser om mine fødder
i disse her nymodens sko,
jeg rejser med hovedklædet,
ja, det kan I lige tro.
12. »Min søn han bor jo derovre,
og nu vil han se sin mor,
ja, tænk, han har sendt mig billetten,
det koster mig slet ikke spor.«
Så sa' hun farvel til sin have,
og klapped' sin gamle hest,
og så rejste gamle Karen
afsted mod det fjerne Vest.
13. Så sejled' hun over Atlanten
med træsko og hovedtøj,
ombord på den fine damper
der blev et »farligt halloj.«
Kaptajnen kom ned for at hilse
på Karen, da alting var klart,
- i første klasses saloner
der gik hun og havde det rart.
14. »Åh, - undskyld jeg spørger kaptajnen,
må man gå med træsko ombord?«
Kaptajnen svared' så venligt:
»Oh – ja, det gør slet ikke spor.«
Så trampede Karen i dækket
og skruttede sig i sit sjal,
hun dansede »træskovalsen«
en aften til karneval.
15. En morgen var land i sigte,
og frihedsstøtten man så,
at Karen var nær ved målet,
det kunne hun knapt forstå,
men der står jo Peter og vinker,
- han ligner en flot baron,
han har også dollar på rente,
- vel næsten en halv million.
16. En dag står hun atter på dækket,
for Karen vil hjem til sin ø,
hun stirrer med slørede blikke
langt ud i den oprørte sø.
Så vender hun sig mod kaptajnen
og siger med usikker stemme:
»Ja, - undskyld jeg spørger kaptajnen,
- men sig mig, hvornår er vi hjemme?«
17. »For nu er der forår i luften,
og nu vil jeg hjem i min have,
kartoflerne de skal jo lægges,
og jeg skal plante og grave,
men det kan en fornem herre
som De vel ikke begribe,
for De går jo kun her og snakker
og tygger på Deres pibe.«
18. En dag i det tidlige forår
gik Karen, som intet var sket
og puslede i sin have,
som vi det så ofte har set,
men spørger man hende om rejsen,
så får man et eventyr
om bølger så høje som huse,
og bjerge og mægtige byer.

19. *Så leves det hele igennem,
og Karen hun siger til sidst:
»Jeg rejser igen ad åre,
det er da sikkert og vist,
for gå herhjemme og trisse
se, det er skam slet ikke sundt,
og havde jeg masser af penge,
så rejste jeg verden rundt.«*
20. *»At flyve jeg også fik prøvet,
fra luften jeg tittede ned
på alle de prægtige byer,
jeg svimlede næsten derved.
Hvorfor sku' jeg være bange,
engang skal vi alle dø,
Jeg syn's, det er lige meget,
om det sker på land eller sø.«*
21. *Og atter er Karen på torvet,
hun står, hvor hun plejed' at stå,
med fødderne i sine træsko
tæt hylllet i sjaler grå.
Med fade, kurve og kasser
hun tumler igen som før,
men straks er hun fyr og flamme,
Hvis nogen om rejsen spør'.*
22. *Hvad er det med gamle Karen,
hun bliver så underlig stille
derhenne blandt sine kurve,
- hun synes så bleg og lille.*

*Hun gribes af stærke arme,
så bæres hun ind i en stue.
- For døden fik gamle Karen
slet ikke tid til at grue.*

23. *Hun døde derude på torvet
midt i sit travle virke,
nu hviler hun mellem de andre
derovre ved Landet Kirke.
Men endnu står huset ved vejen
og minder om gamle Karen,
som ikke forlod sine træsko
og aldrig frygtede faren.*

Dette digt er skrevet af Hedvig Johanne Nielsen, født d. 28. marts 1897 i Vornæs, som datter af lærer Hans Nielsen og hustru Johanne Margrethe Jensen, Vornæs skole. Hun var den næstældste af deres 6 børn, alle piger. Hun blev uddannet som musikk lærerinde, men døde ugift.

Digtet gengives her med nutidig retskrivning. I Taasinge Lokalhistoriske Arkiv findes digtet både i afskrifter samt gengivelse fra aviser, men lidt forskellige.

Det blev udgivet i hendes egen trykte digtsamling: »Gule blomster og andre digte«, 1975, samt gengivet som bilag 1 i hendes søster, Thyra Niensens bog: »En Tåsingepige tænker tilbage«, fra 1995.

Hvad Povl Fredholm fortalte

- under en aftentur på Bregninge Banke for 49-50 år siden, og hvad der siden er dukket frem fra mundtlige og historiske kilder

af Erik Hansen

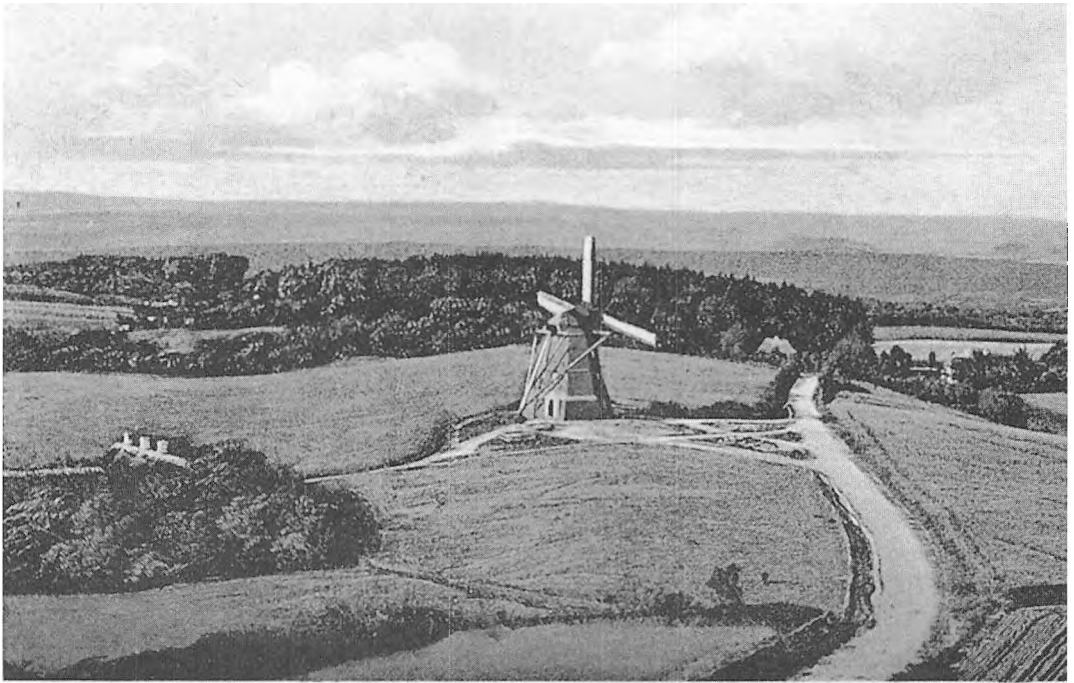
Den 8. juni 1956 havde Taasinge Ungdomsforening arrangeret en aftentur på Bregninge Banke med mange deltagere. I turen var også indlagt et besøg i Bregninge Kirke, hvor Provst Jens Juul Sørensen med indlevelse fortalte om kirken og dens historie.

Selve vandreturen blev ledet af malermester og folkemindesamler Povl Fredholm, Bregninge, som var en ypperlig rundviser og fortæller. Inspireret af Keld Bo Larsens efterfølgende artikel her i årbogen kom minderne fra denne aften frem hos mig igen, og dermed en trang til at gengive de da modtagne indtryk. Havde Povl Fredholm ikke givet os del i sine erindringer, var de nok gået i glemmebogen, og andre mennesker, der tillige vidste noget, er for længst døde, så de kan ikke udspørges. Han kendte sit område fra barnsben, både husene og mange af de folk, der havde boet i dem, og fortalte så gerne derom. Ved nogle af de steder, vi passerede på turen, havde der ligget huse, som på det tidspunkt for længst var nedrevet og forsvundet. Og det er om disse, jeg allerhelst vil forsøge at genkalde, hvad jeg nu, så lang tid efter, husker af hans fortælling. Tillige suppleret med oplysninger, der igennem årene er tilgået vort arkiv via samtaler med andre personer og fra forskellige skriftlige kilder. Dette indlæg må derfor blive en sammenblanding af informationer mange steder fra, både mundtlige og skriftlige.

Turen begyndte på toppen af bakken, og næst efter møllen var det første hus, vi passerede:

»Fynbohuset« (Kirkebakken 18)

Eller »Brallehuset«, som det også har været kaldt. Det ligger stadig på sin gamle plads på hjørnet over for skoven, omend i en noget ombygget form. De fleste af årbogens læsere erindrer sikkert lillebiler Carl Lakkendrup og hans kone Rigmor som husets beboere i nyere tid. Carl Lakkendrups forældre havde boet der tidligere, og jeg husker dem fra min skoletid i 1930'erne, hvor de virkede som forpagtere i Bregninge Præstegård. Carl Lakkendrup har fortalt, at der længere tilbage havde boet 2 familier i dette lille hus, og hvor disse havde været fælles om en og samme åbne skorsten til madlavning. Før familien Lakkendrup boede arbejdsmand og musiker Rasmus Larsen (Væver) med kone og 9 børn her, de fik fæste på hele huset i 1904, men havde nok været lejere der fra ca. 1875, sammen med arbejdsmand Hans Jørgensen (Skov) og hans familie, der havde fæstet huset år 1886. Denne sidste synes at have været en farverig person, som der har været fortalt en del om. Han var født i 1835 og veteran fra krigen 1864 mod Tyskland. Engang, mange år senere, havde han stået og savet sit brænde på en påskehelligdag, hvilket provst A. Kløvborg i Bregninge bebrejdede ham - han burde ikke have arbejdet i påsken, men holdt helligdag. Han svarede: »Da jeg var i krig, bød kongen os påskedag at gå ud og slå så mange tyskere ihjel som overhovedet muligt. Og nu kommer provsten så her fortæller mig, at jeg ikke må save mit brænde på en påskedag, - det kan jeg ikke forstå!«

Udsigt fra Bregninge kirkes tårn mod nord. Inde i skoven til venstre ses "Tokkehuset" og ved skovens højre hjørne taget af "Fynbohuset". Til højre for dette ligger Ferdinand Madsens friskole mellem træerne.

Friskolelærer Ferdinand Madsen med en elevflokk i årene 1895-1897.

Nedenfor og tæt ved »Fynbohuset«s have lå frem til ca. 1915 et hus, der har været benævnt som:

Ferdinand Madsens Friskole

Men hvem var denne mand? Han blev døbt Laurits Ferdinand Madsen og var født d. 16. april 1840 som søn af lærer Mads Madsen og hustru Ingeborg Kirstine Dam i Bregninge skole.

Om lærerfamiliens børn skriver C. G. Høgstrøm i sin »Taasinge Degnehistorie og Skolevæsen« 1914 følgende: »Af deres 3 Sønner blev den ældste, Jørgen, Bødker og senere Restauratør i Bregninge, og hos ham tilbragte Madsen og Hustru deres Livsaften. Den mellemste, Ferdinand, gik paa Skaarup Seminarium, og var et Par Aars Tid Huslærer paa Vesterskov ved Hindberg (der nok må være Vesterskovgaard ved Hindbjerg, Levring sogn, Viborg amt), var derefter en halv Snes Aar Friskolelærer i denne By og oprettede saa en Privatskole i sin Fødeby (Bregninge), hvor han virkede til sin Død 1908. Han var gift med en Søster til Forfatteren Ingvor Bondesens Kone. Den yngste, Vilhelm, blev Forpagter paa Tärnö, en af Blixen-Finekes Gaarde i Skaane«.

Bregninge kirkebog bekræfter at: »Ungkarl Laurits Ferdinand Madsen, 35 Aar, og Jomfru Ingeborg Kathrine Jacobsen, 26 Aar«, blev viet i Bregninge Kirke d. 1. februar 1875. Hun var født d. 23. maj 1849 og datter af skipper Anders Troensegaard Jacobsen og hustru Gurine Madsen, i Troense. Ifølge folketællingen 1880 var moderen født i Norge.

Om deres liv og virke i Jylland har der foreløbig ikke kunnet spores mere. Men i folketællingen 1901 er ægteparret anført som ankommen til Bregninge sogn i 1882 fra Levring sogn. Han betegnes heri som husfader, husfæster og friskolelærer, og hun som husmoder, håndgerningsskole, hvilket må betyde at hun har undervist i håndgerning.

Deres fæstebrev på huset matr. nr. 10 af

Bregninge er dateret d. 6. februar 1883. Der er ikke omtalt nogen børn i ægteskabet, så det må antages, at de døde barnløse.

Ferdinand Madsens elever

Mange har igennem årene kunnet fortælle om og nævne børn fra forskellige familier, der havde gået i Ferdinand Madsens friskole i Bregninge. Så vidt jeg erindrer, kunne Povl Fredholm berette om hans egen kortere skolegang der, formentlig imens hans forældre boede i Gl. Nyby fra 1905, hvor han da var 6 år gammel. Efterretninger har givet indtryk af en lærer med rige pædagogiske evner, hvortil flere søskende i en familie blev sendt, netop for at modtage hans undervisning.

Peter Dennig, snedkermester i Troense, (født 1877 i Gl. Nyby) fortæller i et interview til avisen i anledning af hans 90-års fødselsdag: »Jeg gik i privatskole indtil mit 10. år. Der lå nemlig en sådan oppe ved Granskoven. Læreren hed Ferdinand Madsen og var en dygtig lærer, og mange af eleverne gik hos ham, til de skulle konfirmeres. Vi havde ikke så mange fag som i dag, dansk, regning og bibelhistorie var det vigtigste. Ferdinand Madsen tog sig meget af os med ture i Granskoven, hvor vi legede, og ned til Kaldets Mose, hvorfra vi fik lov til at bade i Svendborgsund. Jeg flyttede så derfra til den kommunale Bregninge skole«.

Han kunne således finde på at forlægge undervisningen til den frie natur og har sikkert også haft gode evner til at kunne hjælpe de børn, der havde læsevanskeligheder eller andre problemer. Men undervisningen må jo nok have været mere besværlig, da han sikkert har haft børn på flere alderstrin i samme klasse.

Vor viden om Ferdinand Madsens virke var, for år tilbage, temmelig sporadisk. Men som tiden er gået, og flere informationer er dukket frem, har der bedre kunnet dannes et billede af, hvor stort område og hvor mange forskellige steder hans elever kom fra. Og da

Lærer Laurits Ferdinand Madsen (1840-1908).

ofte med en meget lang skolevej at vandre, op til 4 -5 km. Mange boede dog i nærheden, såsom Lolk-familien i Bregninge Møllegård, Madsen-familien i Gl. Nyby og enkelte andre fra nærmeste omegn. Povl Fredholm kunne fortælle om lidt mere vanartede drenge fra Valdemar Slots arbejderhuse, der nok havde vist sig lidt »tilpasningsvanskelige« i den almindelige kommuneskole. Og der har formentlig også været nogen fra andre familier.

Men der kom også elever fra Vindeby-området, blandt andet fra familien Rasmussen i den gård, der senere blev til »Sundgaarden«. Deres deltagelse blev bekræftet af det her viste fotografi, som en datter af Vilhelm Rasmussen gav til arkivet for 8 år siden, og hvor hun kunne udpege sin far og hans brødre.

Fra Kaldets Mose kom der børn af Haahr-familien, og gårdmand Christen Hansen i Ny Nyby (født 1899-17/12) har i 1982 fortalt, at

han gik i friskolen ca. 2 år fra 1907-1908 og derefter i den nyoprettede Bregninge forskole 1/2 år, inden han fortsatte hos skolelæreren. Christen Hansen må således have været iblandt Ferdinand Madsens sidste elever, da denne døde d. 22. november 1908.

Om nogle af skolekammeraterne havde pigerne digtet en slags smæde- eller drilleremse, som han stadig kunne huske:

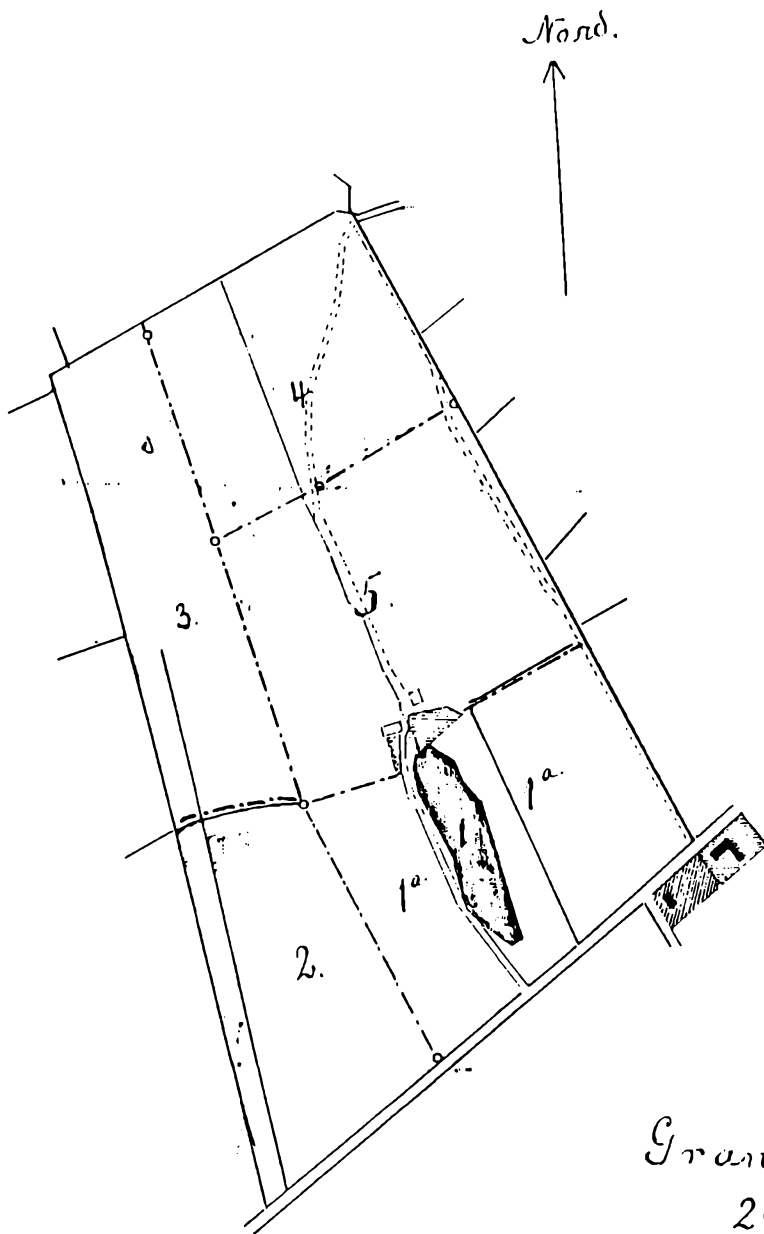
»Fassi« – Laurine
Kirsten – Hansine
Kål og Orm og Tyskertøj.

I rækkefølge var det en dreng fra Troense, der blev kaldt »Fassi« (hans rigtige navn huskede han ikke), Laurits Rasmussen (Jyde) fra Horse Skov, Christen Hansen selv, Hans Nielsen (Svop) fra Bjernemark, brødrene Karl og Alfred Kold fra Ny Nyby og Valdemar og Ludvig »Tysker« fra et af Slottets huse.

En skoleprotokol fra Vornæs gl. skole har kunnet bekræfte, at børn fra familien Mortensen, i gården Strammelse Møllevej 15, også har søgt friskolen i Bregninge. Deri findes blandt andet bemærket, at Morten Mortensen (f. 1884-07/01) og søsteren Ane Margrethe (f. 1886-20/05) begge ankom til Vornæs skole fra Bregninge Friskole 1893-09/11. Mens derimod broderen, Niels (f. 1893-06/11), noteres som udskrevet fra Vornæs til Bregninge friskole 1903-04/07, knapt 10 år gl.

Niels Bønløkke fra Vornæs har d. 24. februar 2000 i en telefonsamtale bekræftet, at hans far, Rasmus Bønløkke (f. 1882-16/10) og søskende, havde gået i Bregninge friskole, da bedstefaderen ikke ønskede sine børn undervist af lærer Søren Madsen i Vornæs skole. Dette til trods for, at det dog var denne, der havde givet Rasmus underretning i et kortspils svære kunst.

Afdøde gmd. Niels Rasmussen i Bjernemark, som var født i Strammelse 1885, fortalte en gang, at Ferdinand Madsen havde fungeret som vikar i Vornæs skole en kort tid, da

Granskoven
29.33 J. 28.

Kort over Bregninge Granskov med husene og mosen indtegnet.

"Tokkehuset" i Bregninge Granskov.

lærer Søren Madsen tog sin afsked 1. maj 1892. Det havde været den rene svir for børnene i forhold til den strengere justits, der hidtil havde hersket i skolen. De havde blandt andet rutschet på et stråtag bag ved skolens udbygning, så både tag og buksebæge blev slidt op. Men det fik de vist ikke tak for!

Ved folketællingen 1901 boede der et ægtepar med 2 børn i en ekstra lejlighed i huset. Ved folketællingen 1911 er det en møllersvend, Peder Hagmand Christensen og hans kone, der bebor huslejligheden. De rejste senere til U.S.A.

Friskolen ophørte jo naturligt ved Ferdinand Madsens død, og de sidste elever har så nok måttet fortsætte i de almindelige kommunale skoler.

Hans kone døde d. 10. september 1914, og de ligger begge begravet på Bregninge kirkegård.

Huset er formentlig blevet nedrevet ret kort tid efter hendes død. Der er ikke fundet fotografier, der kan bekræfte husets nøjagtige udseende. Brødrene Kristen og Hans Nielsen (Mikkelman), der var født i Gl. Nyby, henholdsvis 1907 og 1908, kunne dog erindre resterne af en stensat trappe i skrænten, der har ført ned til huset, som må have ligget lidt lavere end vejen.

Kortet over Bregninge Granskov viser også beliggenheden af et hus ved mosen inde i Skoven:

Huset i Granskoven

»Tokkehuset«, som det også har været kaldt, da det tidligere har været beboet af en familie med dette tilnavn. Carl Lakkendrup's mor i »Fynbohuset« var født her og blev kaldt Maren »Tokke«. Et tilnavn, som dog nok har

været mest kendt i Bregninge sogn. Sidste vinter fremkom til arkivet en kopi af et gammelt brev fra en mejeribestyrer Hans Nielsen Thoke i Kvandløse ved Holbæk. Deri takker han Rasmus Poulsen i Strammelse for tilsendelsen af en kasse æbler fra hans fars gamle have. Han må således have haft familiære rødder til Tåsinge. Efternavnet Thoke, der sandsynligvis er købt, kunne måske tyde på en omskrivning af tilnavnet »Tokke«?

C. G. Høgstrøm skriver i indledningen til sin efterslægtstavle nr. 130. »Bankesmed«: »Stamfaderen Smed paa Bregninge Banke (inde i Granskoven ved Dammen) deraf Navnet. Skovløberhuset er den gamle Smedie. Dengang var der ingen Skov, men jorden tilhørte Gaardene i Gammel Nyby. (Dammen kaldtes Siverts Lomme). Omkring 1810 er Skoven plantet«.

Tilnavnet »Bankesmed« kom til at følge efterkommere af denne slægt langt op i 1900-tallet, hvor det har været kendt over hele øen.

C. G. Høgstrøm anfører ved slægt nr. 11. »Pranger« i den gamle protokol, at en person her skulle have dræbt sin medtjener Sølvbjerg og båret ham op i Bregninge Tørvemose!

Nok har smedien ligget midt imellem de to dele af Nyby, så den har kunnet betjene begge byer, men den har alligevel nok været lidt besværlig at komme til, helt der oppe på bakkens top. Den må formodes at være nedlagt, da der senere kom en smedie ved landevejen i Ny Nyby, og at en gårdmand i Gl. Nyby tillige var udlært i smedehåndværket.

Huset i skoven har så kunnet fortsætte som skovløberhus og hjem for dets skiftende bebo-

ere. I min skoletid 1933-1940 boede Karen og Hans Madsen her med deres børn, hvoraf flere var elever i Bregninge skole på samme tid som jeg.

Omkring 1960 boede der stadig lejere i huset, men de må nok have været nogen af de sidste. Huset er formentlig brudt ned omkring 1970?

Ingers Høj

Povl Fredholm fortalte også om denne på turens sidste del, inden der skulle være kaffedrikning og samvær i restaurant Bregninge Mølle.

Da han sikkert har ladet sig inspirere af C. G. Høgstrøms gengivelse af sagnet i sin bog: »Taasinge paa Niels Juels Tid«, skal hans tekst derfor danne afslutning på denne beretning:

»Sagnet om Pigen Inger, – efter hvem denne Høj har sit Navn – der havde forsvoret sig til Djævelen, hvis hun blev sin Kæreste utro, og dog gik hen og forlovede sig med en anden, kendte dengang hvert Menneske paa Taasinge. De vidste at fortælle om, hvorledes den onde hentede hende, da hun stod for Alteret i Bregninge Kirke for at give Kæreste Nr. 2 sit Ja, men ikke kunde faa hende med sig ned i Højen, før en forbigaaende Knøs berøvede hende Brudekransen!«

Tak for turen Fredholm, den var god og minderig!

Erik Hansen, født 1926 og opvokset i Bjernemark. Har arbejdet i Taasinge Lokalhistoriske Arkiv siden 1978.

Et husmandssted på Bregninge Banke

1822-1924

af Keld Bo Larsen

Lynet i prætretræet

»Tordenen kom som sædvanlig ude fra Østersøen, og et Lyn har lige som listet sig sønden om Bakken, rakt en glødende Ildtunge ned i et mægtigt Prætretræ«. Således berettes i Svendborg Avis dagen efter den 18. august 1924.

Lynet forplantede sig fra gråpæretræet til taget, en regn af gnister og brændende stråtag hvirvlede rundt på gårdspladsen, og snart var hele huset omspændt af flammer. Det stod hurtigt klart, at huset ikke kunne reddes. På brandstedet var et par tilskuere, som kunne huske, at huset var brændt en gang før - for 60 år siden.

Udflytterhuset fra Bregninge

Nu vil kun enkelte murbrokker afsløre, at der her engang har ligget et hus. Lokaliteten, denne beretning handler om, er Bregninge Banke på matr. nr 7. og 8., det nuværende Kirkebakken 22. Dette nu forsvundne husmandssted har dannet rammerne om fem generationers liv og virke, samtidig med, at den magre jord har været en vigtig del af deres beskedne eksistensgrundlag.

Det startede i 1822, hvor Anders Hansen fik fæste på et hus, »som nu er udflyttet imellem Bregninge og Nybye (Gl. Nyby), med de dertil henlagte 2 de Huuslodder af Niels Sølbergs og Georg Hansens Huuse som de haver frasagt dem«. Anders Hansen betaler i indfæstning den restance på 39 Rdl., som den foregående fæster har efterladt sig. Indfæstningsbeløbet forekommer forholdsvist billigt

og blev endog betalt i sedler, der på daværende tidspunkt havde en lavere og svingende kurs.

De forrige fæstere havde for en halv snes år siden betalt henholdsvis 400 og 120 Rdl. i indfæstning for deres to huslodder. Men tilsyneladende har godsadministrationen været tilfreds med bare at kunne få en fæster, der ville betale restancen for derigennem at kunne få indtægter ved afgifterne fremover. Dette illustrerer tydeligt tidernes ugunst efter statsbankerot og landbrugskrise, hvor det var vanskeligt at få fæstere til de ledige huse og gårde.

Restancerne tyder på stor fattigdom for enken efter Georg Hansen, der 4 år tidligere var druknet og »efter Øvrighedens Resolution begravet i Stilhed«, hvilket plejer at være ensbetydende med selvmord. Tilsvarende armod frister Niels Madsen Sølbergs familie, der senere oplyses at være under fattigvæsenet.

Udskiftning og udflytning

Udskiftningen i Bregninge sogn på Tåsinge fandt sted i år 1787, hvor man gik fra det gamle dyrkningsfællesskab, til at hver gård og hus fik samlet jorden et bestemt sted. Alle kunne naturligvis ikke få et samlet jordstykke, hvorpå huset eller gården lå, så efterhånden skulle gårdene flyttes ud til de respektive marker. Dette skete ofte mange år efter, og måske først når gården skulle genopføres, f.eks. efter en brand.

Husmændene kom i bagerste række, når der ved udskiftningen skulle tildeles jord, og

Udsnit af udskifningskort over Bregninge sogn. Disse kort blev fremstillet i forbindelse med udskiftningen af jorden og har været brugt løbende i mange år efter, hvor der er tilføjet de nye fastere, der er kommet til. Kortet indeholder et væld af oplysninger om de oprindelige landsbyers udseende, veje, markinddelinger og jordens bonitet m. m. Anders Hansens to jordlodder ses ved "N 7" og "N 8". (Copyright Kort & Matrikelstyrelsen, Rentemestervej 8, 2400 København NV).

det er betegnende, at jorden på Banken var yderst ringe og indeholdt en stor del sand. Der forestod et stort arbejde for at gøre denne jord rentabel. En metode til forbedring af jorden var mergling, der blev almindeligt i midten af 1800-tallet. En nu sløjfet mergelgrav på ejendommen viser, at denne metode også har været anvendt her. Det beskedne beløb til indfæstning fortæller om landbrugskrise, men også, at de forrige fæstere havde forsømt deres huse, der måske var brøstfældige og skulle genopbygges. Noget kunne således tyde på, at Anders Hansen selv opbyggede huset på Banken, idet han året forinden, han fik fæste, skrev sig som husmand i Bregninge og i 1822 som udflytter fra Bregninge. Endvidere er han flere gange nævnt som tømmermand, et arbejde, som han har haft sideløbende med, at han passede jorden og bedriften.

Forinden Anders Hansen fik fæste, har der været aftale om, at han skulle udflytte og/eller opbygge det nye hus på Banken. Anders var forinden i 1819 blevet gift med Kirsten, datter af gårdmand Peder Jensen Jyde i Bregninge (matr.nr. 5a). Familien, der efterhånden blev forøget med 9 børn, har de første to år boet som inderster i Bregninge By, indtil det nye hus var færdigt.

Slægten Binne

Hvem var så denne Anders Hansen, der turde binde an med denne opgave? Han var født i Hesselager i ca. 1794, og forældrene var Hans Andersen fra Nyenyebye (Ny Nyby) og Jacobine Henrichsdatter fra »Fyhn«. Forældrene var i et par år bosiddende i Hesselager, der måske er Jacobines hjemsohn. De havde dog mødt hinanden på Tåsinge, idet Jacobine nævnes 1792, da hun »bar for Madm. Thormøhlen«. Dette må betyde, at »Bine« havde tjenesteplass hos pastoren i Bregninge. Faderen ernærede sig som »nagle-skiærer« og sidenhen som tømmermand, beskæftiget ved den omfattende skibsbygning i Troenseområdet. Familien var fra 1819

bosiddende i Troense, hvor faderen døde i 1828, og hvor Jacobine giftede sig igen med enkemand Jørgen Mogensen. Ved folketællingen i 1834 boede de i et af de fire familiehuse på Lodsvej (nuv. nr. 12). Børnene fik efter moderen Jacobine tilnavnet Bine, der første gang nævnes i kirkebøgerne i 1821. Dette tilnavn er herefter blevet brugt om denne slægt og er efterhånden blevet forandret til Binne.

Når navnet nævnes i kirkebogen som et anerkendt tilnavn, må det betyde, at det længe forinden har været brugt blandt de lokale som betegnelse for familien. Det er derfor sandsynligt, at det allerede er taget i anvendelse, kort efter at de havde etableret sig i Ny Nyby fra 1797. Tilnavnet har været brugt for at kunne adskille netop denne familie fra andre, idet der var flere familier på dette tidspunkt, hvor faderen hed Hans Andersen, og som alle havde forskellige tilnavne, f.eks. Drost, Stær, Søeby og Jyde.

Tilnavnet Bine/Binne har tidligere været antaget at stamme fra den førhen bekendte Binder slægt på Tåsinge, der nævnes mange gange i 16- og 1700-tallet. Således havde slægtsforskeren Høgstrøm den antagelse, at det drejer sig om samme slægt. Det er dog åbenlyst, at dette ikke kan passe, idet Hans Andersens slægtsforhold nu er velbelyst, uden at der er forbindelse med denne familie. Jacobine, der stammer fra Fyn, har ikke oprindeligt haft nogen forbindelse med Øen. Endvidere nævnes: Anders Andersen Binder i Troense, som den sidste i denne slægt ved et skifte i 1808, hvor han dør uden arvinger.

En familieoverlevering vil vide, at det var fra »bedstemor« i Bregninge, at tilnavnet Binne stammer. Der er dog ikke klarhed over, hvilken bedstemor det drejer sig om, men det formodes, at historien kan tilskrives den i næste generation omtalte Marie. Selv om tilnavnet stammer fra generationen tidligere, er det ikke ramt helt forkert, idet Binne-navnet syntes at være knyttet især til husmandsstedet på Bregninge Banke.

Fortegnelse over fæstere / ejere af huset:

1822 Anders Hansen g.m. Kirsten
Pedersdatter (Jyde)

1860 Lars Jensen Jørgensen (svigersøn) g.m.
Marie Andersen

1878 enken Marie Andersen

1912 Henrik Larsen (søn) g.m. Dine Hansen
(Clausen)

1915 Marius Larsen (søn) g.m. Karen Jensen
(Husman)

Huset

Det fremgår af protokol over fæstehuse, at huset i 1822 var nyt og endnu ikke fuldfærdigt. Året efter oplyses, at huset endnu mangler spækning og kalkning udvendigt, men at der nu er plantet 24 skovæbler. Det oprindelige hus er beskrevet som et »10 fag Huus til Vherelser, Loe og Ladehus«. Dette må fortolkes som et langhus med beboelse i den ene ende (sydlige) og med stald og lade i den nordlige. Fæstebrevet omtaler desuden »Øst Husets Bygning, og Frugttræerne i Haugen«. Dette »østhus« må være det brændehus / huggehus, der omtales som fæsters private ejendom. Oplysningerne om frugttræerne i haven viser, at der allerede på et tidligere tidspunkt af de foregående fæstere har været anlagt en have. I år 1824 oplyses, at huset er godt vedligeholdt.

Konditioner i fæstebrevet af 1822 svarer til, hvad der er almindeligt for datidens fæstebreve. Således betales en årlig afgift på 16 Rdl. rede sølv. Fæster forpligtes også til at tilmelde sig en »Medicinal-kasse«, hvis en sådan skulle blive oprettet. Endvidere forpligtiges fæster til at blive opført i brandkassen og betale den årlige brandhjælp.

De to smalle jordlodder, der er placeret i forlængelse af hinanden, er højt placeret skrånende mod syd med god udsigt mod syd og øst. Jorden er matrikuleret som 2 x 3 skp. gl. hartkorn svarende til 7 tdr. land (geometrisk). Ved ny matrikel 1844 angives en nedsættelse af stedets hartkorn, hvilket er en for-

del, da der så skal betales mindre i skatter og afgifter. Denne nedsættelse af jordens bonitet angiver, at brugsværdien af de skrånende marker med den sandede jord nu anses for at være ringere, end hvad den tidligere har været vurderet til.

Anders og Kirsten

Gennem folketællingslisterne får vi indblik i familiens sammensætning, hvor der frem til 1860 er mange hjemmeboende børn. Man forestiller sig, at det normale ville være, at børnene kom ud at tjene, så snart de var blevet konfirmeret. Vi ser dog her, at mange af de voksne børn forbliver i eller vender tilbage til hjemmet, hvorfra de udøver deres erhverv, f.eks. som træskomand, daglejer, tømmermand og snedker. Ligeledes nævnes i 1850 to af sønnerne, der er indkaldt til krigstjeneste i den 1. slesvigske krig, en forpligtigelse, de mere velstillede kunne købe sig fri for eller betale en anden for. Det er tænkeligt, at sønnerne har hjulpet til ved tømmerarbejde og husbygning, som faderen Anders Binne har påtaget sig på Øen, samtidig med at jorden, dyrene og afgrøderne skulle passes.

Sønnerne kan følges, når de efter konfirmationen kommer ud at tjene på gårdene inden for landbruget. Bemærkelsesværdigt er det, at fire af drengene på forskellige tidspunkter tjener ved pastorerne: Krarup, Lund, Heilmann og Møller, og alle får gode skudsmål. Dette vidner om anerkendelse og anseelse for familien, idet tjeneste hos præsten ansås for lidt finere. Ingen af tjenestestederne ses at give sig af med håndværk, hvorfor det må formodes, at sønnerne har lært håndværk hos faderen.

Den ældste dreng Hans' skudsmålsbog er bevaret, og her fremgår det: »at han er født og hjemmedøbt den 26de November 1821 i Bregninge hvilken Daab blev bekræftet i Bregninge Kirke 23de December s.A. Vaccineret 6te Juli 1822 og efter at være udskre-

vet af Bregninge Skole confirmeret 1st Søndag efter Paaske 1836 i Bregninge Kirke med Karakter: For Kundskab - temmelig godt. For Opførelse: - meget godt«. Dette vidnesbyrd er underskrevet den 17. april 1836 af sognepræst Krarup og en skoleforstander.

Familiens omgangskreds

Ved en gennemgang af de personer, der har stået faddere ved børnenes dåb, kan man tegne sig et overblik over familiens omgangskreds og indplacering i lokalsamfundet. Det vil være en naturlig konklusion, at fadderne og deres familier er dem, som Anders og Kirsten i det daglige har haft de tætteste relationer til enten socialt eller forretningsmæssigt.

De fleste af fadderne er traditionelt den nærmeste familie på begge sider. Endvidere er en del af fadderne naboer eller bekendte i Bregninge og flere af de andre nærtliggende landsbyer, hvor der er repræsenteret både gårdmænd, husmænd og inderster. Af omgangskredsen kan nævnes sadelmager i Bregninge Erik Høgstrøm, værtshusholder Jens Hansen i Bregninge og dennes efterfølger Hans Jensen, den tidligere velstillede skipper (se: Anders Monrad Møller, Tåsinge årbog 99).

Et andet interessant bekendtskab, der nævnes flere gange, er Hr. Jens Mogensen i Bregninge Mølle. Mølleren er her i kirkebogen betegnet med et Hr., hvilket indikerer en højere status på linje med præst og degn. Jens Mogensen, der kom fra Albjerg på Fyn, og fæstede møllen i 1814, var gift med Maren Jørgensdatter fra Vejstrup. Måske er disse møllerfolk i familie med eller bekendte til Anders' moder Jacobine, der netop kom fra denne del af Fyn. (Se: Svend Højte, Tåsinge Årbog 2002). I øvrigt har der gennem de kommende slægtsled været bevaret tætte relationer til de skiftende familier på Bregninge Mølle.

Børnene

Flere af de 9 børn døde som små eller rejser fra øen, hvorfor blot skal nævnes:

1. Hans Andersen, gift med Karen Rasmusdatter Stær, Skibstømrer, Troense, (nuv. Grønnegade 11)
2. Chresten Andersen, gift med Ane Præst, snedker og husmand i Troense (nuv. Badstuen 24).
3. Lars Andersen, murer i Troense, blev gift med Karen Nielsdatter fra Strynø, der fik børnene Karen og Marie. Familien var inderster hos styrmænd Peder Madsen Graae, Troense, (nuv. Strandgade 64, herefter Badstuen 15).
4. Marie blev gift med Lars Jensen Jørgensen og overtog barndomshjemmet.
5. Karen døde ugift i hjemmet 1881.

Det blev dog datteren Marie og svigersønnen Lars, der overtog ejendommen. Dette hænger sammen med, at Anders Binne havde fæstet i så lang tid, formelt ca. 40 år og reelt endnu længere. Anders har formentligt også under sin aftægt fra 1863 været hovedansvarlig for driften af ejendommen, da svigersønnen havde håndværksarbejde uden for hjemmet og i øvrigt døde tidligt som 50 årig efter lang tids sygdom. Det faktum, at Anders var aktiv så længe på sin ejendom, bevirkede, at sønnerne forlængst havde etableret sig andet steds, og således ikke var naturlige overtagere af fæstet på ejendommen. Hertil kommer, at Marie havde en særlig tilknytning til hjemmet, da hendes ældste søn Henrik blev boende hos bedsteforældrene i pleje, også efter at Marie og Lars var flyttet sammen og boede i Troense.

Den ærøske forbindelse

I 1860 havde Lars Jensen Jørgensen overtaget fæstet efter sine svigerforældre, der fortsat blev boende på ejendommen på aftægt. Lars, der var født i Ærøskøbing i 1827 som søn af Claus Jørgensen og Maren Knudsdatter, var oprindelig døbt Lauritz, men kaldte sig oftest

Lars, efter han var kommet til Tåsinge i 1848. Forklaringen på det dobbelte efternavn skal findes på Ærø, der dengang var en del af her-tugdømmerne, hvor der var indført regler om, at børn skulle døbes med samme efternavn som faderen. Der har i befolkningen dog været en indgroet skepsis over for denne nye navneforordning, der brød med århundredes tradition, hvorfor man ved medtagning af mellemnavne har tilgodeset tidligere slægtled. Således er Lars' to ældre brødre døbt Jørgen Clausen Jørgensen og Knud Knudsen Jørgensen. Mellemnavnet antages at skulle ihukomme farmoderens far, der var kådbo (æroisk betegnelse for husmand / boelsmand) i Ll. Rise.

Ved skiftedag den 1. maj 1848 fik Lars plads som staldkarl ved Thaersminde avlsgård under Valdemar Slot. Han havde tidligere været karl i St. Rise, i øvrigt samme by som flere af de øvrige karle stammede fra. Lars blev længe ved dette tjenestested, og selv om han nævnes 1854 som tjenestekarl på Stougård, vendte han tilbage til Slottet / avlsgården, hvor han var i 7 - 8 år, muligvis for at spare penge sammen til at kunne gifte sig. Fra Thaersminde, der lå lige syd for Bregninge Banke, har der næsten været frit udsyn til Anders Binnes fæstehus, hvor datteren Marie boede.

Lars og Marie

Parret må have mødt hinanden, da Marie i maj måned 1854 fik en uægte søn, der blev døbt Henrik. Moderen blev boende med drengen det første årstid hos forældrene, men måtte så ud at tjene på en gård i Knudsbølle, indtil Lars og Marie blev gift den 8. maj 1857. Et halvt år efter fik de et barn mere. Lars havde forinden fået arbejde som skibstømrer i Troense, hvor familien blev indsidder i et af husene (Grønnegade 17). Den ældste dreng Henrik var dog blevet boende hos bedsteforældrene. Først i maj 1860 blev familien samlet, idet der nu var sparet nok penge sammen til, at de kunne overtage forældrenes hus. Der

skulle betales et samlet beløb af 325 Rdl. for fæstet, en sum, der blev betalt kontant i to rater, med en mindre forsinkelse i forhold til det aftalte i kontrakten. Indfæstningsbeløbet betegnes som reduceret i forhold til det normale, da forrige fæster for egen regning havde opført det lille 4 fags hus, der hermed overgik til Stamhusets ejendom.

Fæstebetingelserne er beskrevet i en Fæsteaccord, der dateres til 30. maj 1860, hvor herskabet repræsenteres af en beskikket kommission, idet der i årene 1859-62 foregik en rets-sag mellem Carl Juel-Brokdorffs to ældste sønner om retten til Stamhuset Thorseng.

Et af punkterne nævner, at »forrige Fæster Anders Hansen og Kone erholder fri Bolig i Huset saalænge de lever«. Der henvises herefter til de betingelser, der nævnes i aftægtskontrakten.

En anden interessant klausul er pkt. 10, der omhandler et eventuelt senere selveje, hvor der forudses regler om moderation i prisen med begrundelse i indfæstningsbeløbet. I fæstebetingelserne forpligtiger man sig til at tilsidesætte en eventuelt kommende lovgivning på dette område. Det skulle senere blive aktuelt i 1912, men uden, at der dog kunne blive tale om en sådan tilsidesættelse.

Fæsteren skal endvidere indgå i et såkaldt Brandsocietet, hvis der oprettes et sådant. Men foreløbig bliver han stående i Den alm. Brandforsikring for Landbygninger, og den skulle der snart blive brug for.

Den første ildsvåde

I 1863 den 28. november nedbrændte huset totalt, og forsikringssummen som udgjorde 230 Rdl., kom til udbetaling, dog fradrages de sørgelige rester, som blev reddet fra branden:

- a) 1 1/2 Læs forbrændte Stenbrokker 5 £ (Mark)
- b) 2 Læs forbrændt Tømmer 2 Rdl. 0 -
- c) en beskadiget Dør 2 £ -

Brandens årsag forsøges belyst gennem det forhør, der blev foretaget på brandstedet af overaudikus A. Schnor, og som er nedskrevet

i Brandvisitationsprotokollen. Det fremgår heraf, at branden opstod i forbindelse med bagning i den store murede stenovn, hvilket Anders Hansen her beretter om: »Han var i sin Lo og tærskede da han omtrent kl. 9^{1/2} i Formiddags hvor der var en Rødlig Røg fra en lille Sidebygning som laae Øst og Vest for Stuehuset i Øst. Han bemærkede Røgen i Sønder Ende af den lille Udhuusbygning udvendigt. Han raabte strax efter Vand til sine Fruentimmere, nemlig til sin Kone og Datter, man da dette skulle hentes inde - i et Vandsted - i en Mark der laae temmeligt langt borte, saa greb Ilden om sig med Hurtighed saa at den Hjælp de kunde yde ei var tilstrækkelig men forplantede Ilden sig hurtigt over hele Huset som derpaa afbrændte.« Anders Hansen fortsætter med at forklare: »- at der kun var tilstede i Huset ham selv hans gamle Kone en Datter med et barn ca 5^{1/2} Aar gammel. Dags Morgen blev der fyret i Bageovnen omtrent kl. 6 / Bagningen var næsten fuldendt og Brødet skulle tages ud omtrent da Ilden observeredes: Ilden var velsaa raget ud af Ovnen en Tid førend Ilden Bemærkedes. Han ved ikke hvor den udragede Ild blev bragt hen men formoder at den blev ved Ovnen hvilket sædvanligen er tilfældet. Naar det udragede bringes bort er der altid sørget for at den er godt udslukket og først derpaa kommes i en Skuffe efter behørig Tids Forløb. Ovnen feies forinden Brødet rækkes ind med en Riiskost - ikke med en Halmvisk, og den pleier alletider gjerne godt at slukkes inden den henlægges med Rageren paa et Sømøje ude Øst for.«

Også datteren Ane Marie blev taget i forhør og forklarede: »- at de lider et betydeligt Tab med denne Brand da deres Indbo ikke var assureret og en Deel af dette er forgaaet, ligesom ogsaa derved at en Udhuusbygning ikke var brandforsikret og saaledes er forgaaet paa Fæsteres Regning. Paa Anledning forklarede hun endvidere at hendes Moder er ved sin fulde Aandsstyrke saa at hun ikke veed at hun kan have nogen Deel i Branden, ligesaaledes

som hendes lille Søn som hun aldrig har seet lege med Svovlstikker eller Ild. De lever i god Forstaaelse med deres Naboer, og paa Grund af Husets afliggende Beliggenhed kommer der aldrig til dem Fremmede eller ukjendte Personer«.

Senere i forhøret blev opmærksomheden koncentreret om drengens færden, og det blev foreholdt - »om det kunne antages at Ilden kan være opstaaet derved at Drengen efter at Ilden var raget ud af Ovnen kan have taget en Brand fra Ildstedet og dermed gaaet bort«.

Også Anders på 5^{1/2} år afgav forklaring, og det kom frem, at han havde haft fat i kosten, i hvilken der var gået ild i, medens han var der. »Forhøret maatte saaledes antage at Ilden er opstaaet ved Uforsigtighed fra Barnets Side.«

At skylden for branden blev tillagt uforsigtighed fra drengens side, syntes ikke at have haft indvirkning på, at forsikringssummen kunne udbetales til genopførelse af det nye hus. Familien havde alligevel lidt et betydeligt tab, da meget af indboet, der ikke var dækket af forsikring, gik til ved branden.

Slukningsarbejdet var vanskeligt på grund af manglen på vand, der skulle hentes i en brønd i den tilstødende mark, og hjælpen udefra har ikke været tilstrækkelig, selvom der oplystes, »at Sprøiter var mødt fra Troense, Slottet, Lundbye, Bjerreby, samt fra Svendborg og Thurø, hvilke 2 sidste ikke blev brugt«.

Der har sidenhen, for at afhjælpe vandmangelen på ejendommen, været gravet en rende fra ovennævnte brønd og frem til skellet ved nabogrunden, hvor den endte i en stensat brønd. Senere fik ejendommen sin egen brønd med dæksel og håndpumpe.

Referatet i protokollen er samme dag påtegnet af Anders Hansen med usikker hånd og et dårligt skrevet »Anders«, der vidner om manglende skolekundskaber og nok også bevægelse over situationens alvor. I fæstebrevet af 1822 er der tilsvarende en underskrift af Anders Hansen, men her med flot og øvet

håndskrift. Der er formentligt her tale om »ført hånd« eller det ofte brugte »påholden pen«, hvor pennen blev berørt, mens skriveren skrev den pågældendes navn.

Fra en tilfældig hverdag

Branden i 1863 er den direkte årsag til, at der er efterladt skriftlige kilder, der kan give overblik over hverdagen på husmandsstedet. Husstanden består af husfæster Lars Jørgensen på 36 år og hustru Marie på 30 år og deres to drenge på 9 og 5½ år. Endvidere tidligere fæster gennem 40 år svigerforældrene Anders 69 år og Kirsten 71 år, der fortsat i henhold til aftægtskontrakt har bolig i huset, så længe de lever. Vilklårene i et aftægtsforhold har været en nærmere specificering af forskellige ydelser, såsom fri bolig og brændsel. Hertil kunne komme forskellige naturalieydelser med korn, kartofler, brød, æg, flæsk og høns. Endelig kunne aftægtskontrakter også omfatte betaling af udgifterne til en anstændig begravelse efter husets stand og vilkår. Til husstanden hører desuden forældrenes yngste datter, der noteres som sypige, og som forblev ugift i hjemmet til sin død som 43-årig i 1881.

Lars Jørgensen er ved branden på arbejde som skibstømrer i Troense, og den ældste dreng Henrik må formodes at være i skole. De øvrige var på ejendommen beskæftiget med dagligdagens gøremål. Der blev bagt brød i den store murede bageovn, hvor der fra om morgenen kl. 6 var fyret op med brænde. Herefter var gløder og aske raget ud af den varme ovn, der efter at været fejlet med en riskost, var klar til at brødet kunne sættes ind til bagning.

Anders Binne, der jo kendte bedriften gennem mange år, tog sig stadig af det manuelle arbejde i mark, stald og lade og var her i gang med tærskningen. Dengang foregik det med håndkraft, hvor man med en plejl slog på kornet, der var spredt ud over gulvet. På denne måde blev kernerne adskilt fra avner og strå, og kornet kunne fejes op til videre forarbejdning.

I ejendomsbeskrivelsen nævnes foruden værelser kun lo og lade og altså ikke stald. Det må dog formodes, at der til bedriften har været forskellige husdyr, svin, et par køer og måske en hest som trækraft. Hertil naturligvis høns og andet fjerkræ.

Tilvejebringelse af vand til husholdning, vask og dyr har ligeledes været en vigtig arbejdsopgave, idet dette skulle hentes et stykke væk på nabogrunden, hvor der springer en kilde. Til ejendommen har desuden hørt et mindre huggehus / hønsehus, der var fæsters private ejendom. Dette blev brugt til hugning og opbevaring af brænde samt til evt. mindre reparationer og tilvirkning af husgeråd og værktøj. En af sønnerne nævnes på et tidspunkt som træskomand, så dette erhverv må derfor også have været praktiseret på ejendommen.

Kirsten Jyde var i færd med at hente sand til gulvet, da hun opdagede, at der var ild i en halmkost, der var hængt til tørring på væggen. Den nærmeste nabo, der kom til hjælp ved branden, var snedker Jacob Kjellerup, der hjalp til med at redde så meget af indboet som muligt. Han boede med sin familie i en afstand af 300 alen (190 m.) i »Vejhuset«, som var et jordløst hus, der lå i det sydvestlige hjørne af marken, (må ikke forveksles med »Viehuset«). Senere har dette hjørne af marken båret navnet »Vejpletten«. Det tilsvarende nedre hjørne mod sydøst, bliver benævnt »Madses Krog«. Navnet »Vejhuset« stammer måske fra, at der dengang gik en vej fra Bregninge mod øst, der slog et knæk mod nord ved dette hus og herefter forløb parallelt med grundstykkerne op til Gl. Nybyejeven. Vejen slog dog en bugt uden om en mergelgrav, der var gravet syd for huset ved skellet til nabogrunden. En anden forklaring på husets navn kan også være, at der engang har boet nogle med slægtsnavnet Vej.

Den korteste og direkte forbindelsesvej til Bregninge Mølle var en stejl sandfyldt markvej eller sti. Ved transport af tunge varer, som for

Kopi fra målebordsblad (1842-1899), der viser området mellem Bregninge og Gl. Nyby med vejforløbet syd om kirken med et skarpt knæk mod nord langs de to grundstykker. I skravering angives udstrækningen af husmandsstedets og "Vejhusets" haver. (Copyright Kort & Matrikelstyrelsen, Rentemestervej 8, 2400 København NV).

eksempel mælkejunger og sække, blev anvendt en hestetrucken slæde, der var det mest velegnede transportmiddel i dette terræn.

Navneforvirring

Lars og Maries tre børn fik navnene Henrik Larsen (født 1854), Anders Jørgensen (1857) og efternøleren Claus Peder Jørgensen (1870). Og besynderligt er det, at helsøskende døbes med forskellige efternavne.

Forklaringen er, at før i tiden blev børn døbt kun med fornavn. Efternavnet var underforstået som faderens fornavn efterfulgt af -søn (sen) eller -datter. I 1771 kom der en forordning, der dog kun gjaldt for Slesvig (og dermed også Ærø), hvori det hed, at barnet ved dåben foruden fornavnet også skulle benævnes »ved det familie- eller stamnavn, som det i fremtiden bør bære.« Dette kom ikke til at gælde for Kongeriget, men i 1828 udgik en kirkelig forordning om »adskilligt, som i henseende til dåben bliver at iagttage«. Forordningens mange punkter indeholdt bl.a. en lignende formulering som den slesvigske forordning. Fra begyndelsen var der tvivl om fortolkningen, og realistisk set var den eneste forandring, at piger ulogisk nok fik -sen navne i stedet for -datter.

I 1856 blev der ved en rundskrivning slået fast, at de valgte navne nu var bindende for alle følgende slægtled. Der var dog stor modstand i befolkningen mod at døbe deres »børn som sønner af deres farfar«. I mange år efter prøvede man at omgå reglerne, eller man døbte børnene med flere efternavne. Forordningen betød desuden, at de gamle slægtsnavne, der var vidt udbredt også på Tåsinge, blev tilsidesat. I 1904 blev der dog rådet bod på dette, idet en ny lov gjorde det muligt formedels 4 kr. at generhverve de gamle slægtsnavne.

Ved Anders og Kirstens børn ses her, at børn født før 1828 døbes uden efternavn. Herefter døbes børnene med efternavn Andersens - også pigebørnene. Anne Marie født

1833 bliver dog i flere af folketællingerne benævnt med efternavnet Andersdatter, hvilket kan tages som tegn på, hvor svært det var at vænne sig til de nye tilstande.

Med hensyn til Lars' og Maries børn er Henrik født før 1856 og får derfor Larsen som efternavn efter faderens fornavn. De næste børn får efter de nye regler det samme efternavn som faderen, nemlig Jørgensen.

Det nye hus

Efter branden skulle Anders i en alder af ca. 70 år, med hjælp af svigersønnen, nu atter opbygge hus på Banken. I 1864 fremstod det nye hus som tre adskilte bygninger: a) stuehus i 7 fag orienteret syd og nord placeret på samme sted som det gamle hus. b) ladehus i 6 fag vinkelret på stuehuset adskilt af en indkørsel. c) baghus i 4 fag placeret samme sted som det tidligere omtalte østhus. Dette lille hus var før fæsters private ejendom, men ifølge kontrakten af 1860 nu Stamhusets ejendom. Mærkeligt nok betegnes det i efterfølgende brandforsikrings arkivalier atter som fæsters private ejendom. Der tages desuden ved indretningen hensyn til at oprette en aftægtsbolig med to sammenhængende stuer i den sydlige ende af stuehuset.

Fra 1887 bliver stuehuset forlænget og sammenbygget med staldbygninger med en overdækket portbygning. Huset fremstår nu set fra vest i et 13 fags sammenhængende langhus.

Den sidste større ombygning finder sted i 1903, hvor stalden udvides og nu betegnes som svinesti, et tegn på, at der herefter satses på opfødning af svin. Der tilbygges et vognskur mod syd i forbindelse med østhuset, hvilket viser, at der nu er behov for mere plads til vogne og markredskaber. Der etableres en hestegang med mekanisk udveksling til at trække de forskellige maskiner i laden, f.eks. tærskværk, hakkelseskærer og kværne.

Det gamle hus i Bregninge

Matr.Nr.7a - Kirkebakken 22

Bygningsbeskrivelse:

7 fag stuehus med 2 fag portbygning, sømbygget iadehus i 4 x 6 fag. Baghus i 4 fag og 4 fag vognport.

Fundament: groft tilhuggede sylsten med tjæret fodren.

Vægge: egebindingsværk med mure af brændte sten, bindingsværk og tavl hvidkalket.

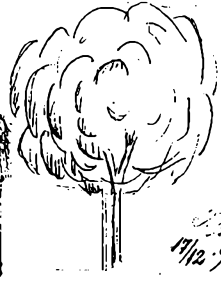
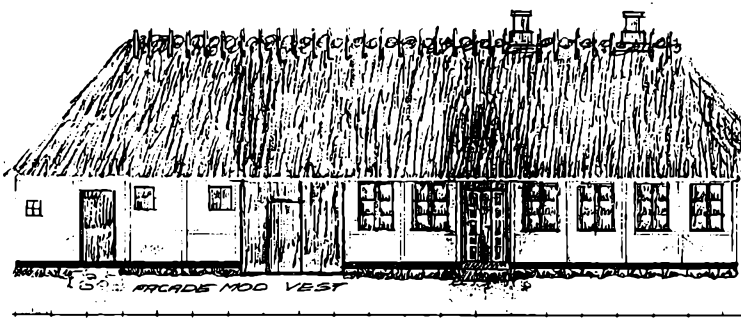
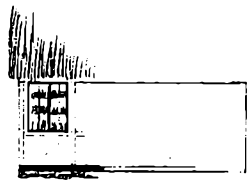
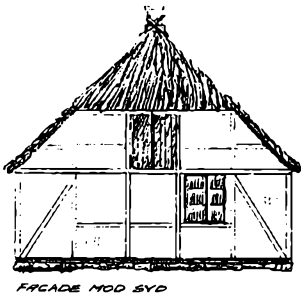
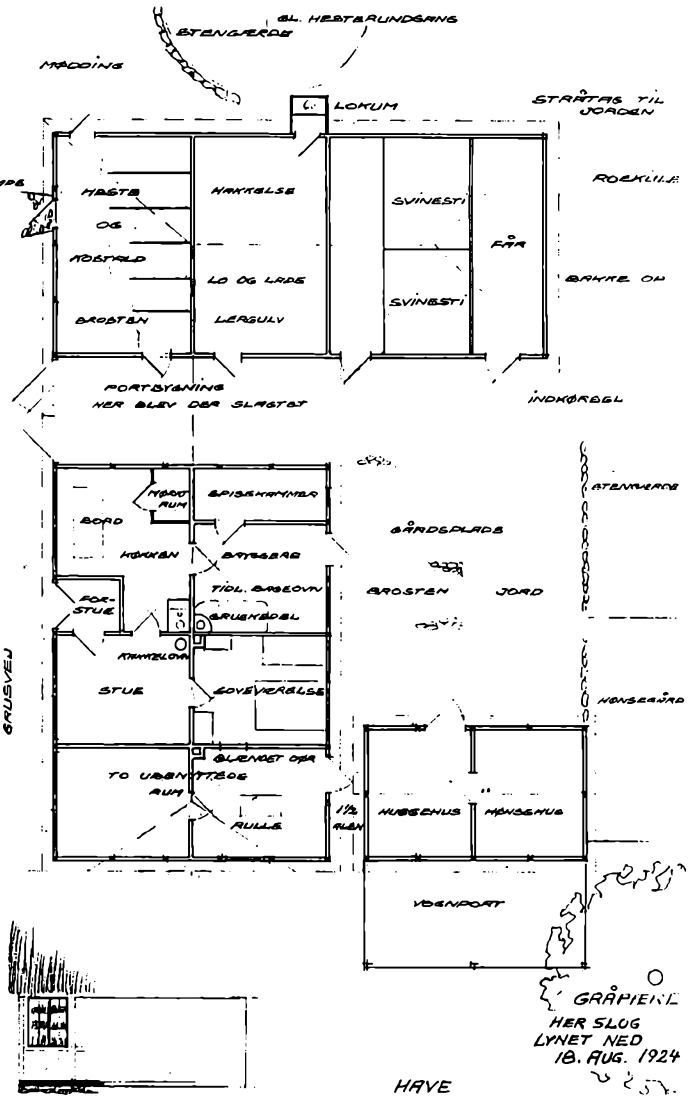
Døre og vinduer: oliemalede med beslag og lukketøj. Indgangsdøren i vestfacaden er en tofløjet fyldingsdør, med fast vindue over med to lodrette sprosser.

Gulv: bræddegulv i stuerne.

Loft: oliemalede brædder overalt i beboelse.

Overtøpper: fyr.

Tag: halvvalmet, stråtakket, med halmmønnet rygning og kragetræer.

TEGNET EFTER SKITSE AF AAGE LARSEN FROT 17/11 1913 I BREGNINGE.

GRÅPIENL
HER SLOG
LYNET NED
18. AUG. 1924

Tegning af det gamle husmandssted på Bregninge Banke efter anvisninger af Aage Larsen, der er født på stedet i 1913. Endvidere er anvendt ved rekonstruktionstegningen oplysninger fra brandforsikringsarkivalier, skøde- og panteprotokol samt fotografier.

Generationsskifte

I 1870'erne faldt den ældste generation fra. Kirsten Jyde døde i 1873 og Anders Binne i 1877. I begge tilfælde er dødsårsagen angivet som alderdomssvaghed. Allerede året efter døde Lars Jørgensen i en alder af 50 år af brystsyge, også ofte benævnt som lungesvindst, der er betegnelsen for tuberkulose, som ytrer sig ved feber, stadig hoste, nattesved og afmagring, der med total afkræftelse ender med døden. Ofte strækker sygelejet sig over mange år, hvor der gradvis sker en forværring af tilstanden. Der må i disse år have været et stort behov for pleje og omsorg af ældre og syge familiemedlemmer i hjemmet. Der foretages intet skifte, idet arvingerne giver samtykke til, at Marie som enke »forbliver hensiddende i uskiftet Bo«. Enken beholder, som det er anført i kontrakten, fæstet, så længe hun forbliver i enkestand. Efter faderens død vender Henrik tilbage til barndomshjemmet, da han får tjenestested hos moderen.

Henrik Larsen

Siden sin konfirmation i 1868 havde Henrik været karl på forskellige gårde i Knudsbølle, Nyby, Bjerreby og Ny Vemmenæs. Ved det sidste tjenestested bliver han udlagt som barnefader til Dine Hansens datter Marie Dorthea. Barnet kommer med Henrik til Bregninge i pleje hos moderen og dennes søster. Dine må passe sit arbejde på gårdene, hvor hun, inden hun bliver gift, har tjeneste på en gård i Lundby.

Fra 1878 er Henrik nu atter i barndomshjemmet som karl og har hermed ansvaret for arbejdet i mark og stald. Den yngste broder Klaus Peder var da 8 år og forblev i hjemmet til konfirmationsalderen. I de næste 10 år nævnes Henrik med forskellige erhverv som arbejdsmand, daglejer, mølkerkarl og slagter. Et enkelt år angives han som daglejer i Gl. Nyby, hvilket viser, at han har måtte tage arbejde uden for huset for at kunne forsørge den efterhånden voksende familie.

Henrik og Dine havde opretholdt kontakten med hinanden, og i febr. 1882 bliver de gift, og måneden efter får de deres andet barn Lauritz. Dine, der er døbt Inger Dorthea Bernhardine Hansen, er datter af Hans Jacobsen (Clausen) og Dorthea Hansdatter (Jeppe- sen), der stammer fra det yderste hus på Stenør Odde. Resterne af dette hus er nu svære at finde i den tætte bevoksning, men enkelte syldsten markerer placeringen ganske tæt på klinten mod nord.

Familien kan nu samles på ejendommen i Bregninge, selv om den ældste datter Marie på ca. 5 år omkring dette tidspunkt bliver sat i pleje hos gårdmand Niels Larsen og hustru Laura i »Gravvængegård« (»Prydsgård«, matr. nr. 6c). Plejeforældrene, der ikke selv havde børn, uden en dreng, der døde som spæd, var faddere ved Maries dåb, og det formodes, at Dine havde plads på denne gård, da hun fik barnet. Årsagen til, at barnet ikke blev forenet med forældrene, kan måske være, at mor og barn har været så fremmed over for hinanden, at dette har været den bedste løsning. Marie vokser derfor op hos »moster« Laura på gården i Ny Vemmenæs, der også blev kaldt »Hegnetgård« efter den lille skov »Hegnet«. Niels Larsen havde tilnavnet Møller (på dialekt Møls), derfor fik Marie også tilnavnet Møller.

Broderen Anders

Den yngre bror Anders, der som 5½ årig uforvarende var årsag til, at barndomshjemmet nedbrændte, får ligeledes stiftet familie. Også han får barn i »utide« og gifter sig året efter med pigen. Anders Jørgensen (Binne) bliver i 1883 gift med Karen Rasmussen Thygesen (Vogn), hvor hun efter ægteskabet får bolig som indsidder i Gl. Nyby. Anders havde et år endnu pladser som karl i Bækkehøve og Helluf. Karens forældre var Peder Rasmussen Thygesen og Ane Hansdatter. Familien var flyttet til Ebeltoft, men Peder Thygesen døde, mens børnene var små. Til

Henrik og Anders fra Bregninge Banke i en atelieropstilling iklædt fint tøj. Fotograferet måske i forbindelse med Henriks konfirmation i 1868, hvor de så ville være 14 og 11 år.

begravelsen blev konen Ane vanvittig af sorg og fortvivelse. Børnene kom i pleje, og kommunen solgte huset. Folketingsmand Bønne-lykke fra Tåsinge fik ved sin personlige indgriben udvirket, at børnene kom tilbage til øen. Her kom de i pleje hos Ane Hansdatters forældre, herfra stammer tilnavnet Vogn.

Anders og Karen fik sammen fire børn og havde tillige et barn i pleje. Familien boede en kort overgang i Troense, men fik herefter fæste på et af de to husmandssteder for enden af »Gyden« i Gl. Nyby. Til sidst boede de i »Bines Hus« ved Ambrosius Egen i Pederskov Huse, hvor Anders døde i 1933.

Henrik og Dine

Parret får sammen 8 børn i perioden frem til århundredskiftet, hvoraf en dreng, hjemmedøbt Marius, dør som spæd før fremstillingen i kirken. I hjemmet er fortsat Henriks moder, der formelt fortsat er den retmæssige fæster af ejendommen. Om Marie, der døde i 1913, huskes kun, at hun skulle være skrap og i sin alderdom svagtseende. Hun sendte drengene, børnebørnene, ud på banken, så kunne de slås der.

Fra omkring 1890 nævnes Henrik nu fortrinsvis som slagter, og som naturlig konsekvens heraf bliver ejendommen i 1903 udvidet med svinesti, for at få større kapacitet inden for den animalske produktion. Endog nævnes han omkring dette tidspunkt som slagtermester, hvilket indikerer, at han har folk ansat med denne håndtering.

Henrik har været en foretagsom og respekteret mand, for i 1889 bliver han valgt ind i sognerådet for en periode af 6 år. Der var valg hvert tredje år, hvor halvdelen af medlemmerne var på valg. Rådet valgte selv deres formand og behandlede sognets sager på mindst 6 møder om året. Under sognekommunens ansvarsområde var skole- og fattigvæsenet, vedligeholdelse af veje, mindre anlægsarbejder, brandberedskab osv.

I disse år var husmændene efterhånden blevet en så talmæssig stor skare, at de ikke længere kunne holdes uden for indflydelse, og der var i partiet Venstre forskellige radikale strømninger, der varetog den ellers så forsømte classes interesser.

Henrik fungerer i kraft af sin plads i sognerådet, ved Folketællingen i 1890, som optællingskommisær i Bregninge By. Det var vigtigt, at man brugte betroede og stedkendte mænd til dette hverv, og det beskedne vederlag for umagen har også været velkomment.

Dengang var det ikke almindeligt, at fædrene deltog i børnepasningen. Det fortælles således, at det yngste barn Kristian var det første af sine egne børn, som Henrik tog på skødet.

Husmand Henrik Larsen og hustruen Dine med næste generation: sønnen Marius og hustru Karen Jensen Husman. Huset, der ses med facade mod vest, har beboelse i syd og staldbygninger mod nord. De to sydlige fag indeholder de to stuer, der har fungeret som aftægtsbolig. Foto: L. Poulsen, Vejen – 1913.

Henrik og Dine omgivet af børnene, fra venstre Kristian, Marie, Laurits, Karl, Hans, Karen og Marius. Fotograferet på gårdspladsen foran det 4 fags "østhus" omkring 1912.

Deres børn

1. Marie blev gift med Peder Nielsen Jørgensen fra Kædeby Has (Langeland), og de overtog gården efter plejeførdrene. Marie »Møls« havde et lille hollænderi (mejeri), hvorfra der blev solgt mælk og smør til gårdene og husene i nabolaget. Deres søn Harald fik gården Matr.nr. 18a på Stenodden.

2. Laurits Larsen blev gift med Louise Kirstine (Stine) Andersen. Hendes moder, Karen Andersen, havde et husmandssted i Uggerslev. Senere fik de en gård sammesteds. Efter dem havde den yngste søn Karl Larsen gården, til den brændte.

3. Karen Larsen blev gift med styrmand Carl Mortensen Lolk, der var søn af Møller Hans Mortensen Lolk og Hustru Ane født Hansen i Bregninge Mølle. De kom til at bo i Pilekrogen på det daværende Skovvej i Troense.

4. Hans Larsen blev tolder i København og var en overgang kaptajn på Kongeskibet. Han var gift to gange. Først med Marta fra Gerskov ved Otterup. Anden gang med en københavnerinde.

5. Marius Larsen blev gift med Karen Husman og overtog barndomshjemmet.

6. Karl Henrik Larsen var sømand i København. Gift med Johanne fra Svendborg.

7. Kristian Larsen, barber i Bjerreby og Hellev, gift med Kirstine (Stryns) Rasmussen. Hendes forældre Lars Rasmussen (Knudsen) og Sine var bestyrere (Økonomer) af hospitalet i Bjerreby. Det fortælles, at »Laurs Knevsen« samlede »Vippere«, der var uhøstede kornaks fra hvedemarken, som høstfolkene ikke havde fået med. Han kunne på den måde samle sig et helt forråd på loftet.

Generationsskifte og selveje

Enken efter Lars Jensen Jørgensen var efterhånden blevet 79 år gammel og havde, i henhold til gældende regler, stadig som den længst levende livstidsfæste på husmandsstedet. Det var dog reelt sønnen Henrik, der de

sidste mange år havde stået for det praktiske arbejde, og nu stod det gamle fæstesystem over for sin afskaffelse. I 1912 frasiger Marie sig derfor fæsteretten, for at sønnen kan købe huset af Stamhuset.

Barontitlen, som besidderen af Stamhuset Thorseng i nogle generationer havde båret, stammede fra baroniet Schelenborg på Hindsholm. De økonomiske vanskeligheder, som de fælles godser var havnet i, havde afstedkommet, at der var udpeget en administrationskommision, der varetog godsets interesser. For at rette op på økonomien skulle fæstegodset nu bortsælges og den sidste kapital vristes fra bønder og husmænd.

Fra politisk side var der også bestræbelser på at få solgt fæstegodset. Allerede grundloven havde i 1849 bestemt, at der ikke kunne oprettes flere len og stamhuse, og der var vedtaget hensigtserklæringer om, at de bestående len skulle overgå til fri ejendom. Der var dog aldrig opnået enighed om de nøjagtige betingelser for denne lensafløsning.

Ved århundredskiftet var man på de fleste af landets godser gået i gang med salget. Herunder også fæstegodset under Schelenborg, hvor salget var forløbet uden vanskeligheder. Salget af fæstegodset på Tåsinge kom ikke til at foregå nær så problemløst som andre steder. Der var uenighed om de salgsbetingelser, der var opstillet i 1910, og fæsterne klagede over de høje priser. Godsadministrationen havde forinden fået gennemtrumfet en ny og højere ejendomsvurdering til erstatning af den gamle fra 1903.

Alligevel kom salget i gang 1911. Først var det ejendomme i Bjerreby og Landet sogne, der var udbudt. En del af fæstegodset i Bregninge sogn blev udbudt til salg 1. oktober 1911, med en betækningsfrist på 13 måneder. Henrik Larsen betænker sig ikke længe, han køber hurtigt derefter i januar 1912. De klager og indsigelser, man var fremkommet med fra fæsternes side, blev siden delvist taget til efterretning. Det gav visse lempelser for

køberne, der med tilbagevirkende kraft også kom de første købere til gode.

Den samlede købesum, som Henrik Larsen måtte yde, var 5.700 kr. for huset og jorden inklusive besætning og inventar. Ejendommens hartkorn blev angivet til 5 skp. 3/4 Album ager og eng, hvilket svarer til ca. 7 tønder land geometrisk. Ved handelen betales ved første termin 1.500 kr. og for resten blev udstedt panteobligation til Stamhuset Thorsengs Fideikommis. Den nye ejer havde herefter forpligtigelserne med betaling af alle skatter og afgifter, bl.a. den på daværende tidspunkt endnu eksisterende tiendeydelse, der androg en halvårlig betaling på 2 kr. og 93 øre. Denne ydelse, der var en reminiscens af den fra ældre tiders bekendte kirke- konge- og præstetiende, blev afskaffet i 1918, hvor præstetidende fortsatte som en del af ejendomsskatten.

På dette tidspunkt var næste generation allerede kørt i stilling til at overtage ejendommen, og den udvalgte var sønnen Marius, der var født i 1890. Men først skulle der sørges for anstændige aftægtsforhold for Henrik og Dine. Der skulle bygges et nyt hus til forældrene, og derfor blev der indgivet ansøgning gennem sognerådet om udstykning af en parcel, der blev godkendt af Landbrugsministeriet i 1914. På denne lille parcel på en skæppe land på 1750 kv. alen, der var placeret i det øverste nordvestlige hjørne ved Gl. Nybyvejen, blev herefter opført den bolig, der skulle blive Henrik og Dines sidste hjem.

Marius Larsen

Efter konfirmationen kom Marius ud at tjene på forskellige gårde i Vornæs og Uggerslevgård på Nordfyn. Ved Folketællingen i 1906 benævnes han som tjenestetyende hos Gårdfæster Niels Møllers Enke i Strammelse. Sidste tjenestested er som forkarl hos gårdejer Otto Jakobsen, »Søbo« i Ny Gesinge. I 1910 aftjente han sin værnepligt i Odense. Han

blev genindkaldt under 1. Verdenskrig til »de trådløse« (telegraftrupperne) i Svendborg.

Under tjeneste i Strammelse har han mødt sin tilkommende hustru, der ligeledes havde plads på en af nabogårdene. Marius blev gift med Karen Jensen fra Strammelse i 1913, og parret flyttede herefter ind hos forældrene i husmandsstedet. Karen var datter af snedker Hans Jensen Husman og Karen Hansen (Ka' Binne) i Strammelse. Efter konfirmationen havde hun fået tjeneste på Skindballegård i Vornæs. Herefter i 1906 tjenestetyende hos gårdfæster Rasmus Nielsen Rasmussen i Strammelse. Herefter tjeneste på Bregninge præstegård hos provst Anders Kløvborg, derefter hos en assessor i København. Sidste tjenestested var hos møller Rasmus Bukkehave, Staus Mølle.

Samme år som ægteskabet var den gamle bedstemor Marie død, og der var derfor kun forældrene Henrik og Dine, der skulle tages hensyn til, indtil de kunne flytte til deres eget nyopførte aftægtshus ved »Hulvejsbanken«.

Det huskes om Henrik Larsen, at han fyrede op i dens store murede bageovn med tjørnebrænde, der havde stor varmeværdi. Dagen før blev der tændt op, og efter at al brændet var brændt, blev aske og gløder raget ud med en rage og ovne fejlet med en riskost (birkeris). Herefter kunne der bages i ovnen, hvor de tykke mure holdt længe på varmen. Brødet blev sat ind med en lang spadeformet skydsel af træ. Ovnene blev nedbrudt først i 20'erne, i forbindelse med en ombygning.

I starten forpagter Marius jorden af forældrene, indtil han selv køber stedet i 1915, hvor Marius får skøde på ejendommen med en købesum på kr. 8000. Ved købet overtages gælden til Stamhuset på kr. 4000, og der udstedes samtidig pantebrev til forældrene på kr. 3800.

Nogle år efter nævnes yderligere en låneoptagelse med en panteobligation i 1921, tinglyst 14/11 1922 til Thorseng Andels Elektricitetselskab. Dette markerer, at ejendommen i dette år får installeret elektricitet.

Endvidere bliver ved skødet af 1915 tinglyst brugeren af Matr. nr. 9 ret til færdsel på vejen over grunden, en vejret, der må have eksisteret siden udskiftningens tid. Denne vej, som nu er nedlagt, var den sydlige af de to forbindelsesveje mellem Bregninge og Gl. Nyby. På udskiftningskort over Bregninge er vejen tydeligt markeret. På generalstabskort ca. 1816 angives denne sydlige vej tilsyneladende som den vigtigste gennemgående vej til Gl. Nyby. På et senere kort med datering 1906 fremstår vejen nu mere som en sekundær markvej.

Aftægtshuset

Da Henrik og Dine flyttede ind i aftægts- huset, var de henholdsvis 61 og 58 år.

I de nye omgivelser var Henrik aktiv ved snittebænken, hvor han fremstillede stiger, river og skafter til værktøj. Engang imellem lånte han hest og vogn af sønnen og kørte rundt til gårdene og solgte varerne. Henrik huskes som en gammel gråskægget og tykma- vet mand. Han var altid venlig og rar over for børnebørnene. Han døde i 1922 i en alder af 67 år.

Det siges om Dine, at hun virkede som en finere dame, der kunne blive irriteret over Henriks huggehusarbejde med spåner og svi- neri. Karen kom aldrig på venskabelig fod med sin svigermoder. Hun siger om Dine at: »hun er hverken varm eller kold«. Efter hun var blevet alene, blev hun mørkeræd og måtte have en af børnebørnene til at være hos sig om aftenen og natten. Som regel var det den æld- ste datter Sigrid, der måtte stå for skud, og hun fik madpakke med for ikke at ligge den gamle dame til last. Dine var påholdende i pengesager og kom med utilslørede hentyd- ninger, når det var termin i forbindelse med pantebrevet fra sønnen: »Nå Marius, skal vi gøre vores regnskab op«.

Da hendes helbred svigtede, blev hun pas- set af sin søster Signe fra Stenodden, indtil hun døde i en alder af 72 år i 1929.

Husmandens livsvilkår

I den periode på godt hudrede år er der sket en gradvis ændring af husmandens livsvilkår i lighed med det omgivende samfund. Fra peri- odens start har det været et bevidst sigte med at forfordele husmanden og begunstige gård- mændene og godsejerne. Husmanden blev holdt på et eksistensminimum med tilpas lidt og dårlig jord, der ikke kunne brødføde en familie. På denne måde blev sikret billig og villig arbejdskraft til de større landbrug, lige- som det øgede tilstrømningen af arbejdskraft til den begyndende industri i byerne.

Landbrugskriser og svingende priser på de vigtigste landbrugsprodukter som korn og flæsk ramte især husmanden og naturligvis også de endnu dårligere stillede jordløse og fattige. Tilsvarende var højkonjunkturer med stigende priser længere om at skaffe velstand til de dårligst stillede.

Husmændenes politiske indflydelse var fra start af yderst begrænset, hvor man stort set blev holdt uden for indflydelse både lokalt og på landsplan. Først fra omkring 1880'erne begyndte deres interesser og synspunkter at blive taget med i beslutningsprocesserne. Fra århundredskiftet og frem bevirkede jordrefor- mer og lensafløsninger, at der kom betydeligt flere husmandsbrug, og indflydelsen i sam- fundet steg dermed tilsvarende.

I lighed med andre husmænd har familien på Bregninge Banke levet under yderst små kår. Det har været nødvendigt at udnytte alle muligheder for at skaffe til familiens under- hold. Sammen med det beskedne landbrug til selvforsyning og videresalg har der været prak- tiseret diverse håndværksfag og husflid. Alle i husstanden har måttet bidrage til forsørgelsen under hensyntagen til alder og evner, ligesom de forhåndenværende ressourcer og materialer har været anvendt. Det har været nødvendigt at samarbejde med naboer og bekendte i lokalområdet for at klare sig igennem de svære perioder.

Mekaniseringen og moderniseringen af

landbruget er ligeledes langsomt smittet af fra de mere velstillede bønder. Mergling, nye afgrøder, forbedrede redskaber, mekanisering og elektricitet har forbedret levestandarden, samtidig med, at der er kommet flere jobmuligheder inden for f.eks. skibs- og husbygningserhvervet.

Den anden brand

Den 18. august 1924 nedbrændte huset for anden gang, og avisen skriver under overskriften: »Lynet i Pæretræet. På en Times Tid blev Marius Larsen Hus og Hjem i Gaar Middags under det heftige Tordenvejr forvandlet til et rygende Baal. Huset laa Øst og neden for Bregninge Bakke, bag Kirken og Møllen. Tordenen kom som sædvanligt ude fra Østersøen, og et Lyn har lige som listet sig sønden om Kirken, rakt en glødende Ildtunge ned i et mægtigt Pæretræ - man kunne bag efter se de Striber, der have slikket langs Barken - for saa at tænde Straataget an til et hurtigt blussende Baal. Inde i Stuen sad efter Middagen Marius Larsen med Hustru og 5 Børn. Han var ved at lægge sig til en lille Lur, men et af Børnene bad ham vente, til Tordenen var forbi, og det gjorde han. Konen skulle lige til at lægge den Mindste, paa halvanden Aar, i Vuggen, da Lynet meldte sig med en ordentlig Forskrækelse og gav dem andet at tænke paa. Først maatte Børnene ud, hen til Larsens Moder, der bor i et Hus tæt ved, og Konen ilede derfra hen til Møllen efter Hjælp. Marius Larsen fik Grisene og Hønsene lukket ud. Hesten og Køerne var paa Marken, og der var Kornet jo ogsaa. Nu kom der nogle Naboer til, og fik Dyner og lidt mere af Indboet ud, inden det blev for hedt. Flammer og Røg stod snart mod Sky, saa det saas viden om, ogsaa fra Svendborg. Flere strømmede snart til, efterhaanden blev Sprøjterne trukket frem, den fra Troense kom pr. Lastbil. Brandmandskabet skal møde fra hele Øen, og helt fra Skovballe, Strammelse og Gesinge og Vindeby kom de kørende med Vandankre i Høstvogne. Brand-

foged Stougaard sendte snart de fjernere boende hjem igen. Der var ikke mere, end Bregninge selv kunne klare. Kl. 2 stod kun Skorstenen og ragede ensomt op af de brændende Ruiner. Ungdommen begyndte at skyde til Maals efter den, indtil et Par stærke Mænd fik den væltet med en lang Stage. Paa Brandstedet var et Par Tilskuere, som kunne huske, at Huset var brændt en Gang før - for 60 Aar siden. Statsbetjent Røssel optog den ikke meget udviklede Rapport over Branden. Huset var assureret for 14.600 Kr. i Husmandsbrandkassen, Løsøre for 10.490 i Taasinge Brandforsikring. - Er det nok? spurgte vi Marius Larsen. - Det er ikke godt at sige. Statshusene bygges ikke op for det. - Hvor meget Jord har De til? - 6-7 Tdr. Land. Da Brandfogeden havde faaet Mandskabet ordnet til Nattevagten, rullede de fleste hjem ad. Med Poul Rasmussens Vandvogn skrumlede vi ned af Bakken nydende den skønne Udsigt over Svendborg. Sognefogeden begyndte netop Høsten, og mange flere vilde have været i Gang dermed, om ikke Regnen havde sinket det. - Tjalve.«

De dramatiske begivenheder har naturligvis sat sig dybe spor i erindringerne hos børnene. Det fortælles, hvordan de flygtede ud af det brændende hus op ad bakken mod bedstemors hus. På toppen af bakken vendte de sig om og så ned mod deres brændende hus. En stor gris var fulgt efter dem i sikkerhed for ilden.

På ejendele blev reddet fra branden, nogle dyner og lidt porcelæn. Nogle mænd var begyndt at skille sengene ad, men nåede det ikke, før det var for sent. Dog feriebarnter Alfred (søn af Karl fra Kbh.) kunne stolt fremvise som reddet: et par støvletræsko.

I nye omgivelser

Tiden efter katastrofen var vanskelig at komme igennem, især med at skaffe tøj til børnene. Karen syede meget selv, men også venner og bekendte hjalp til. En af deres

bekendte, Jens Hansen i Bregninge (tidl. gårdmand fra Bjernemark), havde kort tid efter på eget initiativ indsamlet en stor sæk tøj til dem.

Det nye hus blev bygget i tidens stil øverst på bakken og efter samme model som de mange nye husmandsbrug, der var skudt op i de senere år, f.eks. i Gyldenmose.

Marius fortsatte med sine mange vekslende jobs som supplement til landbruget.

Han slagtede og kørte med kød for Niels Mikkelman. Han skar grise for gårdmændene, og han klippede folk. Mest var det folk fra Bregninge og Gl. Nyby, der kom for at blive klippet. Det var f.eks. Johan »Vepse« (Vægter), der var sendt ud af sognet til Lakkendrup's gård i Gl. Nyby, der gik han kun for kost og logi. Når han kom, stod han længe uden at sige noget og ligesom gned haserne mod hinanden, indtil Marius sagde: »Nå, skal du klippes - Johan?«.

Engang var Johan kommet på hospitalet, og da han var rask, ville gårdmanden godt have ham tilbage, men som han sagde: »Jæ ve' itt ha' dij skjjes«.

I nogle år kørte Marius mælketur i Bregninge og Gl. Nyby til mejeriet A/M »Svendborg« på Højebøgevej i Svendborg.

Husmand Chr. Møller, Horseskov, hvis familie stammede fra »Tokkehuset« i Granskoven, hvor der tidligere var smedje, deraf fik hans oldefar tilnavnet »Bankesmed«, fortæller: »Under krigen kørte Marius mælk igen, ned til Hans Mortensen, som var det første sted og ind ved Lakkendrupperne og hele Gl. Nyby. Fra gammel tid af var der en af dem fra alderdomshjemmet, der kørte Gl. Nyby turen med en trækvogn, han blev kaldt Hans »Røvsnedker«.«.

Marius kørte også som vognmand med sten og grus. En grus- og sandgrav på ejendommen vidner om, at man i begrænset omfang også har været leveringsdygtig i disse produkter. Han havde kun en hest, men samarbejdede med husmand Hans Jørgensen i Danninghus om at låne hest hos hinanden, når der var behov for ekstra trækraft.

I mange år kørte Marius æggetur i Gl. Nyby og Troense med en ombygget charabanc for Odense Ægforretning. Før i tiden havde de fleste huse i Troense et par høns til at forsyne familien med æg til husbehov og gerne lidt ekstra til bortsalg. Inden turen startede, skulle der hentes byttepenge ved købmand Larsen i Grønnegade, der var kasserer, idet der blev afregnet kontant efter vægt. Æggene blev lagt i kasser og kørt til Svendborg for videre forsendelse.

I hjemmet kom også gamle Nielsen (Mikkelman), der var god til at fortælle: F. eks. om, hvordan de sad nede i Madsens have og drak. Dengang var brændevinen billig og hvermands eje. Kromand Jørgen Madsen i Bregninge havde den lille trekantede have over for kroen, hvor der åbenbart blev flittigt udskænket. Chr. Møller husker også om dette emne »- at de drak jo så tovlig i Gl. Nyby, det var en hel plage«. Det var så galt fat, at præsten fandt det fornødent i kirken at anråbe de højere magter om syndsforladelse. Præstens forbøn blev tilsyneladende ikke hørt, idet det meste af byen nedbrændte den 14/5-1916.

Keld Bo Larsen er født 1953 i Svendborg. Uddannet som socialrådgiver og ansat som konsulent i Job og projektafsnittet i Odense Kommune. Fra 2003 bosiddende i Badstuen 24, Troense.

Den røde Hane galer over Taasinge

– sådan stod der i avisen d. 15. maj 1916

I Gammel Nyby lagdes i Gaar Eftermiddags en Gaard,
et Boelssted, Købmandens Ejendom og 5 Huse i Aske.

Den største Brand paa Øen i Mands Minde –
Et 4-aarigt Barn som Brandstifter.

Svendborg.

I Gaar Eftermiddags, da Taasinge i dyb Søndagsfred laa under højblaa Himmel og Solskin og spejlede sin foraarstrønde Skønhed i Svendborgsunds blaa Vande, begyndte Bregninge Kirkeklokke at klemte til Ildebrand. Lærer Høgstrøm, der tilfældig var oppe i Taarnet, havde bemærket, at der var opstaaet Brand i gamle Nyby og sørgede straks for at slaa Brandalarm. Kort efter raslede Sprøjterne ind i gamle Nyby, og tykke Røgskyer og knitrende, kobberøde Flammer slog favnehøjt op fra Niels P. Jensens Gaard. Den hyggelige Søndagsidyl i den kønne, gamle Landsby var med ét Slag brudt, og i Løbet af nogle faa Timer blev en stor Del af Byen lagt i Aske.

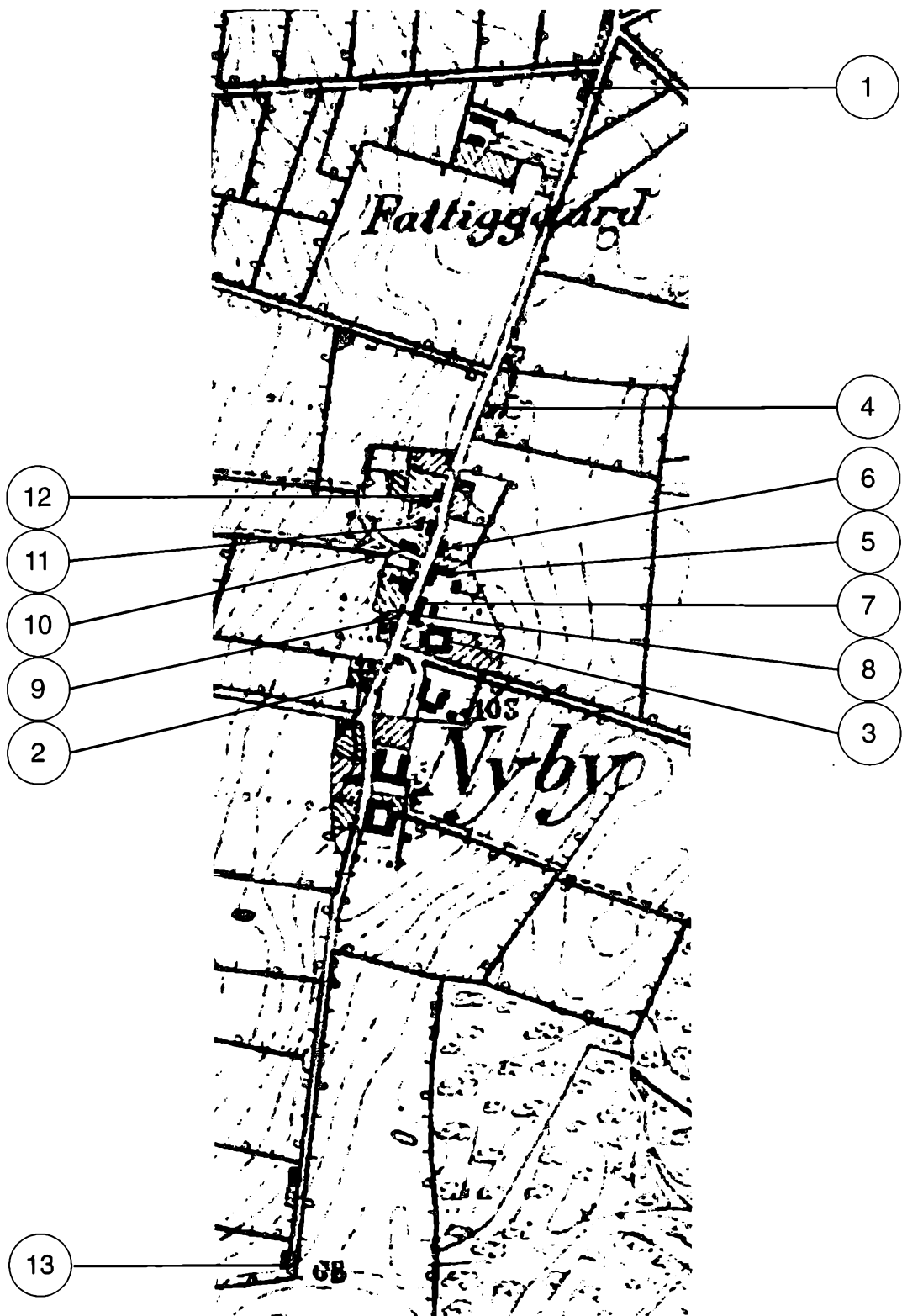
Ilden udbrød Kl. ca. 2¹/₂ i et Brændeskur beliggende i en Have til N. P. Jensens Gaard, og med rivende Hast omspændte Flammerne alle Længerne i den straatækte Gaard, og Folkene, der netop var færdig med Middagsøvn, gik i største Hast i Lag med at redde, hvad reddes kunde af Indbo og Løsøre, ligesom Svin og Heste blev bragt ud af Staldene. Men i den friske Sommervind af Sydøst stod de knastørre Bygninger ikke til at redde, og det var straks klart, at en større Del af den tæt sammenbyggede Bys straatækte Bindingsværkshuse næppe vilde undgaa at blive Luernes Rov. Sprøjterne fra Bregninge og Troense, der imidlertid var ankommet, formaaede ikke at standse de graadige Flammer. Gnisterne tændte til Trods for alle Anstrengelser Hus efter Hus. Der blev telefoneret fra Troense efter Assistance fra Svendborg Brandvæsen, men da Brandinspektør Hassing Kl. 4¹/₂ ankom med en Sprøjte, var det for sent. Ildens Hærgen havde allerede lagt en Gaard, et Boelssted, Købmandens Ejendom og fem Huse i Aske. De ned-

brændte Ejendomme er følgende: N. P. Jensens Gaard, N. Stenders Enkes Boelssted, Købmand A. Petersens Ejendom samt Skomager Henningsens Arbejdsmand R. Nielsens, Arbejdsmand J. P. Petersens, Arbejdsmand H. Sommers og Arbejdsmand H. Møllers Huse.

Angaaende Brandens Aarsag udtaler Borgmester Smith i Svendborg, der ledsaget af Fuldmægtig Bestle kom til Stede ved Branden og holdt Brandforhør, at Ilden sandsynligvis er opstaaet ved et fireaars Barns Leg med Tændstikker. Efter hvad der meddeles os paa Brandstedet, var det Gdr. N. P. Jensens lille Søn Svend, der i Brændehuset, hvor Ilden opstod, havde afbrændt Tændstikker. Brandskadens Størrelse har endnu kun delvist kunnet opgøres, men det er utvivlsomt, at flere lider betydelige Tab, da Assurancesummerne var alt for smaa. En Omtaksering, som Godsadministrationen for Tiden lader foretage for de Fæstehuses Vedkommende, der hører under Stamhuset, var endnu ikke afsluttet. Bygningerne var alle assurerede i Landbygningernes alm. Brandforsikring. Det lykkedes os i Aftes at faa nogle enkelte af Assurance-sommerne opgivet. N. P. Jensens Gaard var forsikret for 13.000 Kr. og Løsøret for kun 2500 Kr. Arbejdsmand H. Møllers Hus var assurert for 2400 Kr. og Løsøret for 2650 Kr. Arbejdsmand J. P. Petersen havde sit Løsøre assurert for 1800 Kr. Huset tilhørte Stamhuset.

Branden er den største paa Øen i Mands Minde. En Mængde Mennesker strømmede i Eftermiddagens Løb til Brandstedet, hvor efterhaanden de forkullede Mure og røgsværte Skorstene ragede op. Fra Troense, Svendborg og rundt fra valfartede Cyklister og Fodgængere i Tusindvis til Brandstedet, indtil Solen gik ned over gamle Nybys otte Brandtomter.

Jean P.

Ildebrande i Gammel Nyby:

1. *Bolsted, Marius Rasmussen (Petrine), nedbrændt år - ? - , (før 1914 ?), ny ejendom bygget. Gl. Nybyvej 42.*
2. *Hus, arbm. Niels Peder Andersen (Vogn), (v. Gl. Nybyvej 76), brændt ved torden 1914-11/08, blev ikke genopført.*
3. *Gård, Simon Madsen, (Jydevej 1 - 3) brændt ved torden 1915-05/07, ny gård bygget, Jydevej 3.*
4. *Bolsted, Simon Nielsen (Svendson), brændt ved torden 1915-05/07, 1 kvinde omkom, ny ejendom bygget, Gl. Nybyvej 57.*

Storbranden d. 14 maj 1916:

5. *Gård, Niels Peder Jensen (Væver), (ved Gl. Nybyvej 65 og 67), ny gård blev bygget uden for byen, på marken, nuv. Gl. Nybyvej 54.*
6. *Hus, arbm. Rasmus Nielsen (Mikkelman), (Gl. Nybyvej 63), nyt hus bygget.*
7. *Hus, arbm. Jens Peder Pedersen (Græs), (ved Gl. Nybyvej 69), blev ikke genopført.*
8. *Hus, arbm. Henrik Petersen Sommer, (ved Gl. Nybyvej 69), blev ikke genopført.*
9. *Hus, arbm. Hans Jørgensen Møller, (mellem Gl. Nybyvej 68 og 72), nyt hus blev bygget overfor, hvor 7 og 8 lå, nuv. Gl. Nybyvej 69.*
10. *Hus, skomager Peter Laurits Henningsen, nyt hus bygget, nuv. Gl. Nybyvej 64.*
11. *Købmandsforretning, Gl. Nybyvej 62, købmand Andreas Petersen, nyt hus bygget.*
12. *Bolsted, Niels Rasmussen (Stenner), (mellem Gl. Nybyvej 58 og 62), blev ikke genopført.*

15. marts 1920:

13. *Hus, arbm. M. Iversen. Det var beliggende yderst på marken syd for byen, blev ikke genopført.*

Lidt om Gl. Nyby

Af Erik Hansen

Den ellers så fredelige søndagsidyl i landsbyen blev brat forvandlet til en katastrofe den eftermiddag i maj 1916. Men det var jo desværre ikke første gang, der havde været ildebrand i byen.

Vedstående kort og liste viser, at der både før og efter 1916 har været brande her, som bringer antallet af disse til at omfatte halvdel af byens huse og gårde, der i løbet af 20 år er blevet saneret bort på denne voldsomme vis. De fleste blot inden for et tidsrum af 3 år.

Den ene af brandene d. 5. juli 1915 kom på tragisk vis til at koste en af beboerne livet. Denne dato brændte både Simon Madsens gård ved Jydevej 3 (matr. nr. 4a.) og Simon Niensens (Svendsen) husmandssted ved Gl. Nybyvej 57 (matr. nr. 140) under tordenvejr. Dagen efter skriver »Svendborg Avis« derom:

»Paa Taasinge var Tordenbygen særlig kraftig. Ved 6-Tiden slog Lynet ned i Simon Madsens Gaard i Gl. Nyby, og den var hurtig nedbrændt. Ilden fik fat i N. P. Jensens Gaard, og truede for øvrigt hele Byen. Man fik den dog slukket, men forinden var de 9 Børn ført over til Simon Svendsens Hus, hvor der nu var samlet 14 Personer i Stuen. Huset ejes af Maren Nielsen, hvis søster Ane Marie Nielsen boede i et Par Værelser i den ene Gavl. Ane Marie var inde i Maren Niensens Stue for at trøste Børnene, der naturligvis var ængstelige for deres Hjem, en lille Pige paa 6 Aar var løbet et Stykke Vej bort og havde skjult sig under en Busk. Imidlertid havde man faaet alle samlet, da et Lyn slog ned i Huset og dræbte den 46-aarige Ane Marie paa Stedet. Et af Børnene blev lammet, men menes i Dag at være uden for Fare. Lynet havde tændt Tagkæget Huset rundt, og det nedbrændte hurtigt, medens Børnene kom tilbage til

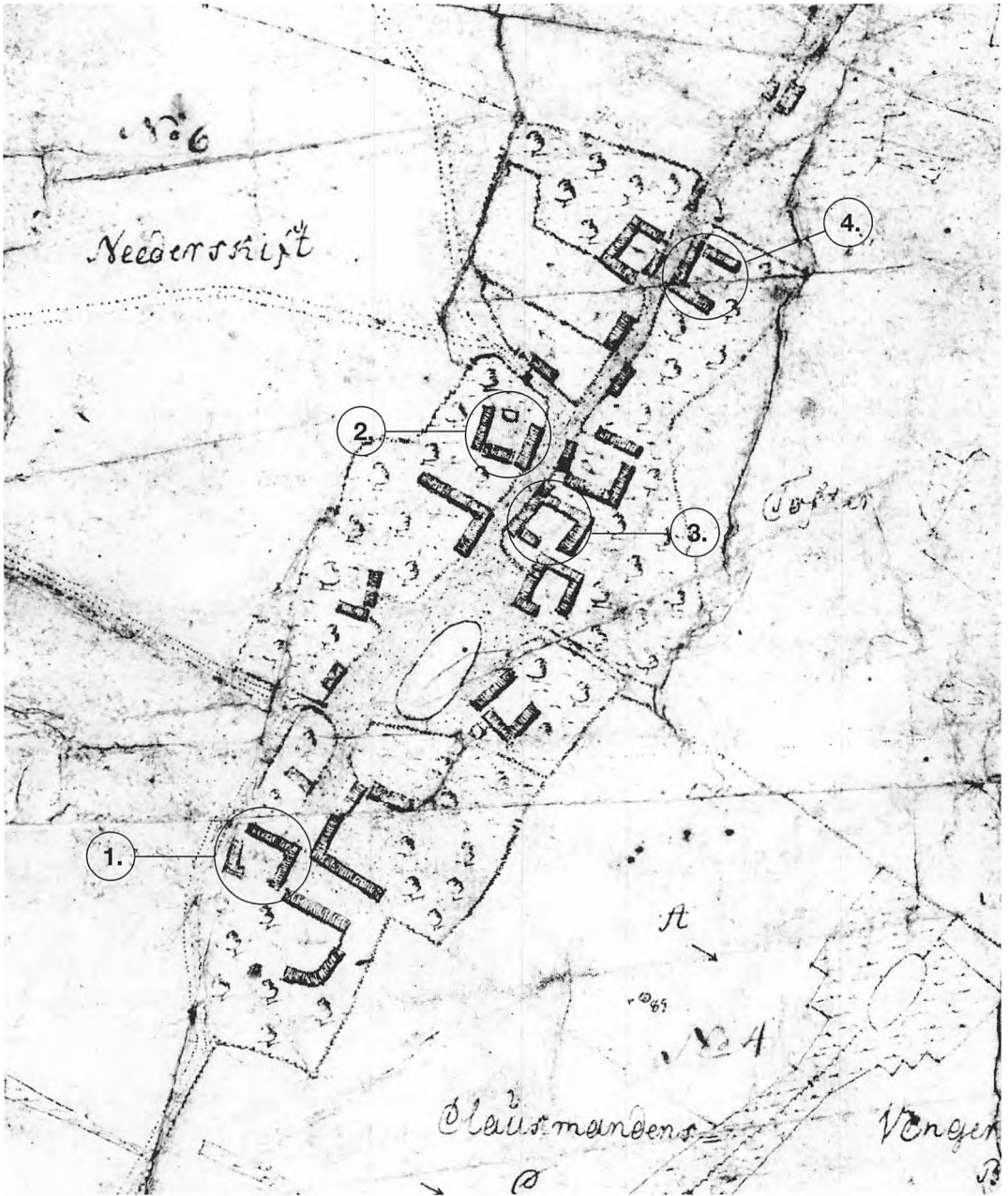
Jensens Gaard, hvor der nu var slukket. Alt Indbo og Tøj i Huset brændte, medens et Udhus reddedes.«

I gamle dage

Dengang, det vil sige før udskiftningen i 1787, lå alle ejerlavets gårde inden for selve landsbyens rammer. Kortet her ved siden af, som er en kopi fra det originale kort på Valdemar Slot, viser deres placering i forhold til hverandre, inden de 4 af dem blev flyttet ud til den del af ejerlavet, som derefter blev kaldt Ny Nyby. Her ligger de 3 af dem stadig langs med nuværende Sundbrovej. På kortet er markeret, hvilke af gårdene der forsvandt fra bybilledet og måske kun efterlod et mindre brug eller hus. Men at følge alle gårdene til deres nye placering med det rette matr. nr. vil kræve et mere indgående studium. Ud fra C. G. Høgstrøms slægtsopregnelser har det været muligt at udpege den oprindelige plads for »Lundsgaard« (matr. nr. 6 a.), som indtil 1965 lå, hvor nu det lysregulerede vejkryds findes i Sundhøj, samt »Rohmanggaarden« ved nuværende Sundbrovej 18 (matr. nr. 8 a.) (senere delt til »Solbakken«, Sundbrovej 11 (matr. nr. 8 e.)). Det er så indtil videre ukendt, hvilke af de 2 sidste markerede, der henholdsvis blev til gården Sundbrovej 11 (matr. nr. 7 a.) og »Dalsgaard«, Sundbrovej 22 (matr. nr. 9 a.) (senere delt til »Carlsberggaarden«, matr. nr. 9 b.)

Håndværkere i byen

I en årrække fandtes der en smedie i Gl. Nyby, beliggende ved gadedammens nordlige ende. Smedesvend Kristen Madsen Pedersen, født 1803 i Humble på Langeland, havde været svend i »Stougaardsmedien« i Knudsbølle fra

Cirklerne på kortet her markerer de gårde, der blev flyttet ud fra Gl. Nyby ved udskiftningen 1787:

1. "Rohmannngaarden", nuværende matr. nr. 8 a, Sundbrovej 18, Ny Nyby.
2. "Lundsgaard", matr. nr. 6 a, der indtil 1965 var beliggende på hjørnet af Bregningevej og Bjernemarksvej.
3. Gården, der blev til matr. nr. 7 a. eller 9 a.?
4. Gården, der blev til matr. nr. 9 a. eller 7 a.?

Kopi fra affoto af udskiftningskort på Valdemar Slot. (Affoto og copyright Kort & Matrikelstyrelsen, Rentemestervej 8, København NV).

1826-1831 og blev i 1829 gift med en pige fra denne landsby. Efter et kort ophold i Kædeby på Langeland blev ægteparret gårdfæstere i matr. nr. 4 a. Nyby, nuværende Jydevej 3. Det formodes, at han da også blev smed i byen, og at smedien oppe på Bregninge Bakke måske var ophørt på dette tidspunkt. Hvorledes smediebygningen i Gl. Nyby har set ud, og hvor længe den virkede fortaber sig i historiens dunkelhed. Men i overleveringen benævnes stadig et sted i den ende af gadedammen som »Smededybet«. Kristen Madsen Pedersen blev stamfader til den Madsen-slægt, der har haft gården i mange år. Han døde d. 10. november 1869, og smedien kan have ophørt med ham.

Skomager og snedker har byen også haft. I huset Gl. Nybyvej 59 (matr. nr. 139 b.) har snedker Niels Nielsen Drost haft til huse ca. 1841-1906. På den modsatte side af gaden i Gl. Nybyvej 58 (matr. nr. 16) blev hans søn, Laurits Nielsen Drost, senere bosat som skomager (ca. 1893-?) Da han d. 22. marts 1941 fyldte 80, år bragte »Svendborg Avis« følgende interview med ham, som giver et billede af hans barndom og opvækst samt vilkårene for en landsbyhåndværker med familie på den tid:

»Da et Par haandsyede Sko kostede 8 Kr.«

»Taasinges ældste virkende Haandskomager fylder 80 Aar i Morgen. Det er Skomagemester Laurits Nielsen Drost i Gl. Nyby, som i ca. 40 år har boet her som Mester, skraas over for sit gamle Fødehjem.

Drost er kendt ud over Øen gennem sin store Kundekreds. Han er endnu en dygtig Skomager, men tager naturligvis ikke saa meget Arbejde mere. Men før i Tiden var han meget søgt og kendt for sit smukke og solide Haandarbejde. Han havde da ogsaa gaaet en god Skole igennem hos sin Læremester, afdøde Skomagemester Jørgensen, Troense, der bl. a. havde Valdemar Slots Herskab som Kunder. Læretiden var streng i Forhold til Vilkaarene nu. Fra September til Fastelavn

arbejdedes til Kl. 9 Aften, og derefter kunde der godt være et Ærinde ud til Slottet med Fodtøj, før Turen gik hjemad. Et Lyspunkt var Middagsfriheden paa 1½ Time, den benyttedes dog sjældent til Hvile, men snarere til at nappe en Tjans. At ro de mange Skippere eller Styrmænd ud til deres Skibe, som om Vinteren laa stille i Troense, var noget, der godt kunde give en Ekstraskilling i Kassen. Søfolkene tjente gode Penge og var ikke smaalinge. Drikkepenge vankede der ogsaa til en rask Skomagerdreng – dog mindedes Drost et Tilfælde, hvor en Skippers Kone lovede ham Drikkepenge, hun gik med en masse Penge i Kjolelommen, og gav ham smilende 1 Øre!

Troenseminder

Drosts Læreaaar faldt i Troenses Glansperiode, Masser af Sejlere hver Vinter, hvoraf Drost mindes den flotte Tremaster »Haabet«. Byen havde sin egen Realskole og 3 Restauranter. Meget søgt var dengang Dams Restaurant, der laa paa Hjørnet af Badstuen (ved siden af Posthuset). Hver Sommer kom Orlogsskibene for at se til den kønne By. »Hejmdal« var den mest trofaste. Da bankede de unge Troensepigens Hjerter hurtigere end ellers. Kom man med til Ballet om Bord? Til Gengæld foranstaltede Troenserne Bal i »Terpsichore«, den hyggelige ovale Dansestrade, der laa i Gæstgiveriets Have. Ja, det var dengang!

Fjedersko til 8 Kr. og Støvler til 12 Kr.

Da Laurits Drost var udlært, kom han til Svendborg, derfra til København, saa til Rudkøbing og tilbage til Troense, hvor han arbejdede i 11 Aar hos Skomagemester Rath. Og derefter slog han sig altsaa ned i Gl. Nyby i samme Hus, som han endnu bor i. Det var for resten det sidste Hus, som den store Ildebrand, der fortærede 8 Ejendomme i 1916, havde fat i. Men Drost reddede til dels sit Hus.

Skomagerprofessionen er jo ikke mere det den var, Maskinerne har overflødiggjort det

mere solide Haandarbejde. Drost har syet og leveret mange Fjedersko til 8 Kr. og Støvler til 12 Kr.

Endnu driver han Haandværket, men ikke saa meget som før. Haven skal jo ogsaa passes, og dette Arbejde glæder ham lige saa meget som Professionen. Selv vilde han helst have været Snedker, men hans Far sagde: Skomager, og saadan blev det.

Sammen med sin flittige Hustru skabte han et udmærket Hjem for de mange Børn, 6 Sønner og 4 Døtre, der kom i Ægteskabet. Selv er han den sidstlevende af 11 Søskende. Den ældste Søn omkom for 12 Aar siden ved et Ulykkestilfælde paa Fyns Andels Foderstofforretning, og det var et haardt Slag for hele Familien. De øvrige Børn er bosiddende her paa Fyn, Jylland og i København, og de af dem, der kan, skal nok komme hjem og lykønske paa 80-Aarsdagen. Og saa ved de, at der vanker en lille en paa Harmonikassen!

Men der er mange andre, der ogsaa vil hilse paa Laurits Drost i Morgen”.

Senere blev det skomager Laurits Henning- sen, der nedsatte sig i huset Gl. Nybyvej 64, (matr. nr. 141) og førte håndværket videre i byen.

Købmænd i byen

Købmandsforretningen var både før og efter den store brand i 1916 indrettet i huset Gl. Nybyvej 62 (matr. nr. 15 a.). Ved branden var det købmand Andreas Petersen, ogsaa kaldet Andreas »Pind«, der drev forretningen og senere en købmand Alsing.

Købmand Esther Fredholm, Bregninge, fortalte i 1985, at da hendes far, købmand Berthel Niels Fredholm, kom til Tåsinge i 1905, havde han købmandsforretningen i Gl. Nyby i en kort tid, og de boede der ogsaa en overgang, inden han kunne få oprettet en forretning i svigerforældrenes hus i Pilekrogen 4, Troense. Men, sagde hun, Gl. Nyby var et skrækkelig sted at drive forretning med al det drikkeri.

Om beboerne i Gl. Nyby har været mere drikkfældige end i andre landsbyer på Tåsinge, skal det ikke være min opgave at bedømme. Provst Kløvborg i Bregninge var dog meget bekymret for denne del af sit sognekald, og da han i 1916, fra præstegården, så den store brand tage fart, skal han have udtalt: »Nu brænder Sodoma!«

På de tider var brændevinen jo billig, og man købte den hjem i mindre dunke. Henrik Sommer havde engang fortalt, at han havde leveret 2 sådanne dunke ud til købmand N. P. Petersen, Skattergade i Svendborg, for at få fyldt brændevin i den ene og petroleum i den anden. Uheldigvis var dunkene ens, og væs- kerne blev af vanvare tappet i de forkerte dunke. En tid senere kommer Henrik Som- mer til Svendborg og var derfor inde hos købmanden for at fortælle, hvorledes det var gået. Købmanden blev forfærdet og undskyld- te meget fejltagelsen. Han bad derfor om, at dunkene måtte blive sendt derud igen, så skulle alt blive ordnet rigtig. Men Henrik Sommer svarede: »Brændevinen er drukket! Der var godt nok en blålig hinde ovenpå kaffepunchen i koppen – men det er druk- ket!« Det var stærke folk dengang!

Ved branden måtte husene jo forlades i stærk hast. I et af dem kunne man udefra, i ildens hærgen, se kaffekopperne stå rundt om på bordet med teskeerne i, man havde nok ikke fået tømt dem!

Teskeerne i Gl. Nyby havde ord for at være temmelig slidte, på grund af den megen omrøring.

I nyere tid har købmandsforretningen haft til huse i Gl. Nybyvej 78 (matr. nr. 12 b.) henne ved gadedammen, hvor Esther og Alfred Albertsen drev den fra 1957 til 1973. Da de lukkede butikken, blev der ikke flere købmænd i Gl. Nyby.

Der har tillige været beboere i andre huse med forskelligt daglønarbejde ved landbru- gene og for eksempel skibsbyggeri i Troense og på Thurø. Igennem en lang årrække var

det også her, man kunne finde de gode tæk-kemænd, husmand Rasmus Andersen Lolk i Gl. Nybyvej 55 (matr. Nr. 13 a.) og Kristen Nielsen (Mikkelman) i Gl. Nybyvej 63 (matr. nr. 30). I et interview i anledning af Kristens 60-års fødselsdag i 1967 fortæller han, at han i 1935, som tjenestekar, blev tilbudt en dagløn på 6 kr. af Rasmus A. Lolk, hvis han ville hjælpe ham med at tække, og i ham fik jeg en god læremester, siger han. Senere blev det Kristen og hans bror, Hans (som var bosat i Bjernemark), der førte de gode håndværkstraditioner videre, indtil helbredet tvang dem til at blive nede på jorden. De sidste år inden pensioneringen havde Kristen en del arbejde ved amtsvejvæsenet blandt andet med vejføringen til Svendborg-sundbroen. Efter at han var begyndt som tæk-kemand, boede han i fødehjemmet sammen med moderen. Kristen var en ordensmand med alt sit arbejde og holdt hus og have i den fineste stand. Han var født 1907 og døde i 2004, 97 år gl. og ugift.

Mange børn i byen

Det var nok et særkende for Gl. Nyby, at der var mange børn i familierne dér. Det fornemmes også tydeligt af avisens fødselsdagssamtale med skomager Laurits Nielsen Drost. 10 børn eller flere var ikke ualmindeligt i hjemmene - så det var en frugtbar landsby. Min far og vores nabo, førnævnte Hans Nielsen (Mikkelman), kunne i en samtale opregne i alt 90 børn i byen på det tidspunkt, da Hans var barn dér (han var født 1908). Jeg syntes dog, at det måtte være stærkt overdrevet, men en senere undersøgelse af folketællingen 1906 viste, at der inden for byens rammer, det vil sige fra Gl. Nybyvej 30 og ud til de 2 nu forsvundne huse i »Gyden« syd for byen, var der i alt 76 hjemmевærende børn i alderen 0-14 år! Så nu tror jeg alligevel på, at de 2 herrer havde ret i deres optælling. De har jo nok også regnet alle børn i familierne med, selv om de var konfirmerede og ude af hjemmet. Så

mange børn kan Gl. Nyby vist ikke fremvise i dag!

Dagligliv i landsbyen

De mange børn har ganske givet sat sit præg på byens dagligliv. Der må have været megen leben og foretagsomhed. Hans og Kristen har kunnet fortælle mange episoder derfra. De har ligeledes været gode og sikre kilder at få oplysninger fra om byen i øvrigt.

En bladhandler A. Nissen fra Svendborg kørte øen rundt på sin motorcykel og solgte de sidste nye ugeblade, filmsromaner etc. Når han ankom til Gl. Nyby, sang børnene: »En lille nisse rejste...«, hvilket han beklagede sig over til deres far, Rasmus Nielsen (Mikkelman), uden at det dog havde nogen synderlig virkning.

Maren og Hans Jørgensen Møller boede i et lille hus, der før branden i 1916 lå imellem Gl. Nybyvej 68 og 72. Parcellen findes der endnu og blev tillagt det nye hus, der blev opført som erstatning på den anden side af gaden, Gl. Nybyvej 69. De havde en ged, der blev kaldt »Mette«. Da de to ældre mennesker gik ret tidlig i seng om aftenen, morede det drengene at krybe hen under sovekammervinduet og give sig til at bræge som geden. »Du skal op, Hans! »Mette« er rendt ud«. Så måtte Hans J. Møller ud i den bare skjorte blot for at konstatere, at »Mette« dog alligevel var inden døre. Men drengene havde opnået, hvad de ville.

Da Rasmus Møller købte cykel

Ægteparret havde 3 sønner. Den ældste af disse, Rasmus Møller, blev senere gårdmand i Bjernemark, ude ved Horse Skov. Han var født 1884 og kom efter konfirmationen i 1898 ud at tjene ved landbruget. Den tids ungdom var meget optaget af cyklernes fremkomst og at eje en sådan ville jo være en sand lykke! I en samtale med tømremester Otto Larsen i Bjernemark fortalte Rasmus engang, hvorledes det var gået for ham, da han ville

købe sig en cykel, på trods af faderens modstand mod en sådan udskejlse. Sparekassebogens indhold viste en sum, der nok kunne række til indkøbet, og til sidst blev trangen for stor. En dag, da han var i Svendborg, gik han ind i sparekassen på torvet og ville hæve pengene til cyklen. Det var nu alligevel ikke så lige til, kassereren ville vide, om han nu også havde lov til at tage pengene ud og yderligere vide, hvem hans forældre var. Rasmus forklarede, hvad hans far hed, og at han arbejdede på Valdemar Slot. Der blev så foretaget en telefonopringning til godskontoret, men her kunne daværende forpagter Juhl dog bekræfte, at det forholdt sig, som Rasmus havde sagt, og de roligt kunne give ham af hans egne penge. Men sparekassen var alligevel forsigtig og knyttede den betingelse til udbetalingen, at han skulle komme hen foran sparekassen og fremvise den købte cykel. Det gjorde han også, men da personalet ville have ham til at køre en runde på den, nægtede han dette. Han har nok ikke haft den fornødne rutine og ville ikke gerne blamere sig ved eventuelt at vælte midt på Svendborg torv.

Men hjemkomsten til Gl. Nyby blev ikke god, da hans far så den fine nyerhvervelse. Det skulle pengene ikke have været brugt til, og sådanne folk, som ikke ville andet end cykle, ønskede Hans J. Møller ikke at have i og ved sit hus. Rasmus måtte sætte cyklen ude ved vejen. Men om aftenen tog han revanche, det var lørdag, og der var bal på Skovballe kro. Der cyklede Rasmus ud og fik pigerne op på stangen og gav dem med største fornøjelse en rundtur foran kroen. Hvor lang tid der gik, inden han viste sig hjemme med cyklen, melder historien dog ikke noget om. Men sådan kunne det gå til for 100 år siden – der er vist meget, der har ændret sig siden dengang!

Gl. Nyby efter den store brand

At branden i 1916 må betegnes som en stor katastrofe for de ramte familier er helt sikkert. Men historierne, der gik bagefter, beretter alli-

gevel om enkelte af de ramte, der havde et andet synspunkt. En hjælpsom mand havde hurtigt fået sat en stige til et hustag, som ilden var begyndt at fænge i, og stod deroppe og forsøgte på at slukke. Men pludselig stod husejeren nedenfor hviskende diskret, men bestemt: »Kom ned, kom ned!« »Nå sådan!« sagde manden på stigen og kravlede ned igen. Huset brændte, som det så var tænkt, det skulle! Hans Nielsen (Mikkelman) har fortalt, at deres far efter brandens slukning fik besøg af en mand ude fra øen, der spurgte: »Må jeg spille et stykke for dig på violinen, Rasmus!« Og Rasmus svarede: »Ja! Meget gerne, for det har været den lykkeligste dag i mit liv, at den gamle knaldhytte er futtet af!« Sådan kunne der også ses på det, midt i ruinerne af hjemmet, hvor ret meget nok ikke var blevet reddet ud. Og hvor man, foruden husly, også manglede alt andet fornødent for en arbejderfamilie med en stor børneflokk. Men det var nok håbet om et nyt og bedre hjem, der lyste.

Ildebrande trækker altid både hjælpere og nysgerrige folk til. Disse sidste står blot i vejen, og med hjælpen er det mange gange så som så, da der ikke altid skelnes mellem private ting, der ikke kan erstattes, og ting, som det er muligt at købe igen ved brandforsikringens hjælp.

En rejsegrammofon havde en behjertet sjæl reddet i 1916. Og da tømremester Otto Larsen fra Bjernemark over markerne nærmede sig den næsten nedbrændte landsby, kunne han på længere afstand høre grammofonen spille melodien: »Fuldmånen stille sejler«.

Det blev jo ikke alle de brændte ejendomme, der blev bygget op igen. Maren og Hans J. Møllers hus blev, som nævnt tidligere, erstattet af et nyt overfor på den modsatte side af gaden (Gl. Nybyvej 69), hvor 2 gamle mindre huse, der var beboet af henholdsvis Henrik Sommer og Jens Peder Pedersen (Græs) m. familier, nedbrændte. N. P. Jensen (Vævers) gård, der var arnested for branden,

blev nyopført ude på marken, nordvest for byen. Niels Rasmussen (Stenner) enkes bolsted blev ikke genopbygget og dets grund og mark delt mellem gmd. Simon Madsen (Jydevej 3) og husmandsstedet Gl. Nybyvej 59. Denne sidste parcel er senere blevet til A. Minks planteskole.

Huset Gl. Nybyvej 64, tilhørende skomager Henningsen (kaldet »Rokkedrejer«) havde iflg. Kristen Nielsen (Mikkelman) ligget med facaden mod den lille markvej, der går ind bag huset, men blev nu lagt langs med bygaden. Købmandens og Rasmus Nielsens (Mikkelman) huse blev genopbygget på deres gamle placering.

Af de 2 små huse i »Gyden« syd for byen brændte det ene jo i 1920, mens det andet senere forfaldt og derfor blev brudt ned eller afbrændt med vilje.

Alt dette er nu historie, og ildebrandene er delvis gået i glemmebogen, da de, der gennemlevede dem, nu er døde og borte. Men historien kan alligevel fortælle os andre, at ilden kan være meget grim i sin hærgen.

Billedet af Gl. Nyby i dag viser en velholdt landsby med gamle og fint restaurerede huse, såvel som også flere nybyggede er kommet til gennem årene. Men de gamle slægter, med navne som Stær, Mortensen, Lakkendrup, Eriksen, Vogn (Jytte), Sommer, Mads, Georg, Drost, Væver, Skindballe, Lolk, Mikkelman, Madsen og Ottesen, figurerer ikke længere i byen.

Dog er gadedammen stadig den samme!

Erik Hansen, født 1926 og opvokset i Bjernemark. Har arbejdet i Taasinge Lokalhistoriske Arkiv siden 1978

Billeder fra Gl. Nyby:

Gaden i Gl. Nyby set mod nord fra Gl. Nybyvej 78. Huset til venstre, tilhørende Niels Peder Andersen Vogn, brændte under tordenvejr d. 11. august 1914.

Fra det yderste hus i "Gyden", Gl. Nyby (brændt 1920). Anders Jørgensen (Binne) med familie.

"Bakkelygaard" ca. 1938, Gl. Nybyvej 75. (Foto: Sylvest Jensen, Det Kongelige Bibliotek, København).

Rasmine R. Lakkendrup og hendes mand skibstørrer Hans A. Christensen foran deres bolig i "Lakkendrupgaarden".

"Lakkendrupgaardens" gamle mandskab, bestyrer Karl Lakkendrup og hans tro medhjælper, Johan, med tilnavnet "Vægter". Her fotograferet som pensionister med bolig i Pederskov Vandmølle.

*Esther og Alfred Albertsens købmandsforretning i nuværende Gl. Nybyvej 78.
(Foto: Sylvest Jensen, Det Kongelige Bibliotek, København).*

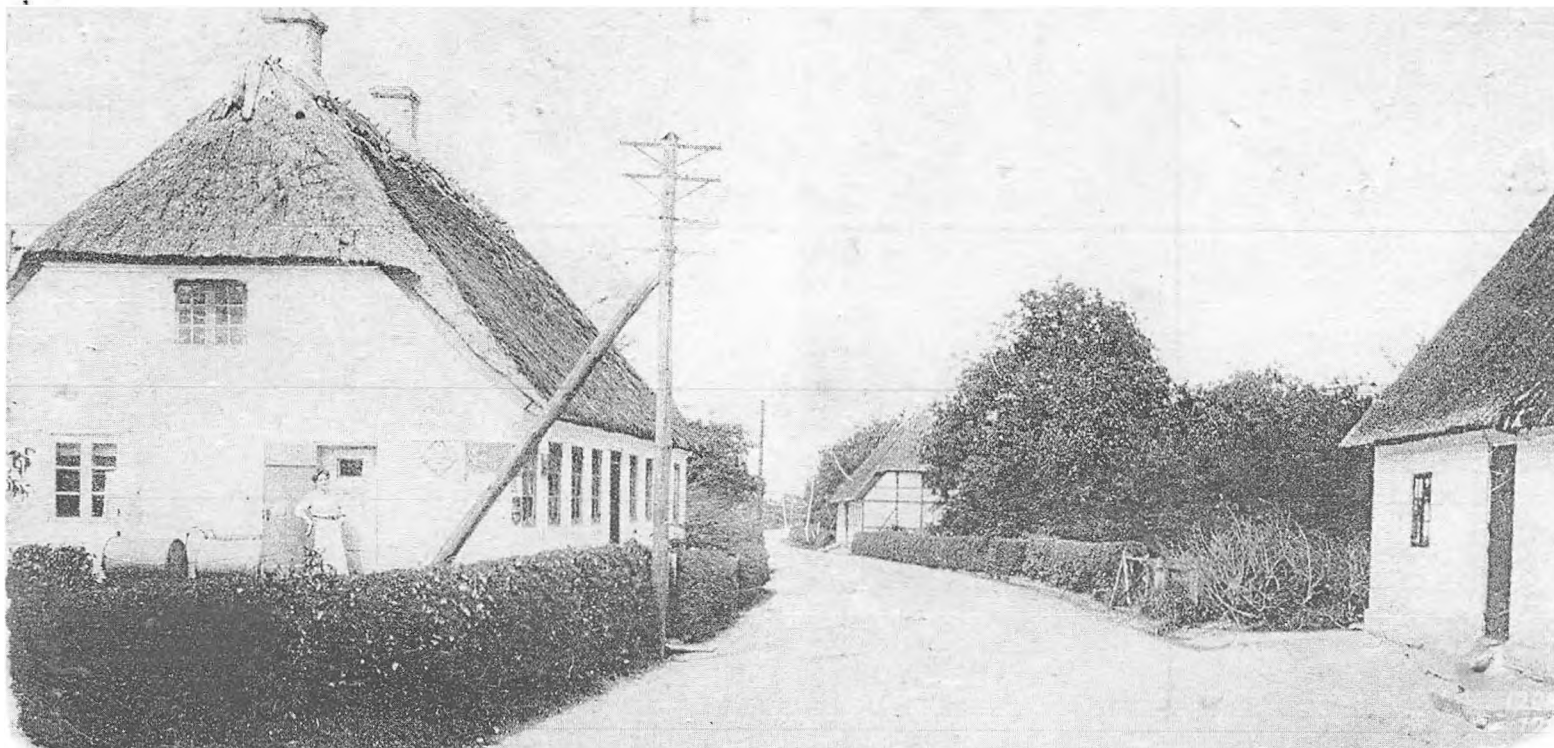
“Stærgaarden” ca. 1938, Jydevej 2. (Foto: Sylvest Jensen, Det Kongelige Bibliotek, København).

Nogle af landsbyens beboere forsamlet ved gadedammen. Ifølge Poul Fredholms notat er personerne fra venstre: Rasmine Andersen Vogn, gmd. Niels Lakkendrup, arbm. Niels Peder Andersen Vogn, skomager Henningsen, skibstømrer Christen Eriksen, Poul Fredholm (liggende i græsset) og frk. Ane Sofie Lakkendrup. Postkortet er påtrykt: N. Fredholm. Eneret. Bag dammen ses Madsens gamle gård v. Jydevej, som den så ud før branden 1915.

Gl. Nyby gade set mod syd. Til venstre N. P. Jensens gård, hvor den store brand begyndte, derefter ses Henrik Sommers og Jens Pedersens (Græs) huse. Forrest til højre ses Lakkendrupps hus (nuv. Gl. Nybyvej 66) og dernæst Hans J. Møllers hus. Det mellemliggende hus, Hans Georg Rasmussens (nuv. Gl. Nybyvej 68), ligger lidt tilbagetrukket og er derfor ikke synligt her.

Gl. Nyby gade set mod nord. Til venstre ses Andreas Petersens købmandsforretning (nuv. Gl. Nybyvej 62) og til højre et hjørne af Rasmus Nielsens (Mikkelmand) hus (nuv. Gl. Nybyvej 63). I baggrunden huset nuv. Gl. Nybyvej 59.

Kristen Nielsen (Mikkelmand), Gl. Nybyvej 63, arbejder på den nye vej til Svendborgsundbroen 1966. Bagved hans kollega Otto Madsen, Nørreskov.

Marius Poulsen, senere politibetjent i København, her foran forældrenes hus, nuv. Gl. Nybyvej 55.

Købmandsforretningen i Gl. Nyby, nyopført efter branden. Foto fra ca. 1925. Indehaver: købmand Alsing. På trappen står købmandens børn: Ejner og Anna med Poul Jensen fra nuv. Badstuen 35 i midten.

Bolsmand Niels Rasmussen Stenners ejendom, der indtil den store brand lå, hvor A. Mink senere begyndte sin planteskole. N. R. Stenner ses ved porten i baggrunden. Ved indgangsdøren står datteren, Karen Marie (f. 1898), der senere blev gift med Rasmus Andersen Lolk og bosat i Gl. Nybyvej 55. (Foto ca. 1907).

Taasinge Lokalhistoriske Arkiv

- åbent for besøgende gennem 25 år -
18. maj 1980 – 18. maj 2005

af Erik Hansen

Hvordan det begyndte

Arkivets stiftelsesår regnes til 1973, da grundstammen af dets arkivalier egentlig har sin oprindelse i afdøde malermester Povl Fredholms samlinger.

Da han d. 4. juli 1958 fik indviet sit museum på Bregninge Bakke: »Taasinge Skipperhjem og Folkemindesamling«, måtte han, på grund af manglende muligheder for opvarmning dér, stadig opbevare sine mange gamle papirer, billeder og bøger i privatboligen.

1. januar 1968 overdrog Povl Fredholm og hans kone museet og samlingerne til den nystiftede forening »Tåsinge Museumslaug«. Fra håndskrevne papirer dateret 1960 ved vi, at han allerede dengang havde opstillet nogle retningslinier for »Øen Thorsengs historiske Arkiv« og tillige havde søgt videre informationer derom hos museumsinspektør Henning Henningsen på Kronborg efter apoteker Hans Brandts model for Fåborg Byhistoriske Arkiv. »Sammenslutningen af Lokalhistoriske Arkivers« (SLA) særtryk af vejledningen fra 1954 havde han ligeledes erhvervet.

Efter Povl Fredholms død d. 12. november 1973 skulle huset sælges og derfor tømmes. Dette resulterede i, at de mange arkivalier blev flyttet til biblioteksbygningen i Landet og integreret dér sammen med forskellige papirer af lokalhistorisk art, der gennem årene var givet til biblioteket. Dermed var »Taasinge Lokalhistoriske Arkiv« en realitet under foreningen »Tåsinge Museumslaug«.

Biblioteket i Landet, hvis oprettelse, størrelse og gode standard alene skyldes dyrlæge P. Petersens ildhu samt hans gode medhjælpere, var fra oprettelsen i 1934 og frem til 1970 ble-

vet forestået af en biblioteksforening og med økonomisk støtte fra staten og øens 3 kommuner. Efter 1970 overgik driften og betjeningen af biblioteket i Landet til Svendborg Bibliotek. Men forinden var der blevet reserveret et studierum samt et depotrum til de bøger og forskelligt andet, som ikke skulle indgå i biblioteket længere. Disse rum hørte til i den ældste del af bygningen, det oprindelige hus, som frk. Marie Lolk i 1939 forærede til biblioteksformål.

Ved flytningen til Landet blev de mange arkivalier anbragt dér, og kort tid derefter begyndte en gruppe af interesserede personer, bestående af formanden for museumslauget, dyrlæge P. Petersen, Valdemar Jensen, Birgit Bremer og Rita Dalmoose at registrere og ordne det store materiale. Ligeledes indledtes et arbejde med at gøre andre opmærksomme på arkivets eksistens gennem avisomtale og møder af forskellig art. Dette skulle gerne »brede sig som ringe i vandet«.

En renovering og ombygning i biblioteksbygningen bevirkede, at arkivet måtte »pakkes ned« i godt et års tid, og arbejdsgruppen blev opløst. Men i 1978 kunne der så flyttes ind i et nyindrettet lokale på 25m², og modsat så mange andre nyetablerede arkiver med halvtomme hylder kunne »Taasinge Lokalhistoriske Arkiv« begynde med næsten fyldte reoler, og arbejdet blev, efter deltagelse i kurser, fortsat efter de nye registreringsregler fra sammenslutningen SLA.

Mine første besøg i dette »begyndende« arkiv fandt sted i 1975 og 1976, hvor jeg af Valdemar Jensen fik lov til at gøre studier i C. G. Høgstrøms gamle slægtsprotokoller. Det

var også Valdemar Jensen, der efter dyrlæge Petersens flytning til Bornholm, blev den drivende kraft i udformning og indretning af det nye lokale sammen med enkelte fra museums-laugets bestyrelse, Hans Eriksen og Hans Marquardsen. Men fra første færd meddelte både Valdemar Jensen og Hans Eriksen, at ingen af dem ønskede at være arkivleder og fastslog dernæst, at det skulle Erik Hansen! Dette var lidt af en overrumpning for mig – selv om jeg vel nok må være kommet over det nu efter ca. 27 års forløb.

Men Valdemar og Hans var gode medhjælperere.

De første registreringer i det nye lokale fandt sted i foråret 1979, hvor det var Valdemar og Hanne Lauritsen, der betjente skrivemaskinen. I efteråret 1979 kom Rita Dalmose tilbage igen og forestod herefter registreringer og andet skrivarbejde. Der blev også aflagt studiebesøg i nogle af de nærliggende lokalhistoriske arkiver og deltaget i flere af de kurser, som sammenslutningen tilbød.

Et yderst frugtbart samarbejde med Svend Højte, født i Vårø og bosat i Højbjerg ved Århus, begyndte på et meget tidligt tidspunkt og fortsattes lige til hans død i 1999. Ved hans »omskrivning« og supplerings af C. G. Høgstrøms slægtstavler blev arkivet hurtigt i stand til at kunne hjælpe dem, der søgte efter deres aner på Tåsinge. Men i de svære tilfælde blev det ofte nødvendigt at kontakte ham pr. telefon eller brev.

Indvielse

Efter at toiletforholdene, som det sidste i renoveringen, blev bragt i orden, kunne den officielle åbning finde sted søndag d. 18. maj 1980, og siden da har den faste åbningstid været hver tirsdag kl. 19-21, samt efter aftale. Der holdes dog lukket i skolernes jule- og sommerferie, men aftale kan træffes.

Det blev en strålende solskinsdag med mange glade og interesserede gæster – dette var jo noget nyt! Vi havde da også kundgjort

det forvejen og udsendt en del indbydelser. Der var arrangeret en mindre udstilling af forskellige arkivalier inde i bibliotekslokalet, og som noget særligt blev der vist nogle af Søren Lolks gamle lysbilleder, tilmed på hans eget store gamle lysbilledapparat – mere »Søren Lolk« kunne det ikke blive!

Til indvielsen kom også Albert Mohr Lolk, Odense. Med sig havde han et tilbud til museums-lauget: Hvis de ville bekoste arbejdskopier til ham af »Taasinge Birks Tingbog« begyndende med den ældste bog i 1658 og fremefter indtil 1814, så ville han vederlagsfrit fremstille en transskriberet maskinskrevet udgave til brug for Landsarkivet i Odense og Taasinge Lokalhistoriske Arkiv. Kopiering af såvel den originale bog, som hans færdige arbejde, skulle foregå i Landsarkivet, og vi kunne så købe et sæt kopier dér. Arbejdskopierne fra de originale bøger ville derefter tilhøre arkivet, da de var betalt herfra. Men han forlangte ikke noget vederlag for papir, farvebånd og slid på egen skrivemaskine!

Arbejdet blev lykkeligt sat i gang, og en kopiering kom senere til også at omfatte de allerfleste af hans tidligere værker, samt hvad der senere er blevet produceret fra hans skrivebord – i alt over 28.000 sider.

Der er tidligere berettet om dette, men sammen med C. G. Høgstrøms og Svend Højtes arbejder og arkivalier indtager disse tre mænd så stor en plads i vort arkivs historie og virke, at det er vigtigt at fremhæve disse i en historisk redegørelse. Tillige med Søren Lolks samling af billeder m.v. er det vist meget få arkiver – om nogen, der har sådanne kilder at »øse af« for både nulevende og kommende generationer.

I arbejdsforløbet med tingbøgerne blev der indgivet ansøgninger til forskellige fonde om økonomisk støtte til indkøb af de mange arbejdskopier, og her viste »Kreditforeningen Danmarks fond for særlige formål« sin velvilje i 1985 og ydede 5.000 kr. til formålet.

Arkivets virke

Der opleves meget igennem 25 år, også i et lokalhistorisk arkiv. Det er en glæde, at så mange er bevidste om værdien af deres gamle arkivalier og kommer for at vise os dem, og at vi må låne dem til kopiering eller affoto. Så længe man selv vil bevare dem, hører de til i hjemmet, men den dag, de ikke kan være der længere, må de for alt i verden ikke gå i affaldssækken – forbrændingsanlægget er umætteligt, og så er der ingen vej tilbage! Da beder vi til, at de må blive opbevaret i arkivet. Og det er der mange, der gerne vil, vort giverkartotek er rigt på navne, mange gengangere, og i et antal, der gennem årene har svinget mellem 90-120 indkomstregistreringer årligt.

Gæstebogen kan også berette om mange besøgende, selv om ikke alle får skrevet sit navn deri. Det sker oftest af glemsomhed, da alle er så optaget af det interessante materiale, der er kommet »på bordet«. Men i det mere skjulte føres der en liste over årets besøgende og andre henvendelser pr. telefon eller brev. Disse notater har gennem flere år udvist et antal af 125 – 140 enkeltbesøg årligt fra både ind- og udland.

Alt arbejde i arkivet er frivilligt og ulønnet, men der udbetales kørepenge til den medarbejder, der sørger for at holde åbent tirsdag aften.

Nogle hændelser i årenes løb

1980:

Søren Lolks negativer deponeres i arkivet.

1981:

200 stk. af disse rengøres af Jesper Johnsen i København, som også fremstillede »bløde« kopi-negativer af disse. Arbejdet, som kostede 3.500 kr., betales af restaureringspuljen.

1982:

Valdemar Jensen udgiver sin bog: »Tåsinge rundt – en lokalhistorisk sejlstur«.

1983:

De første besøgende fra U.S.A. i arkivet.

1984:

Oversigten »Fynske Foreningsarkiver 1« fra 1978 suppleres med 120 registreringer fra Tåsinge.

1985:

Arkivet får sin første årlige økonomiske støtte fra Svendborg kommune på 1.000 kr.

Valdemar Jensen udgiver sin bog: »Søren Lolk – den mærkelige tåsingebonde«.

1985-1989:

Alle Søren Lolks negativer og positiver i arkivet omfotograferes til dias 24 x 36 af Erik Hansen.

1986:

Udskillelse af fotografier fra andre arkivalier og oprettelse af en særskilt billedsamling.

1986-87:

Rita Dalmose bliver syg ved årsskiftet og kan desværre ikke hjælpe til mere.

1987:

Den første årbog udgives: »Tåsinge Årbog 1987«.

Kis og John Frikke bliver nye medhjælpere i arkivet fra oktober-november.

1987-88:

Arkivets første vinterkursus i gotisk skriftlæsning og slægtsforskning med Otto Jonassen, Svendborg, som leder.

1989:

Forhøjelse af det kommunale tilskud til 2.000 kr. årligt.

1990:

Ny kopimaskine, en foræring fra Kristine og Valdemar Jensen.

Forhøjelse af det kommunale tilskud til 3.000 kr. årligt + forsikringer.

1991:

Hans Wessings forberedelser til og indspilning af TV-filmen om Søren Lolk.

1992-93:

Ingen vinterkursus i arkivet. Otto Jonassen havde et hold i Svendborg denne vinter og standser dermed sin kursusvirksomhed.

1993-94:

Arkivet arrangerer et nyt kursus i gotisk skrift-

læsning og slægtsforskning med Birthe M. Jørgensen og Erik Hansen som vejledere. Dette kursus har herefter fortsat gennem 12 vintre.

1994:

Den 17. februar påbegyndes etablering af trapperum til loftet, bekostet af kommunen. Nye reoler opsættes, og opstabilede arkivalier sorteres og ordnes. Hvilken glæde - det gav mere plads og bedre orden i arkivet!

1995:

Valdemar Jensen døde d. 22. oktober.

1996:

Den første PC + printer indkøbes og opstilles hos Erik Hansen.

Luftfoto-udstilling i Strammelse Brugs.

1997:

Arkivet modtager 40.000 kr. som sin del fra nedlæggelsen af Strammelse Brugs. Det er vi dens bestyrelse meget taknemmelig for, og dermed blev det muligt at få virkeliggjort planerne om en udvidelse på loftet samt indkøb af gode solide reoler.

1998:

Renovering og indretning af det store rum på loftet med gode frivillige hjælpere. Svendborg kommune ydede her et tilskud på 15.000 kr. til indkøb af byggematerialer.

Torben Larsen og Bent E. Pytlick bliver arkivmedhjælpere.

1999:

Udstilling af kunstmaler E. J. Bilvings værker i Strammelse Brugs.

Forhøjelse af det årlige tilskud fra kommunen til 5.000 kr. + forsikringer.

Modtager 2 brugte PC'er fra kommunen.

Svend Højte døde d. 20. august, og arkivet modtager i november hans righoldige lokalhistoriske samling og kartotek med personkort.

2000:

Poul T. Rasmussen bliver arkivmedhjælper.

2001:

Ny PC + printer og scanner indkøbes og installeres med god hjælp af Torben Olsen.

Renovering og indretning af det sidste lofts-

rum med hjælp fra mange frivillige hænder, så nu rådes der over 78 m² gulvplads, og efter opsætning af reoler blev det ialt 232 hylde-meter.

Landet bys 100-års jubilæum med billedudstilling i forsamlingshus og bibliotek.

2001-2002:

Arkivet deltager i SLA-Fyns projekt vedrørende indsamling af gamle smalfilm.

Modtager 1 brugt PC fra biblioteket + 1 privat.

2003:

A. Lolk fylder 90 år og forærer sine originale bøger til Taasinge Lokalhistoriske Arkiv.

2004:

Indkøb og indkøring af registreringsprogrammet »Arkibas 3«. Finansieret ved ansøgninger til fonde.

18. maj 2005:

25-års dagen for arkivets officielle åbning.

Dette er et udpluk af mange forskellige begivenheder i et lokalarkivs historie, både positive og vemodige, som det naturligt må være. Men det er en glæde at konstatere, at der er yngre kræfter, der interesserer sig for både slægts- og lokalhistorie samt arkivarbejde. Det vidner den nuværende medhjælperstab i arkivet om.

Derfor skal det være mit håb, at der også fremover må findes nogen, der vil engagere sig i et arbejde for at styrke og bevare »Taasinge Lokalhistoriske Arkiv«. Og at de, lige som jeg, senere vil kunne komme til den erkendelse, at det nok kan give mange timers arbejde, men at det sandelig også er interessant og indholdsrigt at være med i!

Erik Hansen, født 1926 og opvokset i Bjernemark. Har arbejdet i Taasinge Lokalhistoriske Arkiv siden 1978.

Et aktuelt brev fra en gammel tøsing

Af Albert Mohr Lolk

I årene, der er gået, har jeg søgt at drage fortiden frem; men nutiden, der engang bliver fortid, må ikke glemmes. Søren Lolk tog sin tid i ord og billeder.

I dette brev til Tåsinge vil jeg gennem et virkeligt eksempel vise samfundets omsorg for den svage part på dette tidspunkt.

Med alderen opstår der normalt problemer med bentøjet, ofte hofte- og/eller lårbensbrud. For mit vedkommende lårhalsbrud.

Det første, der sker, når en ulykke indtræffer, er omgivelsernes indgriben – manden på gaden gør udvej. Trafikanterne standser, får den ramte fra banen og tilkalder ambulance – mobiltelefoner er der nok af.

Et vågent postbud ser hændelsen på afstand, går ind til konen og følger hende til stedet og følger hende hjem igen, mens en ung dame bringer min cykel hjem.

Ambulancen sørger for transport og aflevering på skadestuen. Skadestuen vurderer situationen og sender til røntgen. Da der er brud, køres patienten til ortopædisk afdeling.

På afdelingen bliver man orienteret om operationens forløb af en narkoselæge og af en operationslæge, så er man tryk. Derpå venter man på, at operationsstuen bliver ledig. For mit vedkommende gik der 3 døgn, hvor den eneste føde var ca. 5 liter vand, indeholdende sukker og salt, ført ind i blodbanen.

Når der endelig er fri bane til operation, køres man til operationsstuen, hvor der indledes med rygmarvsbedøvelse, der rammer hele den del af legemet, der ligger under navlen. Mens man venter på, at bedøvelsen skal virke, spørger personalet, om jeg vil høre musik eller se hele operationen i et lille fjernsyn, der står 1 meter fra mig og styres af en computer. Valget var let; selvfølgelig skal jeg se det hele.

Jeg stiller en række spørgsmål og ser det hele uden at mærke noget.

Efter en halv time sendes man hen til »opvågningsstuen«, hvor patienter, der er opereret på andre stuer, også kommer. En dame overvåger det hele og sender os efter et par timers forløb tilbage til afdelingen.

Da klokken nu var 23, blev jeg i sengen, til morgenen kom, og så var det op. Jeg har ikke fået eet måltid i sengen.

Kosten var virkelig god og indbydende. Der var altid et par retter at vælge imellem. Af drikke kunne man vælge mellem vand, saft og juice samt kaffe og the.

Livet levedes dagen igennem ude på gangen. Her foregik spisning og træning, ligesom besøg af pårørende skete her. Undertiden kunne man dog være heldig at finde en tom fjernsynsstue, og det var jo ganske rart.

Det sværeste var at kende forskel på de hvidklædte tjenende ånder. Der var sygeplejersker; der var rengøringspersonale, som selvfølgelig ikke kunne holde til det arbejde fra morgen til aften. Dette personale, der mestendels består af kvinder, er også portører. Når patienter skulle transporteres til undersøgelse, blev de sat i en kørestol, og så gik turen ad et utal af underjordiske gange, der forbinder alle bygningerne. I hurtigt trav kunne en tur godt tage 15 minutter. Der måtte undervejs benyttes diverse elevatorer. Der kunne godt være køligt, og ofte mødte vi cykler og mindre elektriske køretøjer til transport af lagervarer.

Gjaldt turen røntgen, blev jeg sat på gangen der, og portøren gik tilbage til afdelingen for at udnytte tiden. Efter nogen tids forløb kom jeg ind, røntgenfotograferet og sat uden for. Der blev ringet til afdelingen efter en por-

Øvelse 8

tør, som så kom og bragte mig tilbage til afdelingen.

På den ortopædiske afdeling var der yderligere fysioterapeuter og ergoterapeuter, som trænede os i brug af hjælpemidler som krykker, gangstativer og rollatorer. Der blev øvet i gang på trapper og forskellige arter af bevægelse, som jeg vil betegne som simple former af gymnastik.

Det gjaldt om at klare sig selv med alt. Patienterne tog det meget forskelligt. Alle blev animeret til at komme i gang.

Her kan jeg ikke lade være med at referere en lille hændelse af stor betydning.

En ung sygeplejerske gav en patient, der havde været der længere end jeg, og mig en ordentlig opsang. Hun sagde ikke: »Op I slapsvanse og ud og gå«, men det var meningen. »I må tænke på jeres fremtid og ikke benytte enhver lejlighed til at smide jer på sengen. Jeg så, I lagde jer på den tid og på den tid o.s.v.« Hvad hun sagde ordret, kan jeg ikke sige, men det var et skuespil af højeste karat; det var ægte og sandt, ikke overgået af »Det Kgl. Teater«, hvis søndag eftermiddagsforestillinger jeg har overværet i 1930-erne fra øverste etage.

En »Lægens bord«-belønning til den unge sygeplejerske slår ikke til. Da hun sluttede sin udladning, udbrød jeg uvilkårligt: »Jeg elsker dig«. Det skal ikke forstås som en kærligheds-erklæring, men som en næsegrus beundring for hendes optræden.

Dagen efter sagde min gl. medpatient til mig: »Læg lige mærke til, at jeg går ned ad gangen forbi hende, seende ned i gulvet, og siger: On-de kvin-de«. Jeg så det og så, at hun hurtigt vendte sig om og klappede ham på ryggen som tegn på, at hun forstod, det var en spøg.

Oplevelserne på et sygehus er talrige; syge ønsker at høre og at blive hørt. Hjælpsomheden er stor også blandt patienterne indbyrdes.

Der er masser af fjernsynsapparater, nemlig 1 stk. pr. sygestue og 1 stk. pr. opholdsstue. I øjeblikket er der to opholdsstuer, en for ikke-rygere og en for rygere, men om en måned lukker stuen for rygere. Tendensen i tiden er røgfri lokaler alle steder ude i samfundet.

Patienternes aktivitet er meget forskellig; dog kan man generelt sige, at unge mennesker skal og vil tilbage til arbejdslivet så hurtigt som muligt.

De ældre (70-90) er af forskellig mobilitet og initiativ. En betingelse for at komme hurtigt hjem er at indgå positivt i genoptræningsprogrammerne. På grund af mit stærke ønske om at komme i gang med dagliglivets problemer, mente overlægen ved den sidste stuegang, at min genoptræning bedst skete ved, at jeg selv måtte ud at skaffe til livets ophold.

Her viste sygehuset igen omhu ved at få kommunen til omgående at bygge en rampe, der førte hen over ydertrapperne, der skulle undgås på grund af de hjælpemidler, som sygehuset stillede til rådighed for mig, nemlig krykker og rollator.

Også med hensyn til hjemmets forhold greb kommunen effektivt ind i samme øjeblik, jeg blev indlagt. Efter at børnene gjorde opmærksom på konens forhold, trådte hjem-

mehjælpen til med de nødvendige foranstaltninger, så jeg kunne samle mig om min egen situation.

Når min mobilitet bliver større, fortsætter kommunens omsorg med hjælp til transportmidler som trehjulet trædecykel.

Hjemmehjælpen assisterer med besøg hos øjen- & ørelæge og transport til diverse kontrolbesøg på sygehus.

Ovennævnte er ikke udtømmende. Kun fremtiden kan vise, hvad der ydes af hjælp til selvhjælp.

A. C. E. Mohr Lolk født i Troense. Lærer i København og Odense 1944-1983, har skrevet godt 28.000 sider om Tåsinge (kopi på Landsarkivet og i Taasinge Lokalhistoriske Arkiv) samt diverse artikler i årbøger og aviser.

Nyt fra arkivet

Det er altid spændende at åbne for en indlevering til arkivet. Hvad mon der gemmer sig af interessante ting deri?

Det forløbne år danner ingen undtagelse, meget er kommet ind, og som sædvanlig er der dukket mange forskellige papirer frem fra gemmerne. Blandt andet også en del personlige optegnelser. Nogle rummer kun korte notater om vejr og vind, og andre fortæller mere detaljerede begivenheder fra dagliglivet.

Således skildrer Lars Nørregaard Mortensen sin oplevelse omkring »Ebbe og Flod« ved Lunkebugten d. 3. og 4. januar 1954. Den første dag var bugten tørlagt ud til sejlrenden, der går ind mod Tvedskov. Han og broder Hans gik i deres træsko helt derud og hilste over renden til beboerne fra Stenodden på den modsatte side. Kl. 16 begyndte vandet at stige og kom derefter ind i store mængder. Kl. 2 om natten blev han purret ud og måtte hjælpe naboen Anker Espensen med at flytte grise og høns til en mere sikker plads. Saltvandet gik i Ankers brønd, som måtte tømmes 2 gange, inden den blev brugbar igen. Vandet gik bag om Otto Madsens ejendom ved Tørvemosevej og et stykke ind i Engstrøms mark.

Inde i bunden af Lunkebugten gik vandet over landevejen og ind gennem huset, der ligger som nuværende Sundbrovej 116, og møblerne blev vasket. Landevejen var derved spærret, og rutebilen måtte køre igennem Bjerreby for at komme mod Vemmenæs.

Sådanne øjenvidneskildringer og selvoplevelser, der er bevaret i skriftlig form, er yderst værdifulde for eftertiden. Det gælder også notater om fødsel og død såvel som en kort bemærkning om, at Mikkell Rasmussen i Bjerreby har solgt sin jagthund.

Den forløbne sommer bragte ingen besøgende fra Amerika, men mange andre har fundet vej til arkivet. Medlemmer af 2 forskellige slægter med rødder her på øen havde således valgt at placere deres familietræ herovre. De bestilte samtidig et besøg i arkivet, hvorved der kom ialt 24 interesserede besøgende.

Som det fremgår af denne årbog i øvrigt, passerede Taasinge Lokalhistoriske Arkiv d. 18. maj 25-års dagen for dets åbning for publikumsbesøg i 1980. Af flere årsager kunne dagen først markeres lørdag d. 11. juni kl. 10-13. Det blev en festlig solskinsdag med i alt 32 interesserede gæster, som også medbragte

forskellige gaver til arkivet. Gæsterne bød vi på kaffebord og andre forfriskninger inde i bibliotekslokalet, som var lånt for dagen.

Når der ses tilbage henover de 25 år, er det nok lidt svært at forstå, at der er gået så lang tid. Artiklen om arkivets historie her i bogen kan fortælle mere om, hvad der er hændt i de forløbne år.

Hvad fremtiden vil bringe for de små arkiver i de kommende storkommuner, er noget der kun kan gættes på, men vi håber og tror,

at der stadig må være plads og økonomiske vilkår for dem, der også i fremtiden vil være med til at indsamle, bevare og formidle vor lokalhistorie.

Som den, der har fulgt med hele vejen her, er det en stor glæde at se, at det gode samarbejde i og omkring vort arkiv har båret frugt gennem alle årene, og at dette også lover godt for tiden fremover.

Tak skal I have alle sammen!

Nyt fra museet

- eller »Beretning om årets gang på museet« kan deles op i aktiviteter i åbningstiden fra 1. juni til udgangen af august og så resten af året.

I perioden, hvor museet har åbent for publikum, arbejder den frivillige stab af hjælpere med rengøring af museumsbygningerne og med havearbejde omkring museet og i de tilstødende Bregninge Bakker således, at både museet og udenomsarealerne hele tiden fremstår pænt og ryddeligt. Rengøring er ikke kun vigtig for museets udseende, men nødvendig af hensyn til bevarelse af genstandene.

Lønnen for dette arbejde får vi, når vore gæster gentagne gange udtrykker forbavselse over, hvor mange historier museets udstillinger fortæller og endvidere, når de giver udtryk for, at de finder museet meget rent og pænt.

Bag kulisserne arbejdes der hele året med digital registrering af samlingerne, samtidig med at der forberedes til næste sæsonåbning.

I år har vi haft en mindre særudstilling, der viser tidligere tiders påklædning fra inderst til yderst. Ellers har vi koncentreret vor indsats omkring renovering af eksisterende udstillin-

ger. Montre har været tomt, og vi har søgt at udstille effekterne i en mere logisk sammenhæng, dog i dyb respekt over for museets stifter.

I løbet af efterår og forår havde vi haft travlt med oprydning i alle loftsrum og magasiner, så de til næste sæson fremstår pæne og ryddelige. Specielt fremstår magasinet i hovedbygningen nu så pænt, at det giver os lyst til at invitere gæsterne ovenpå!

Vi påtænker en større restaurering af Rebslægerhuset, idet der ikke siden 1972 har været rørt hverken ved bygningen eller udstillingen, og der forestår både et stort håndværksmæssigt, men også et stort historisk research-arbejde med at gøre "huset" og udstillingen interessant for vore gæster.

I samme arbejdsgang vil vi forsøge at genskabe stien til søen bag museet, så der igen bliver adgang til søen og mulighed for vore gæster at nyde denne naturperle.

Museet har i sommer haft besøg af 4 personer fra Ystad Militærmuseum, som var interesserede i at låne dele af vor udstilling. Dette kunne i første omgang ikke lade sig gøre, men

der er nu etableret et godt samarbejde med museet i Sverige.

Også andre svenskere fandt vej til museet i Bregninge – nemlig Sixten Sparres oldebarn og dennes hustru. Ægteparret var imponeret over udstillingen, og efterfølgende har de sendt os billeder af Sixtens hustru og deres 2 børn - en søn og en datter, da de gerne med disse billeder ville vise, at Sixten også havde været en god familiefar, indtil han forelskede sig i Elvira Madigan!

Den 16. august præsenterede cirkushistorikeren Anders Enevig ved en reception på museet sin nyeste bog »Fakta om Elvira Madigan og Sixten Sparre« ved en reception på museet. I bogen gør han op med mange af myterne omkring tragedien, men romantikken bag dramaet vil forhåbentlig stadig tiltrække gæster til vor udstilling!

Desværre har der været en lille tilbagegang i besøgstallet i år, og vi har måttet konstatere, at det især er busselskaberne, der har svigtet.

Vi vil nu bruge vinteren til ved nye tiltag at prøve at synliggøre museet yderligere over for foreninger og andre, der arrangerer ture indeholdende besøg på museer.

Der vil også blive lagt mange kræfter i at finde besparelser på driften af museet. F.eks. vil man prøve at reducere udgifter til el, som omfatter både lys og opvarmning, uden at det vil komme til at gå ud over opbevaringen af genstandene, som kræver bestemte og konstante temperaturer.

Jeg afslutter beretningen med en stor tak til alle, der på den ene eller anden måde har støttet museet og med en fornyet opfordring til alle både nye og gamle medlemmer om at slutte op om bevarelse af vort unikke museum. Og I skal vide, at der altid vil være brug for en hjælpende hånd. Oplysninger om, hvor I kan henvende jer, finder I under »Praktiske oplysninger« sidst i bogen.

På gensyn på museet.

Museumsudflugten den 3. september 2005 gik i år til H.C. Andersens Museum i Odense. Derefter til Kerteminde, hvor man spiste frokost. Efter kaffen fortsatte turen rundt på Hindsholm, hvor eftermiddagskaffen blev drukket på Bøgebjerg Strand, inden turen gik tilbage til museet i Bregninge.

Hvordan får du kontakt til Tåsinge Museumslaug?

Drejer det sig om museet, arkivet, medlemskab, spørgsmål om eller forslag til foreningsarbejdet, udflugter m.m. – kontakt da en af nedenstående.

Bestyrelsen:

Jytte Munch, (formand) Chr. Kiilsgaards Vej 4,
5900 Rudkøbing, tlf. 6251 2667
e-mail: jpmunch@mail.tele.dk

Jens Højte Jensen, (næstformand)
Bjerrebyvej 21, Helluf, tlf. 6254 1578

Eluf Fischer Nielsen, Vievej 11,
Bregninge, tlf.6222 6160

Hans Bramming, Kogtvedhøj 56,
Svendborg, tlf.6222 7271

Jette Hundevadt Munk, Strandgade 71,
Troense, tlf. 6322 5091

Alice Høltzel, Bjerrebyvej 86,
Bjerreby, tlf. 6254 1254

Birthe Houborg, Frederik Juelsvej 9,
Eskær, tlf. 6222 5840

Mogens Viggo F. Hansen, Thorseng 17,
Eskær, tlf. 6222 6042

Ulla Larsen, Niels Juels Vej 37,
Svendborg, tlf. 6222 5230

Regnskabsfører:

Gitte Rasmussen, Wandallsparken 31,
Svendborg

Museumsforvalter:

Mogens Hansen, Parcelvej 6,
Bjerreby, tlf. 6254 1306

Arkivet:

Erik Hansen (arkivleder)
Bellisvej 9, Sundhøj, tlf. 6222 5002

John Frikke, Brogade 25,
5900 Rudkøbing, tlf. 6221 8882

Bent E. Pytlick, Sangdrosselvej 14,
Landet, tlf. 6254 1631

Poul T. Rasmussen, Bjernemarksvej 20,
Sundhøj, tlf. 6222 6134

*Hvor intet andet er anført, er postnr.
5700 Svendborg).*

RESERVER ALLEREDE NU DATOEN

søndag, den 3. september 2006

og deltag i museumslaugets udflugt,
hvor alle er velkomne – så tag venner og bekendte med!

Udflugtsmålet vil senere blive annonceret ved opslag og på hjemmesiden

Praktiske oplysninger:

TAASINGE SKIPPERHJEM OG FOLKEMINDESAMLING

Kirkebakken 1, Bregninge, 5700 Svendborg, tlf. nr. 6222 7144.

e-mail: museum@taasinge-museum.dk samt formandens jpmunch@mail.tele.dk

Museets hjemmeside: www.taasinge-museum.dk

Museets åbningstider: Oplysning om museets åbningstider finder du på hjemmesiden eller ved henvendelse til et af følgende telefonnumre:

I museets åbningstid: 6222 7144

Uden for åbningstid: 6251 2667 - 6322 5091 samt på en af ovenstående mail-adresser.

TAASINGE LOKALHISTORISKE ARKIV

Biblioteksvej 1, Landet, 5700 Svendborg

Åbent: Tirsdag kl. 19 - 21, eller efter aftale

(I jule- og sommerferien kun efter aftale)

Leder: Erik Hansen, Bellisvej 9, 5700 Svendborg, tlf. 6222 5002

Følgende publikationer haves til salg:

Valdemar Jensen:

Tåsinge rundt - en lokalhistorisk sejltur (1982). 98,- kr.

Søren Lolk - den mærkelige tåsingebonde (1985). 190,- kr.

Min læretid 1922 - 1926 hos »Langes« i Svendborg (1988). 30,- kr.

Poul Erik Møller Pedersen:

Elvira Madigan - det berømte kærlighedsdrama (1997). 56,- kr.

Peter Henningsen:

Niels Juel og almuen på Tåsinge 1714-66 (1993). 120,- kr.

Gunnar Kjær Mortensen:

Vemmenæs 23. april 1944 (1994). 20,- kr.

Anders Enevig:

Fakta om Elvira Madigan og Sixten Spare (2005). 248,- kr.

<i>Tåsinge Årbog 1987,</i>	80,- kr. (60,-)	<i>Tåsinge Årbog 1997,</i>	115,- kr. (90,-)
<i>Tåsinge Årbog 1988,</i>	85,- kr. (64,-)	<i>Tåsinge Årbog 1998,</i>	135,- kr. (100,-)
<i>Tåsinge Årbog 1989,</i>	85,- kr. (64,-)	<i>Tåsinge Årbog 1999,</i>	135,- kr. (100,-)
<i>Tåsinge Årbog 1990,</i>	90,- kr. (68,-)	<i>Tåsinge Årbog 2000,</i>	135,- kr. (100,-)
<i>Tåsinge Årbog 1991,</i>	140,- kr. (100,-)	<i>Tåsinge Årbog 2001,</i>	140,- kr. (105,-)
<i>Tåsinge Årbog 1992,</i>	100,- kr. (75,-)	<i>Tåsinge Årbog 2002,</i>	140,- kr. (105,-)
<i>Tåsinge Årbog 1993,</i>	100,- kr. (75,-)	<i>Tåsinge Årbog 2003,</i>	140,- kr. (105,-)
<i>Tåsinge Årbog 1994,</i>	110,- kr. (83,-)	<i>Tåsinge Årbog 2004,</i>	140,- kr. (105,-)
<i>Tåsinge Årbog 1995,</i>	110,- kr. (83,-)	<i>Sanghæfte</i>	30,- kr.
<i>Tåsinge Årbog 1996,</i>	110,- kr. (83,-)	<i>Gl. Tåsinge-kort 1822,</i>	25,- kr.

Priserne i parentes gælder for medlemmer af Tåsinge Museumslaug

